

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ BAĞLAMINDA TURANKÖY

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MUHAMED SPORIŠEVIĆ

BURSA-2018

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ BAĞLAMINDA TURANKÖY

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MUHAMED SPORIŠEVIĆ

Danışman:
Prof. Dr. ABDURRAHMAN KURT
Eş Danışman:
Prof. Dr. KEMAL ATAMAN

BURSA 2018

TEZ ONAY SAYFASI
T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda 701521056 numaralı Muhamed Sporişeviç'in hazırladığı "Kültür Değişmeleri Bağlamında Turanköy" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 06.09/2018. günü 13:30-14:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **başarılı!**..... (başarılı / başarısız) olduğuna **karar verilmiştir.**

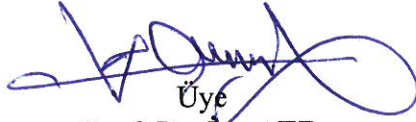
Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. İzzet ER
Sabahattin Zaim Üniversitesi

06.09./2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:09/08/2018

Tez Başlığı / Konusu: KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ BAĞLAMINDA TURANKÖY

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam xi+125 sayfalık kısmına ilişkin, 09/08/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

09/08/2018

Adı Soyadı: Muhamed Sporišević
Öğrenci No: 701521056
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

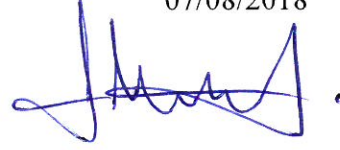
09/08/2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kültür Değişmeleri Bağlamında Turanköy” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

07/08/2018

Adı Soyadı: Muhamed Sporišević

Öğrenci No: 701521056

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Sosyolojisi

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Muhamed Sporišević
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Sosyolojisi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xiii+120
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanları : Prof. Dr. Abdurrahman Kurt, Prof. Dr. Kemal Ataman

KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ BAĞLAMINDA TURANKÖY

Bu çalışma, Bosna Hersek'in kuzeybatısında bulunan Krajina bölgesinden göç ederek, 1885 yılında Bursa'nın Kestel ilçesinde kurulan Turanköy köyüne yerleşen Boşnak göçmenlerin kültürel dönüşümlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Boşnak göçmenlerin göçten 133 yıl sonra deneyimledikleri Türkiye yaşamına uyumları, kimlik oluşum süreçleri, geleneksel ve dinsel davranış örüntüleri ve sosyal bütünleşme boyutlarındaki deneyimlerine referansla, göçün mekân kaynaklı meydana getirdiği kültürel dönüşümler, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Göçmenlerin kültür değişimleri ve Türk toplumuna uyum süreçleri nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak tümevarım metoduyla incelenmeye çalışılmıştır. Göç, kültür ve kimlik kavramı ve kuramlarıyla ilgili teorik açıklamalara yer verilerek; göç, entegrasyon, asimilasyon, ikinci kuşak, arada kalmışlık gibi başlıklar altında araştırmanın teorik çerçevesi çizilmiştir. Turanköy'de yaşayan Boşnak göçmenler ile ilgili bir literatür taraması ve elde edilen verilerle durum analizleri yapılarak, kültür unsurlarının değişim ve topluma entegrasyon süreçleriyle ilgili alan araştırmasının bulguları değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kültür, Göç, Göçmen, Kimlik, Değişim, Boşnak, Turanköy

ABSTRACT

Name and Surname : Muhamed Sporišević
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Philosophy and Religious Studies
Branche : Sociology of Religion
Degree Awarded : Master's Degree
Page Number : xiii+120
Degree Date :
Supervisors : Prof. Dr. Abdurrahman Kurt, Prof. Dr. Kemal Ataman

TURANKOY VILLAGE IN THE CONTEXT OF CULTURAL CHANGES

This study aims to analyze the cultural transformations of Bosnian immigrants who settled in Turankoy village, which was established in 1885 in the Kestel district of Bursa, by migrating from the Krajina region located in northwestern Bosnia and Herzegovina. Resarche undertook the analysis of Bosniak immigrants 133 years after migration, with sprecial reference to their integration to Turkish lifestyle, identity construction, traditional and religious behavior patterns, dimensions of social integration referring to living space-based cultural transformation. During the resarch of cultural changes and process of adaptation to the Turkish society, quantitative, qualitative and inductive research methods were used. The framework of the research was drawn by giving theoretical explanations about migration, culture and identity concepts and theories; also contention between immigration, integration, assimilation, second generation was mentioned. A survey of the literature on Bosnian immigrants living in Turanköy and the obtained situation analysis were carried out to evaluate the findings of field research related to cultural elements change and collective integration processes.

Keywords: Culture, Migration, Immigrant, Identity, Change, Bosniak, Turankoy.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ.....	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
ONSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMA PROBLEMİNİN TANIMI.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
3. ARAŞTIRMANIN SORULARI VE VARSAYIMLARI.....	2
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	3
5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TERİMLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: KÜLTÜR, GÖÇ, KİMLİK

1.1. GÖÇ KAVRAMI.....	5
1.1.1. Göçün Nedenleri.....	7
1.1.2. Göç Tipleri.....	9
1.1.2.1. Göçe Karar Verme Açısından Gönüllü-Zorunlu Göç.....	10
1.1.2.2. Yönüne Göre İç-Dış Göç	12
1.1.2.3. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre İşgücü-Beyin Göçü.....	15
1.1.2.4. Göçün Yoğunluk Esasına Göre Bireysel-Kitlesel Göç.....	16
1.1.2.5. Göç Edilen Zaman Faktörüne Göre Geçici-Sürekli Göç.....	16
1.1.2.6. Mülteci Göçü	17

1.2. KÜLTÜR KAVRAMI.....	18
1.2.1. Etnosentrizm (Kültürel Merkezilik)	26
1.2.2. Kültürel Dışlanma	28
1.2.3. Kültürel Değişim	29
1.2.4. Kültürel Değişim Sonuçları: Adaptasyon, Asimilasyon, Entegrasyon Süreçleri	30
1.2.4.1. Adaptasyon/ Uyum.....	31
1.2.4.2. Asimilasyon.....	32
1.2.4.3. Entegrasyon	33
1.3. KİMLİK KAVRAMI.....	34
1.3.1. Göç, Kimlik ve Aidiyet İlişkisi	36
1.3.2. İkinci Kuşağın Kimlik İnşası ve Arada Kalmışlık	37

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI KATILIMCILAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE BULGULARIN YORUMLANMASI

2.1. ARAŞTIRMA ALANI VE KATILIMCILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER	40
2.1.1. Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü	40
2.1.2. Turanköy Hakkında Genel Bilgiler	43
2.1.2.1. Tarihçesi	43
2.1.2.2. Coğrafi Konum.....	46
2.1.2.3. Nüfus Yapısı.....	47
2.1.2.4. Ekonomi	47
2.1.2.5. Eğitim	48
2.1.3. Katılımcılar Hakkında Genel Bilgiler.....	49
2.1.3.1. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı	50
2.1.3.2. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı	50
2.2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ALANDA TOPLANAN BULGULAR VE YORUMLAR	51
2.2.1. Dil.....	51
2.2.2. Din	58
2.2.3. Aile Ve Akrabalık.....	62

2.2.3.1. Hane Sayısı Ölçütüne göre: Büyük ve Küçük Aile	63
2.2.3.2. Ölçütlerine göre: Baba ve Ana Ailesi	63
2.2.3.3. Turanköy’de Aile Yapısı	64
2.2.4. Eğitim	65
2.2.5. Ekonomi	67
2.2.6. Geçiş Dönem Adetleri	70
2.2.6.1. Doğum ve Sünnet	70
2.2.6.2. Evlilik	73
2.2.6.3. Ölüm	76
2.2.7. Boş Zamanlar.....	77
2.2.8. Bayramlar Ve Özel Günler	79
2.2.8.1. Dini Bayramlar	80
2.2.8.2. Milli Bayramlar	81
2.2.8.3. Geleneksel ve Kültürel Bayramlar	82
2.2.9. Mutfak Ve Yemek Kültürü.....	84
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	87
BİBLİYOGRAFYA.....	93
EKLER	100
EK-1	100
EK-2	103
EK-3	105
EK-4	114
EK 5.....	119

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No:
Tablo 1 : Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	50
Tablo 2 : Günümüzde Turanköy’de Kullanılan Boşnakça yer isimleri	52
Tablo 3 : Krayina Bölgesine Ait Günümüzde Kullanımda Olan Sözcükler	54
Tablo 4 : Günümüzde Kullanılan Boşnakça Alfabesine Ait Sesler	55
Tablo 5 : Günümüzde Kullanılan; Atasözü, Nasihat, Azarlama, ağırlama Ve Uğurlama Sözcükleri	56

KISALTMALAR

bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
Boş	:Boşnakça
C.	:Cilt
çev.	:Çeviren
DİA	:Diyaret İslam Ansiklopedisi
Ed.	:Editör/ Yayına Hazırlayan
İmp.	:İmparatorluk
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
ss.	:Sayfalar Arası
TDK	:Türk Dil Kurumu
vb.	:Ve benzeri
vd.	:Ve Diğerleri
yay.	:Yayın evi

ONSÖZ

1878 yılında imzalanan Berlin Kongresi sonrasında Bosna Hersek'in Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun himayesi altına bırakılması, ülkenin yüzyıllardır varlığını koruyan sosyo-kültürel düzeninin bozulmasına neden olmuştur. Yeni yönetim düzenini kabul etmeyen Boşnak halkı, birkaç ay süren askeri direnişle tepkisini ortaya koymuştur. Direniş sonrasında çeşitli kötü muamelelerle karşı karşıya kalan Boşnaklar, yeni kurulan hukuki, siyasi ve dini düzenin etkisiyle göç etmek zorunda kalmışlardır. İlhakın ikinci yılında bireysel olarak başlayan bu göç dalgası, kısa süre içerisinde kitlesel bir göç hareketine dönüşmüştür. Boşnakların tarihinde meydana gelen bu ilk göçün sonucunda, Osmanlı topraklarında hükümet tarafından göçmenler için birçok yeni köy ve mahalle kurulmuştur. Bahsi geçen bu göç kitleleri, Balkanlardaki Osmanlı toprakları üzerinden geçerek Selanik'e, devamında İstanbul'a ve oradan da yerleşim bölgelerine doğru ilerlemişlerdir. Arşiv belgelerine göre, araştırmamızın konusu olan Turanköy, Türkiye topraklarında kurulan ilk dört Boşnak köyünden birisidir. Söz konusu göçten itibaren günümüze kadar Turanköy, kesintisiz olarak Boşnaklar tarafından iskân edilmiş ve son yıllara kadar dışarıdan göç almayarak Boşnak kültürünü yaşatmaya devam etmiştir.

Bu çalışma; göç, kültür ve kimlik kavramlarını temele alarak, 133 yıl önce Bosna Hersek'in Krayina bölgesinden Türkiye'ye doğru göç hareketliliği yaşayan Boşnak göçmenlerini konu edinmiştir. Daha net bir ifadeyle bu araştırma, Turanköy'de bulunan Boşnak göçmenlerin göç hareketliliğiyle beraber değişime uğrayan sosyo-kültürel kurumları ve yapıları, kimlik algıları, aidiyet duyguları ve tüm bunlara bağlı olarak Türkiye'deki sosyal yapı ile bütünleşme süreçleri üzerine odaklanmıştır.

Bu çalışma; giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın konusu, amacı ve kapsamı, problem tanımı, soruları, varsayımları, yöntemi, veri toplama teknikleri, evreni ve örnekleme verilerek araştırmanın bir yol haritası sunulmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal çerçeve ve teorik açıklamalara yer verilmiştir. Sosyolojik açıdan göç kavramı, göçün nedenleri ve tipleri, kültür kavramı, etnosentrizm, kültürel dışlanma, kültürel değişim ve değişimin sonucu olarak ortaya çıkan adaptasyon, asimilasyon, entegrasyon, en sonunda da kimlik ve aidiyet kavramları açıklanarak araştırmanın teorik çerçevesi çizilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Boşnakların Osmanlı topraklarına göç süreci hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda, tarihsel bağlamda göçe sebebiyet veren faktörler, yapılış şekli ve sonrasında ortaya çıkan sonuçlar detaylı bir şekilde ele alınmasının yanında Turanköy'ün tarihçesi, coğrafi konumu, nüfus yapısı, eğitim ve ekonomi durumu hakkında da bilgiler sunulmuştur. Aynı zamanda mülakat ve gözlem yapılan katılımcılar hakkında cinsiyet, yaş ve yaşam alanına dair bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra Turanköy'de yaşayan Boşnak göçmenlerin kültürel değişim süreçleri ile ilgili yapılan araştırmanın bulguları değerlendirilmeye çalışılmıştır. İlk olarak katılımcıların Boşnakça ile ilgili bulguları üzerinde durulmuş, kalan ve değişen dil unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından dilde olduğu gibi katılımcıların dini yaşamları, aile ve akrabalık ilişkileri, eğitim düzeyleri, ekonomik durumları, geçiş dönem adetleri, boş zamanları, bayramları ve en sonunda mutfak ve yemek kültürleri hakkında mülakat sırasında ulaşılan bilgiler doğrultusunda kalan ve değişen unsurlar üzerine analiz yapılmıştır.

Değerlendirme bölümünde araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmış, araştırmanın varsayımları ile ortaya çıkan sonuçlar arasındaki bağlantı temellendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın konusunu belirlenmesinde ve araştırmanın yürütülmesinde emeği geçen danışman hocalarım Prof. Dr. Kemal ATAMAN'a ve Prof. Dr. Abdurrahman KURT'a; tez yazımında birçok defa tavsiye veren ve beni yönlendiren Prof. Dr. Vejdi BİLGİN hocaya teşekkürü borç biliyorum. Bu eserin ortaya çıkmasında yardımcı dokunan, maddi ve manevi katkı ve destekleri bulunan yakın dost ve arkadaşlarıma, hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan kıymetli aileme gönülden teşekkür ederim.

Muhamed SPORIŠEVIĆ

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMA PROBLEMİNİN TANIMI

Göç; kısaca farklı coğrafi, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yapıya sahip bir ortamdaki başka bir ortama geçişi ifade etmektedir. Göçmen ise, bu göç hareketine katılan birey veya gruplardır. Birey ve grupları yeni yaşam alanlarına ve topluluklara götüren göç hareketleri, bu eylemi gerçekleştiren göçmenin yerleştiği yeni alan içerisinde topluma uyum sırasında bir takım kültür, kimlik ve aidiyet sorunları meydana getirebilmektedir. Bu sorunlar; göç nedeni, göç eden kişiler, göçle varılan yer ve göç sonrası yaşam biçimlerine bağlı olarak, göçmenlerin karşılaştıkları uyum problemlerini de etkilemektedir.

Bu çalışma, Turanköy’de yaşayan Boşnak göçmenlerin kültürünü, zaman içerisinde ortaya çıkan değişimleri ve bunun sonucunda Türk toplumuna entegrasyon süreçlerini incelemektedir. Araştırma, göçten sonra ülkede yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlerin, göçmenlerin gündelik hayatları ve kültürleri üzerinde yarattıkları etkiyi ve kültür şokunu, göçmenlerin ilk yıllarda yaşadıkları dil sorunu nedeniyle eğitim-öğretimden yoksun kaldıkları için kayıp nesil olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmalarını, farklı nesillerin birbirleriyle uyum sorunu gibi problemleri ele almıştır. Bunun yanı sıra çalışma, Turanköy Boşnak göçmenleri dördüncü, beşinci ve altıncı kuşakları da kapsamı nedeniyle yaşanan farklı sosyalleşme örnekleri sonucunda, aralarında ortaya çıkan sosyo-kültürel farklılıkları ve onun neticesinde meydana gelen kuşak çatışmasını da problem edinmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

1885 yılında kurulan Turanköy’ün ve içinde yaşayan Boşnak göçmenlerin kültürü ve yaşadıkları değişimleri inceleyen bu çalışmada, Boşnak göçmenlerin Turanköy’e göç ettikleri ilk yıllardan itibaren günümüze gelene kadar sosyo-kültürel bağlamda nasıl bir değişim yaşadıklarının tespiti ve bu tespit sonucunda söz konusu göçmenlerin sosyo-kültürel yapılarının yeniden okunması amaçlanmıştır.

Göçmenlerin göç algısı, göçe genel bakış açısı; göçün zorunlu ya da gönüllü olarak mı yapıldığı, göçmenlerin kimliklerini birden fazla kültürel aidiyet biçimine göre inşa edip

etmedikleri, kendilerini birden fazla kültüre ve ülkeye ait hissedip hissetmedikleri ve Türk toplumuna katılma ve onunla bütünleşme düzeylerinin ne oranda olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kısaca bu araştırmanın amacı, Boşnak göçmenlerin yaşadığı deneyimleri, toplumla bütünleşme ve toplumla uyum sağlama sürecinde neler yaşadıklarını, kendilerini nereye ait hissettiklerini ve kendilerini nasıl tanımladıklarını incelemektir.

Balkanlardan Türkiye'ye yıllar boyunca dalga halinde göç hareketleri yaşanmasından dolayı Balkan göçmenleri üzerine yazılan, azımsanmayacak sayıda araştırma bulunmaktadır. Örnek olarak kullanılan ve konuyla ilgili en çok benzerlik arz eden başlıca tezler; Turhan Eray Demir "Göç ve Sosyo-Kültürel Değişim", Aysun Özer "Göç ve Aidiyet Bağlamında Bulgaristan Göçmenlerinde Kimliğin Yeniden İnşası", Deniz Aşkın "Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği", Servet Örnek "Göç ve Din" olmuştur. Ancak kültür ve kimlik bağlamında yeterli sayıda araştırma bulunmamakla beraber, yapılan araştırmaların çoğunda Balkan göçmenleri, genel olarak ele alınmaktadır. Aynı zamanda Bursa ilinin Kestel ilçesine bağlı Turanköy hakkında, Boşnak göç tarihinde anavatan dışında kurulan ilk yerleşim alanlarından biri olmasına ve günümüze kadar bu vasfını koruyarak gelmesine rağmen detaylı bir araştırmanın bulunmaması, yaptığımız araştırmanın önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu araştırma ile bahsi geçen eksikliğin az da olsa giderileceğine inanılmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN SORULARI VE VARSAYIMLARI

Bu çalışma monografik bir sosyolojik çalışma olarak tasarlanmıştır. Başta belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışma, şu sorulara cevaplar vermeyi hedeflemektedir:

- i- Kültürün ana unsuru olan dil, (bu çalışmada Boşnakça) Turanköy'de, ne oranda korunmuş ve kullanılmaktadır?
- ii- Boşnak göçmenlerin dini inanç ve pratikleri konusunda yaşadıkları farklılaşmalar nelerdir?
- iii- Göçmenlerin eğitim ve ekonomik durumu nedir?
- iv- Geçiş dönem adetleri ve pratikleri nelerdir? Değişimler yaşanmış mıdır?
- v- Göçmenler kimliklerini, birden fazla kültüre ve ülkeye aidiyet biçimine göre mi inşa etmektedirler?
- vi- Farklı kuşaklar arasında, Türk toplumuna ve kültürüne katılma ve bütünleşme düzeylerinde farklılıklar var mıdır?

Bu çalışmada, günümüzde göçmenlerin daha çok gündelik hayatta Boşnak kültürünün varlığını ne oranda koruyabildikleri, Boşnak kültüründen ne tür izler taşıdıkları ve Türk kültüründen ne oranda etkilendikleri incelenmektedir. Ayrıca, göç sonrasında günümüze kadar, Turanköy Boşnak göçmenlerinde meydana gelen değişimler ve onların bugünkü durumunun sosyolojik açıdan analizi yapılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmanın varsayımlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- i- Göç sonrasında yeni kurulan Turanköy'e yerleşen Boşnakların, hemşerilerle aynı mekânı paylaşmaları ve orada kümeleşmeleri, göçmenlerin geleneksel ağ ilişkilerini sürdürmelerinde ve kültürün korunmasında doğru orantılı bir etkiye sahiptir.
- ii- Göç sonrasında anavatanla yaşanan iletişim kopukluğu, hem Bosna'da hem de Turanköy'de ikamet eden Boşnakların arasında bir takım kültürel farklılıklara neden olmuştur.
- iii- II. Dünya Savaşı sonrasında hem Bosna hem Türkiye'de meydana gelen sanayileşme, modernleşme ve kültürel değişime bireylerde yeni kimlik oluşumuna etki eden en önemli faktörlerden birisidir.
- iv- Ekonomi ve eğitim seviyesinin yükselmesi hem Bosna'da hem Türkiye'de yaşayan Boşnakların geleneksel sosyo-kültürel kurumlarında farklılaşmaya neden olmuştur.
- v- Tarihsel bağ, ortak geçmiş, benzer kültür, dil ve din faktörü, göçmenlerin yeni mekân ile bütünleşme sürecini hızlandırıcı etkiye sahiptir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Bu çalışmanın hedefleri doğrultusunda, niteliksel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Karma araştırma metodu uygulanarak daha bilimsel verilere ulaşılmaya çalışılan bu çalışmada, niteliksel veri toplama tekniklerinden olan, gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılmıştır.

Görüşme veya mülakat tekniği, sosyal bilimlerde oldukça önemli bir yeri olan nitel veri toplama tekniklerindedir. Sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniği olan mülakat sayesinde söylenenlerin yüzeysel anlamları yanında, gerçek ve derinlemesine anlamları da ortaya çıkarılabilir. Ayrıca bu teknikle, yapmacık cevapları ayıklayabilme ve gerçekleri ortaya çıkarabilme imkânı elde edilir. Mülakat tekniği araştırmacıya, karşılaşılan müphem durumların, sorulacak sorularla anında aydınlatılması fırsatını da tanımaktadır. Mülakat;

üst yöneticilerden, çocuklardan ve okuma yazma bilmeyenlerden veri toplamak için ideal bir tekniktir.¹

Araştırmada, derinlemesine mülakatın yanı sıra gözlem tekniği de kullanılmıştır. Gözlenenlerin kendi doğal ortamları içinde bulunmalarından dolayı birçok davranışın ancak bu şekilde objektif olarak saptanabilmesi açısından bu teknik son derece önemlidir.²

Niteliksel araştırmanın en temel özelliği, bu yöntemin sosyal olguların göreliliğini ve hareketliliğini yakalamaya çalışması ve araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak vermesidir.

Araştırmanın temelini, ilk olarak literatür taraması daha sonra da otuz kişi ile 05.01.2018- 25.03.2018 tarihler arasında yapılan derinlemesine mülakat ve gözlem oluşturmaktadır. Bu araştırmada niteliksel yöntem ile amaçlanan, göçten bu yana yaşanan deneyimleri göçmenlerin kendi ifadeleriyle anlatmalarını sağlayarak, süreci derinlemesine anlamak ve daha yakından keşfetmektir. Mülakat ve gözlemlerden elde edilen verilerin analizinde, tümevarım metodu kullanılmıştır. Bunun yanı sıra görüşülen kişilerin söylediklerinden ve anlatılanlardan doğrudan alıntılar yapılarak veriler sunulmaya çalışılmıştır. Görüşme çözümlemesinde, kullanılan sözcüklere ve dile sadık kalınmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu çalışmanın çalışma evrenini Turanköy'de yaşayan Boşnak göçmenler oluşturmaktadır. Alan araştırması kapsamında, köyde ikamet eden ve köyden Bursa ve İnegöl'e taşınan Boşnak göçmenlerle mülakat uygulaması yapılmıştır. Turanköy'de araştırma evreni homojen bir yapıya sahip olduğundan dolayı monografik örneklem tekniği esas alınmıştır. Monografisi Turanköy olan araştırmanın örneklem grubu ise; köyde doğan, büyüyen, yaşayan veya belli zaman içerisinde çevre şehirlere taşınan Turanköy Boşnak göçmenlerinden oluşmaktadır. Örneklemeye giren birimlerin seçimi, tamsayım örnekleme usulü ile yapılmış, Turanköy Boşnak göçmenlerin cinsiyet ayrımına dikkat edilerek her iki cinsiyetten de eşit oranda seçim yapılmaya çalışılmış, yaş faktörüne göre ise katılımcılar dört grupta incelenmiştir.

---

¹ Zeki Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin: Araştırma Metot ve Teknikleri*, 3. b., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi vakfı yayınları, 1997, 117-118.

² Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin: Araştırma Metot ve Teknikleri*, 119.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERİMLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: KÜLTÜR, GÖÇ, KİMLİK

1.1. GÖÇ KAVRAMI

Bilindiği üzere sosyal bilimlerde esas olan, kavramlar ve onların tanımlanmasıdır. Bu tanımlama, elde edilen sonuçlarla doğrudan bağlantılı olduğundan dolayı, kavramsal çerçevenin şekli oldukça belirleyici bir öneme sahiptir. Toplumsal olay ve olgularla ilgili olan her kavram gibi göç kavramı da sıklıkla sosyal bilimcilerin ilgi alanında yer edinmiştir.

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip, dinamik bir süreci ifade eden göç kavramı, mekân ve zaman, sebep ve sonuç gibi karmaşık düzlemlerde ele alınan, birbirinden farklı ekonomik ve siyasal kuramlara ve bilim dallarına konu olan bir olgudur. Tüm bu sebeplerden dolayı mutlak bir göç tanımı yapmak oldukça zordur. Bir kavram olarak ele alındığında genel anlamıyla göç; bir bireyin veya toplumun, belli bir mekân ve zamandaki gönüllü veya gönülsüz, sosyal, siyasi, iktisadi ve iklim şartlarından ötürü bir yaşam alanını değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra göç; mekân değişikliğinin sonucunda sosyo-kültürel değişmelerin meydana geldiği bir sosyal hareketliliği de temsil etmektedir.³

Göç kavramını ilgi alanı dâhilinde gören sosyoloji, tarih, coğrafya ve ekonomi gibi birçok bilim dalı, bu kavrama yönelik kendi penceresinden bir tanımlama geliştirmeye çalışmıştır. Kavramın tanımı konusunda kesin bir uzlaşma sağlanamamasına karşın ortaya çıkan tanım çokluğu, dar ve geniş anlamda göç kavramı hakkında çok zengin bir literatürün oluşmasına sebep olmuştur.⁴

³ Ahmet Türkyılmaz vd., *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Aileler*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yay., 1998, s.3.

⁴ Deniz Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 4.

Örneğin *Antropoloji Sözlüğü*'ne göre göç; insanların coğrafi hareketliliği ve bu hareketliliğin meydana getirdiği nüfus dinamiğidir. İnsan türünün diğer canlı türlerinin aksine, temel ihtiyaçlarını gidermek için yarattığı stratejilerden biri olarak göç, dünyanın neredeyse tamamına yerleşmesine ve kendisi için bir yaşam alanı inşa etmesine fırsat vermiştir. Bu durum, insan türünün diğer canlı türleri arasında, hareketliliği en yüksek varlık özelliğine sahip olmasına imkân sağlamıştır. Özellikle nüfus artışı gibi bir baskı karşısında insanın, görece boş alanlara doğru hareket etmesi veya avlanma sahalarını kolayca değiştirebilmesi, göç olgusuna zorunluluk kazandırmıştır. Savaş, fetih, kıtlık, büyük salgınlar, önemli iklim değişiklikleri, ideolojik baskılar, avcılık, toplayıcılık, göçebe çobanlık, kentleşme, işsizlik gibi durumlar, bu zorunluluğun etkenlerinden birkaçıdır.⁵

Türk Dil Kurumu Sözlüğü ise göç olgusuna; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret manalarını vermektedir.⁶ Bir diğer tanıma göre göç; bireylerin veya grupların sembolik, coğrafi veya siyasi sınırların ötesine, yeni yaşam alanlarına ve topluluklara doğru olan hareketlerini içermektedir.⁷

Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde göç (migration); bir yerleşim biriminden ya da belli bir siyasal sınırı olan toprak parçasından başka bir birime doğru, sürekli yahut geçici birey veya kitle hareketi olarak tanımlanmaktadır. Ülke sınırları içinde meydana gelen göçe *iç göç*, ülke sınırlarını aşana ise *dış göç* denmektedir.⁸ Joseph Fichter kitabında göç olgusundan bahsederken bu kavramı, hareketlilik başlığı altında ele almakta ve bu hareketliliğin zaman ve mekânda gerçekleşen, fiziki ve sosyal olmak üzere farklı iki yönü olduğunu belirtmektedir. Fichter'e göre sosyal hareketlilik, bir kişinin veya grubun sosyal statüsünde meydana gelen değişime işaret etmektedir. Fiziki hareketliliği ise göç olarak adlandırmaktadır. Ona göre göç;

Çok sayıda kişinin zorla bir yerden başka bir yere yerleştirilmesini, istenilmeyen kişilerin sürülmesini, ev taşınmalarını ve aynı ülke içinde bir

⁵ Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın, "Göç", *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat yay., 2003, ss. 341-342.

⁶ Samiha Ayverdi, "Göç", *Türkçe Sözlük*, ed. Şükrü Haluk Akalın, 11. b., Ankara: Türk Dili Kurumu yay, 2011, s. 954.

⁷ Gordon Marshall, "Sosyolojik Göç Araştırmaları", *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat yay., 1999, s. 685.

⁸ Ömer Demir, Mustafa Acar, "Göç", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 2. b., Ankara: Vadi yay., 1993, s. 97.

bölgeden diğerine veya bir ülkeden diğerine yapılan gönüllü sürekli göçleri de kapsamaktadır.⁹

Göç, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir. Kolektif bir eylem olan göç, hem göçü alan hem de veren ülkenin bütün toplumuna etki eden ve toplumsal değişime sebebiyet veren başat etkenlerdendir.¹⁰

Göçün ekonomik yönlerini de kapsayan daha detaylı bir diğer tanımına göre ise göç, daha iyi bir yaşam beklentisi nedeniyle bireyler ya da toplulukların yaşadıkları ortamları bırakıp, geçici veya sürekli olarak yeni yerleşim yerlerine gitmeye karar verme eylemdir.¹¹

Verilere ve yapılan tanımlamalara göre genel manada göç; sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi ve coğrafi faktörlerin etkisiyle, hayat şartlarının iyileştirilmesi adına, geçici veya sürekli olarak, iradi veya gayri iradi bir şekilde yapılan yer değiştirme eylemlerini sembolize etmektedir. Bu tanımların çoğu göçün üç ana özelliği olan mekân, zaman ve neden üzerine şekillenmektedir. Bunun yanı sıra göç ile beraber yeni ve farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik toplumsal yapıya katılan bireylerin yaşamında, sosyolojik anlamda birçok değişim meydana gelmektedir. Bu bağlamda göç, mekân farklılığından ve sosyolojik çevrenin değişmesinden dolayı, bireylerin ve toplumların kimlik, aidiyet ve kültürel yapısında büyük değişiklikler meydana getiren bir olgu olarak da değerlendirilmektedir.

1.1.1. Göçün Nedenleri

Tarih boyunca insanlar ve toplumlar çeşitli nedenlerden dolayı yaşamlarını sürdürdükleri mekânları terk etmek zorunda kalmışlardır. İnsanların bir yerden başka bir yere göç etme sebepleri sayısız denecek kadar çok ve karmaşıktır. Bu nedenle sosyal olayların tam anlamıyla kavranabilmesi için bu faktör ve sebepler üzerinde durulması gerekmektedir. Bahsi geçen bu sebepler; savaşlar, dini, siyasi, ekonomik ve ailevi nedenler olarak ele alınabilir.¹²

---

⁹ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi yay., 1990, s. 142.

¹⁰ Stephen Castles, Mark J. Miller, *Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilge Üniversitesi yay., 2008, s. 28.

¹¹ Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, s. 5.

¹² Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı yay., 2004, s. 13.

İnsanlığın ilk dönemlerinde göçün en büyük tetikçisi, insanın iradesi dışında gelişen doğa hadiseleri ve iklim şartları olmuştur. Sanayi Devrimi sonrasında göçün belirleyici ve en önemli etkenleri arasında ekonomik, siyasi ve sosyal nedenler görülmektedir.¹³ Sanayi Devrimi sonrasında özellikle ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelere paralel olarak, insanların daha iyi bir hayat sürme istekleri göçlerin artmasına sebep olmuştur. Bu hareketler özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerinden, Batı dünya ülkelerine olan büyük çaplı göç hareketleri ve kırsal bölgelerden kentlere olan göç hareketleri olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴

Ekonomik veya doğal sebepler dışında hareketliliği güdümlendiren başka faktörler de bulunmaktadır. Bireylerin veya toplumların siyasal, ideolojik baskılardan yahut ırkçı söylemlerden kaçmak amacıyla gerçekleştirdikleri göç hareketleri bunun bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bunun bir devamı niteliğinde kişiler dini ve fikri özgürlüklere sahip olabilecekleri mekânlara yönelebirlirler. Bununla beraber eğitim amaçlı yapılan, akademik alanda daha iyi bir gelecek için yahut kültürel anlamda gelişmek amacıyla ortaya çıkan göçler de söz konusu olmaktadır.¹⁵

Bu bağlamda, Everett Lee tarafından 1966 yılında ortaya konulan “itme-çekme” kuramı, göç nedenlerini ortaya koyma noktasında oldukça kapsayıcıdır. Lee’ye göre nedenler arasında göçe zorlayıcı ve göçü teşvik edici faktörler bulunmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle bireyler, zayıf sosyal politika ya da ekonomik şartlardan (savaş, insan hakları ihlalleri, fakirlik, işsizlik vb.), doğal afetler, kan davaları, tarım arazisinin özellikleri ve iklim şartlarından dışa doğru itilerek, daha iyi yaşam şartlarına doğru (politik, ekonomik ve düşünce özgürlüğü, iş imkânı, sosyal güvenlik imkânları, barış gibi) çekilmektedirler.¹⁶

Göç hareketlerine sebep olan unsurlar, göç süresini ve daha sonraki gelişmeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Farklı nedenlerden dolayı yapılan göçler, farklı süreçlerin işlemesine neden olabileceği gibi farklı ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçlar da ortaya çıkarabilmektedir. Siyasi nedenli olan göçler; bilinçli ve keskin bir siyasallaşma

---

¹³ Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikaları*, Ankara: İmge yay., 1983, s.6.

¹⁴ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum*, C. V, Sayı 9, Ankara: Dergi Pak yay., 2015 s. 10.

¹⁵ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, 156.

¹⁶ Everett S. Lee, “A Theory of Migration”, *Demography*, C. III, S. 1., Population Association of America, 1966, ss. 29-52.

duygusuna, radikal siyasi eğilimlere, güçlü bir diasporanın oluşumuna ve toplumsal uyum konusunda dirençli bir grup psikolojisine sahip olmaya zemin hazırlamaktadır.¹⁷

1.1.2. Göç Tipleri

Göç, basit ifadelerle bir mekânsal değişiklik olarak değerlendirilmiş olsa da, göç eden birey yahut toplumun anlam ve değer dünyasının değişime uğramasına ve yeniden şekillenmesine de neden olmaktadır. Karşımıza değişik biçimlerde ortaya çıkan göç olgusunun kapsamında, terk edilen ve yerleşilen yer ile göç edenlerle göçülen yerdekilerin nitel ve nicel özelliklerindeki farklılıklar yer almaktadır. Ayrıca göçün nedeni, kapsamı, içerdiği mekanizmaları ve işleyiş sürecindeki farklılıklar, her göçü bir diğerinden farklı kılmaktadır.¹⁸

Meydana gelen bu farklılıklar her bir göçün bireye, topluma ve göçülen mekâna yönelik etkisinin ve yansımalarının değişmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra göçler her ne kadar birbirinden işleyiş ve etki açısından kendine ait özellikleri bağlamında bir farklılık göstermiş olsa da, göç konusunda bir takım genellemeler yapılarak göçün birey ve toplum üzerindeki etkisi farklı yönleriyle ele alınmıştır.

W. Petersen “A General Typology of Migration” adlı makalesinde dört göç tipinden bahsetmektedir. Bunlar; *İlkel Göç*: İnsanlığın ilk dönemlerinde yapılan göçleri kapsamaktadır. İklim ve doğal afetler karşısında insanın çaresizliğinden kaynaklanan göçlerdir. *Zorlama ile Yapılan Göçler*: İlkel göçlerde itici faktör doğa iken zorlama göçü tipinde daha çok sosyal faktör neden olarak gösterilmektedir. Petersen makalesinde, göç etme konusunda toplumları, kontrolü elinde tutan ve tutamayan toplumlar olarak ikiye ayırmaktadır. *Serbest Göç*: Bu göç tipinin başlıca özelliği, göçmenlerin kendi isteği ile göç kararını almasıdır. Avrupa’dan 19. yüzyılda yapılan ekonomik göçler bunun bir örneğidir. *Kitlesele Göçler*: Kitlesele göçler, serbest göçlerin meydana getirdiği göç dalgasının bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Temelinde “ağ” teorisini taşıyan bu göç tipi, serbest göçün katılımcılarının büyük kitlelere öncülük ve rehberlik görevini üstlendiğini ön görmektedir.¹⁹

---

¹⁷ Göç teorileri konusu için Bkz: Otis Durant Duncan “The Theory and Cosequences of Mobility of Farm Population”, *Demography*-1966, Guy Standing “Migration and Modes Of Exploitation”, *The Journal of Preasant Studies*-1981.

¹⁸ Ekici, Tuncel, “Göç ve İnsan” , 13.

¹⁹ Wiliam Petersen, “A General Typology of Migration”, *American Sociological Rewiev*, C. XXIII, S. 3., 1958, 259-264.

Sosyoloji Nedir kitabında göçü “zorunlu ve gönüllü” olmak üzere ikiye ayırarak ele alan Joseph Fichter, göçün nedenlerini de iki ana grupta toplayarak, onlardan kabaca “itici” ve “çekici” nedenler olarak bahsetmektedir. Ona göre; iş, eğitim, sağlık hizmetleri ve daha iyi yaşam şartları gibi sebeplerden dolayı bir bölgeden başka bir bölgeye yerleşme amaçlı yapılan göç hareketleri, gönüllü göç olarak nitelendirilmektedir. Savaş, doğal afet, kıtlık, sürgün gibi kişileri veya toplumları yaşadıkları çevreden göç etmeye zorlayan sebeplerden dolayı meydana gelen göç hareketlerini ise zorunlu göç olarak ele almaktadır.²⁰

Göç hareketlerini sınıflandırmayı amaçlayan çalışmaların genel itibariyle, göçe hangi açıdan baktıklarıyla doğru orantılı olarak göçü kategorilendirdiği ve bu kategorilendirmeye göre yapılan sınıflandırmaların şekil aldığı görülmektedir. Dayandığı sebepler açısından bir değerlendirme yaptığımızda göçü; karar verme süreci üzerinde bireyin veya başkalarının etkili olup olmamasına, göçün gerçekleştiği coğrafi sınırlara veya göç edenlerin niteliklerine dayanarak sınıflandırmak mümkündür. Bu kategorilerin genel itibariyle, göçe karar verme, göçün yönü ve göçmenlerin niteliklerine göre yapılan kategoriler olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra hareketliliğin coğrafi yönüne göre, ülke içine veya dışına yönelmek bakımından dış ve iç göç; göç edenlerin göç kararını almalarına etki eden dış güçlerin olup olmamasına göre zorunlu ve gönüllü göç; göç edenlerin niteliklerine göre, işgücü göçü ve beyin göçü olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma, göç olgusunu izleyen sosyologlar ve diğer bilim dallarında göç üzerine araştırma yapanların hemen hemen hepsinin üzerinde birleştikleri, genel kabul görmüş bir sınıflandırmadır.²¹

1.1.2.1. Göçe Karar Verme Açısından Gönüllü-Zorunlu Göç

Göç kararı bireyin hayatında alınması gereken en zor kararlardan biri olarak nitelendirilebilir. Zira yaşam alanını yeni bir alanla değiştirmenin ortaya ne gibi etkiler çıkaracağını ve bireyin hayatını hangi yönlerden etkileyeceğini öngörebilmek oldukça zordur. Aynı şekilde göç, bütün diğer değişikliklerle beraber, eski adet ve kültürel anlamda bağlı olduğu birtakım değerleri terk etmeyi ve yerine yenilerini koymayı da gerektirir.

Gönüllü göç hareketleri; ekonomik, eğitim, yenilik yapma, macera arama ya da geleceğini garanti altına alma gibi kişisel istekler ve sebepler sonucunda meydana gelen

²⁰ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, 155.

²¹ Halis Başel, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 17.

nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü göçleri doğuran başlıca nedenler; ekonomik, sosyal, dini ve kültürel nedenlerdir. Gönüllü göçler, amaçlarından da anlaşılacağı gibi daha çok bireysel ya da ailesel göçlerdir. Bu göç türünde en temel özellik; gönüllü olarak yapılmış olmasıdır. Her ne kadar zorlayıcı etken bulunsa da birey, aile veya toplum kendi tercihi üzerine hem göç zamanını hem de göç edeceği mekânı seçebilmektedir. Gönüllü olarak yapılan göçün belirgin özelliklerden biri de; göç eden bireylerin kendine benzer grupların bulunduğu alanlara doğru yönelmesidir. Benzer fikirleri paylaşan bireyler, ortak göç yerleri tercih etmektedirler.

Göçlerin çoğu, göçe karar verme açısından kölelik, zorunlu çalışma, suçlular ve siyasal mültecilerin nakli dışında, göç edenlerin gönüllü bir biçimde almış oldukları kendi kararlarının sonucunda meydana gelmektedir. Gönüllü göçler, ekonomik faktörler dışında eğitim, sağlık ya da yüksek yaşamın sağladığı artılardan faydalanmak amacıyla da yapılmaktadır.

Gönüllü göçlerin, tarih içerisinde, yeni bir ülke ya da bölgede yaşamak, oraya yerleşmek yahut belirli bir süre çalıştıktan sonra anavatana geri dönmek suretiyle her çağda yapıldığı görülmektedir. Gönüllü göçleri tarihsel bakımdan; Avrupa'dan Yeni Dünya'ya, Güney Amerika'dan Kuzey Amerika'ya ve Üçüncü Dünya Ülkelerinden Gelişmiş Batı ülkelerine doğru yapılan göçler olarak sınıflandırmak mümkündür.²² Yakın geçmişte, 1945 yılı sonrası Almanya'ya yapılan işçi göçü yahut daha iyi yaşam ve çalışma şartları elde etmek amacıyla gönüllü sayılabilecek şekilde başta Türkiye olmak üzere, Yunanistan, Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinden yapılan göçler de bunun birkaç örneklerindedir. Gönüllü göç hareketlerinin bir diğer örneği ise Kuzey Amerika ve Avrupa'da yaşayanların, emeklilik dönemlerinde, Florida veya Akdeniz sahillerinde yaşamlarını idame için yaptıkları göç hareketleridir.²³ Tüm bu göç hareketleriyle birlikte, günümüzde bir kavram olarak oldukça popülerlik kazanmış olan ve her göç hareketiyle beraber ortaya çıkan beyin göçü de bu göç hareketlerinin bir neticesi niteliğindedir.

Tarihte zorunlu göçü tetikleyen başlıca faktörler ise genel itibarıyla; doğal afetler, kaynak yetersizliği, açlık sorunu, iklim değişiklikleri, inanç ve diğer kavimlerin saldırıları olmuştur. Saydığımız faktörlerin çoğu, belirli bir zorunluluk içermektedirler. Ayrıca tarih

---

²² Cahit Talas, *Sosyal Ekonomi*, 6. b., Ankara: Savaş yay., 1983, s.147.

²³ Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, s. 12.

seyri içerisinde zorunlu göç kapsamında değerlendirilen ve günümüzde tamamen yasaklanmış olan köle ticareti de bu faktörler arasında yer almaktadır. Kölelik dışında zorunlu göç uygulamaları, genellikle siyasi veya ekonomik gerekçelerle meydana gelmiştir. Göçlerin zorunlu kimlikleri, genelde siyasi kaos ve savaşlardan sonra meydana çıkarak, bireylerin ve toplumların yeni yerleşim arayışlarında bulunmalarına bir sebep oluşturmuştur. Zorunlu göçler, can ve mal güvenliğinin olmaması veya kısıtlanması, çeşitli özgürlüklerin elden alınması, cezalandırılma korkusu, her türlü baskı ve aşağılanma gibi nedenlerden dolayı oluşmaktadır. Böyle durumla karşılaşan birey ve toplumlar, bu etkilerin bulunmadığı yeni yaşam alanlarına doğru yönelmektedirler.

4. yüzyılda Hunların Avrupa'ya doğru ilerlemelerinin bir sonucu olarak, o bölgelerde ikamet eden yerel toplumların kıtanın iç kısımlarına doğru göç etmeleri, tarihte en kapsamlı zorunlu göçlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük Kavimler Göçü olarak da bilinen bu göç, neredeyse tüm dünyada gerek siyasi, gerek ekonomik, gerekse toplumsal, kültürel ve sosyal alanda etkilerini göstermiştir. İngiliz sömürgesi sonrası ayrılan Hindistan ve Pakistan arasında yaşanan göç hareketiyle yedi milyon insanın göç etmesi, 17. ve 18. yy. 'da on beş milyon civarı Afrikalının köle olarak Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Karayipler'e götürülmesi, 20 yy. 'da yaşanan işçi göçleri ve 21. yy. 'da yapılan savaşların sonucu olarak meydana gelen göçler de zorunlu göç hareketlerinin örnekleri arasındadır.²⁴

1.1.2.2. Yönüne Göre İç-Dış Göç

Göçlerin yönü genellikle ulusal sınırlar açısından değerlendirilmektedir. Göç etme nedenleri aynı olsa bile sonuçlar, varılan yerin ülke sınırları içinde veya dışında olmasına göre değişmektedir. Bu sonuçlar, göç eden birey veya toplumları farklı biçimde etkilemektedir. İç göçler; göç edenlerin nazarında daha basit, geriye dönüşü ve aile birleşimi daha serbest bir biçimde yapılanlardır. Öbür yandan dış göçler; uluslararası sınırların ve kuralların söz konusu olduğu göçlerdir. Bununla beraber kabul edilmesi kolay ve geriye dönüşü olan iç göçler, bulunulan ülkenin siyasi sistemine göre yapılırken, dış göçler tamamen göç edilen ülkenin kurallarına ve kararlarına bağlıdır. İç göçler hususunda dikkate alınması gereken önemli bir ayrıntı da, göçün meydana geldiği ülkenin demokratik bir yönetime sahip olup olmamasıdır. Zira demokratik yönetimlerde tüm kararlar

---

²⁴ Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, s. 10.

göçmenlerin elinde bulunurken demokratik olmayan yönetimlerde bu kararlar devletin elindedir.²⁵

Göç alan ve göç veren yerleşim yerleri arasındaki mesafe ve buna bağlı olarak siyasi anlamda göç hareketlerinin kontrol edilebilirliği, göç eden bireylerin siyasi, toplumsal ve kültürel uyum konusunda yaşadıkları sorunların farklılığı, iç göç ve dış göç ayrımında önemli faktörlerden bazılarıdır.²⁶

Bir ülke sınırları içerisinde belli bir bölgeden başka bir bölgeye doğru meydana gelen iç sosyal hareketlilik, büyük bir iktisadi ve sosyal önem taşımaktadır. Tarih içerisinde iç göç, genel itibariyle ülkenin büyüklüğü, ekonomik kalkınmışlık düzeyi ve yerleşme tarihlerine bağlı olarak yapılmaktadır. Bu bağlamda bahsedilen göç, kırsal kesimden şehirlere doğru, kırsal kesimden kırsal kesime doğru, şehirlere kırsal kesime doğru ve şehirlere şehirlere doğru gerçekleşmektedir. Bunun yanında modern dünyada hala göçebe insanlar, gezginler, gezgin satıcılar gibi yerleşik hayat sürdürmeyen ve sürekli yer değiştiren gruplar da bulunmaktadır. İç göçün en belirgin özelliklerinden biri de, az gelişmiş olan bölgelerden, yaşam, eğitim, sağlık ve çalışma şartları daha iyi seviyede olan gelişmiş bölgelere doğru yapılmasıdır. Göç edilecek alanı belirleyen bireyler genel olarak talepleri, beklentileri ve problemlerine cevap verebilecek, sorunlarını giderebilecek metropolleşmiş alanları tercih etmektedirler.²⁷

İç göçü tetikleyen ekonomik faktörlerin yanı sıra eğitim, sağlık, yaş, ırksal ve etnik durum gibi önemli faktörlerin de iç göçü tetikleyen nedenler arasında yer aldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göç, belli bölge ve şehirlerle sınırlı kalırken, gelişmiş ülkelerde bölgeden çok yaşam şartları ve etnik bileşimlerin alan tercihinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra sakin bir hayat sürdürmeyi hedefleyen emekli veya ileri yaş grubu göçmenlerin, tercihlerini kırsal bölgeler yahut sahil yönlerinden yana yaptıkları görülmektedir.²⁸

Türkiye’de iç göçler coğrafi açıdan en yoğun şekilde İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nden Marmara Bölgesi’ne doğru yaşanan göç hareketleridir. Ülkenin en kalkınmış bölgesi olan Marmara Bölgesi’nde bulunan İstanbul, Kocaeli, Bursa ve Tekirdağ gibi

---

²⁵ Başel, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler*, s. 18.

²⁶ Başel, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler*, s. 18.

²⁷ Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri*, s. 6.

²⁸ Başel, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler*, s. 19.

büyük yerleşim ve sanayi merkezleri, göçmenler için son derece çekici bir pozisyona sahiptir. Bunlar dışında özellikle son dönemlerde Antalya ve Mersin gibi iller de ciddi anlamda göç almaya başlamıştır.

Ulusal sınırların dışına yapılan kalıcı ve geçici nüfus hareketlerini kapsayan dış göçler ise uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülkenin sınırlarını aşan nüfus devinimi olarak tanımlanmaktadır.²⁹ Birleşmiş Milletlere göre bir göçün uluslararası nitelik kazanması için, ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı planlayan kişinin bu işlemi, bir yıldan daha fazla süre ile gerçekleştirmiş olması gerekmektedir.³⁰ Sürekli yerleşenler, belli bir dönem için sözleşmeli çalışanlar, süreli çalışan profesyoneller, gizli veya yasal olmayan çalışanlar, sığınmacılar ve mülteciler (1951 Cenevre Antlaşmasına göre güvence altına alınanlar) olmak üzere, uluslararası dış göç olgusunun genel olarak kabul edilen altı kategorisi bulunmaktadır.³¹

Dış göçleri tetikleyen temel nedenlerden biri, gelişmiş ülkelerin yüksek eğitim düzeyine sahip yetişmiş elemanları tarafından, yüksek nitelikli işlerin tercih edilmesinin sonucunda, vasıfsız işçi gerektiren ve sosyal prestiji düşük işlerin açıkta kalmasıdır. Bu durumun sonucu olarak istihdamın hizmet sektörüne yönelmesi, özellikle tarım ve sanayi sektörlerinde bir boşluğun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Göç alan ülkeler, göç edenlere karşı iki çeşit davranış biçimi ortaya koymuşlardır; birincisi göçmen kabulü, ikincisi ise işgücü kabulüdür. Birinci davranış biçiminin örneği olarak; II. Dünya Savaşı sonrasında eksik iş gücünü tamamlamak üzere göçmenleri kabul eden yenedünya ülkeleri olan Amerika, Avustralya ve Kanada gibi ülkeler karşımıza çıkmaktadır. Başta herkesi kabul eden bu ülkeler zamanla kalifiye elemanlara doğru yönelmeye başlamışlardır. Karşı durumun örneklemini ise Avrupa ülkelerinde görmemiz mümkündür. Bu ülkelerde savaş sonrasında istihdam edilecek elemanlar, göçmen olarak değil işgücü transferi statüsünde görülmüştür. Bu yöntemin sonucu olarak sadece çalışanlar göç etmişler ve kendilerine ihtiyaç duyulmadığı takdirde yahut kriz ortamında ülkelerine geri gönderilmişlerdir.³²

Dış göçü meydana getiren en önemli faktörlerden biri de savaş, siyasi kaos ve iç çatışmalar gibi göç hareketlerini zorunlu kılan durumlardır. 11 Eylül saldırıları sonrasında

²⁹ Rüşen Keleş, "Dış Göç", *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. b., Ankara: İmge yay, Mart 1998, s. 40.

³⁰ Özyakışır, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri*, s. 7.

³¹ Abdulnasır Bulak, *Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 38.

³² Başal, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler*, s. 21.

Afganistan, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde artan terör olayları ve saldırıların bir sonucu olarak Batı ülkelerine doğru hiç olmadığı kadar artan bir göç dalgasının meydana gelmesi bunun bir örneği olarak değerlendirilebilir.

1.1.2.3. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre İşgücü-Beyin Göçü

Günümüzde gelişmiş ekonomilere sahip olan devletlerin ana hedeflerinden biri de yeterli oranda insan kaynakları potansiyeline sahip olmak ve onu etkin bir şekilde kullanabilmektedir. İnsan kaynaklarının nitelikli bir donanıma sahip olması, onların mekânsal dağılımında da dengeli olma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.³³ Hal böyle iken, yeterli derecede nitelikli insan gücüne sahip olmayan ekonomiler, bu ihtiyacını çoğu zaman dışarıdan emek ve beyin göçü ile temin etmektedir. Gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkelerde sunulan yaşam, eğitim, sağlık ve en önemlisi çalışma şartları ve kazanç oranları, az gelişmiş, işsizlik ve istihdam problemleriyle boğuşan, zor yaşam şartlarına sahip ülkelerde yaşayan birey ve gruplar için son derece çekici bir göç faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar göç etme nedenleri konusunda işçi göçü bir olgu olarak görünse de, göç hareketleri, göç edenlerin mesleki ve ekonomik özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu nedenle göçmenlerin niteliklerine göre göçler; vasıfsız ve vasıflı işgücü göçü ve yüksek nitelikli elemanlardan müteşekkil, ülkelerin kalkınmada itici gücünü oluşturan beyin göçü olarak ikiye ayrılmaktadır.

İşgücü veya emek göçü, hem ülke içinde hem de uluslararası planda istihdam amaçlı yapılan ve göçler arasında en çok rastlanan türdür. İşgücü göçü, özellikle sanayinin gelişmesiyle son iki yüz yıl boyunca sanayileşen ve gelişen bölgelerde meydana gelen, iş gücü açığının giderilmesi bakımından az veya gelişmemiş bölgelerde yaşayan bireylerin iş gücü potansiyelinden yararlanılmasından ötürü meydana gelen göç hareketidir.³⁴

Emek göçü yanında ikinci önemli göç türü, beyin göçüdür. Beyin göçü, çoğu zaman az gelişmiş ülkelere gelişmiş olanlara doğru olmak üzere, yaşanan ortamdaki imkânsızlıklar, gelir düzeyinin düşüklüğü, rahat ve verimli çalışma koşullarından yoksunluk gibi nedenlerle nitelikli ve kalifiye iş gücünün yanı sıra bilim adamı,

³³ Cahit Talas, *Sosyal Ekonomi*, 6. b., Ankara: Savaş yay, 1983, s. 147.

³⁴ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2006, s.15.

araştırmacı, sanatçı ve aydınlar gibi yetişmiş beyinlerin bir bölgeden veya ülkeden diğerine göç etmesidir.³⁵

1.1.2.4. Göçün Yoğunluk Esasına Göre Bireysel-Kitlesele Göç

Yoğunluk esasına göre göçler, bireysel ve kitlesele olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Göçmenlerin göç etmeye kendi iradeleriyle karar verip, göçün neden ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları, aynı zamanda göç sürecinde aktif rol oynadıkları göçlere bireysel göç denilmektedir. Bireysel göçlerin ana özelliği, göç edilen mekânın ve zamanın göçmenler tarafından bizzat seçilip karar verilmesi ve göç eyleminin büyük bir arzu ve beklenti içinde gerçekleştirilmesidir.³⁶

Buna karşılık kitlesele göçler, çoğunlukta devletlerarası siyasi, sosyal veya ekonomik nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Kitlesele göçlerde çoğunlukla, bir toplumda ortak etnik ve dini özelliklere sahip gruplar göçe mecbur bırakılmaktadır. Kitle göçü, ortak özelliklere sahip olan insanların grup veya gruplar şeklinde yer değiştirme hareketi olarak da tanımlanmaktadır. Ülkeler arasındaki nüfus mübadeleleri ve farklı etnik grupların yaşam alanlarından sürülmesi, kitle göçünün bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bireysel göçler irade faktörü nedeniyle gönüllü göç türü ile uyuşmaktayken; kitlesele göç, çoğunlukla zorla gerçekleştiği için zorunlu göç türüyle örtüşmektedir. Bunun yanında bireysel olarak iki bölge arasında yapılan göçler, ilk başta çok yoğun bir şekilde gerçekleşirse de zaman içerisinde yoğunlaşarak kitlesele göç halini alabilmektedir. Göç edilen yerdeki fırsatların çok olması ve bu bilgilerin bireysel olarak giden öncü göçmenler tarafından kalanlara iletilmesi sonucunda bireyle başlayan göç, kitleler halinde göçe dönüşebilmektedir. Bunun bir örneği 1960'li yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya yapılan göç hareketleridir. Başlangıçta bireysel olarak başlayan göçler, zaman içerisinde milyonlarca insanın katıldığı bir kitle göçü halini almıştır.³⁷

1.1.2.5. Göç Edilen Zaman Faktörüne Göre Geçici-Süreklil Göç

Birey veya grupların göç ettiği yeni bölgeye yerleşme esaslarına göre göçler, süreklil ve geçici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Göçmenlerin belli bir zaman diliminde belli bir amaç için bir ülkeye veya bölgeye yaptıkları göçlere *Geçici* göç denilmektedir. Bu göçlerin ana özelliği; göçmenlerin kalıcı olarak yerleşme planı yapmamaları ve gittikleri

³⁵ Ömer Demir, Mustafa Acar, "Beyin Göçü", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 3. b., Ankara: Vadi yay., 1997, s. 35.

³⁶ Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, ss. 14-15.

³⁷ Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, ss. 18-19.

yerden kesin olarak geri dönmeyi amaçlamalarıdır. Mevsimlik olarak yapılan işçi göçleri, konuk işçi programları ve eğitim almak için öğrenim sürecinde yapılan göçlere, geçici göç adı verilmektedir. Bunun yanı sıra, çeşitli uluslararası şirketler veya örgütlerce istihdam edilen yüksek derecede uzman göçmenler, yabancı ülkelerde istihdam edilen ve görev yapan diplomatik personel, herhangi bir işi uzmanı olarak yerine getirenler yahut sanatçılar, geçici göçmen şeklinde görülmekte, yapılan göç de geçici göç olarak değerlendirilmektedir.³⁸

Geçici göçün tersine sürekli göç, göçmenlerin gittikleri yerde devamlı olarak kalma düşüncesi ile yaptıkları göçlerdir. Bu göçlerin en büyük özelliği, bir daha geri dönmek üzere yapılmış olmasıdır. Bu göçün genel örneği olarak, 18. ve 19. yüzyılda Avrupa'dan Amerika'ya, aynı zamanda Balkanlar, Kafkasya ve Kırım'dan Türkiye'ye yapılan sürekli göç hareketleri gösterilebilir. Çalışmamızın konusu olan Turanköy, 1880 yılında yapılan bir sürekli göçün eseridir.

Sürekli ve geçici göçü ayıran en önemli özellik, göçmenlerin zihinlerinde süresi açısından var olan fikirdir. Sürekli göç etme sürecinde, göçmenin zihninde daimi kalma fikri varken geçici göçlerde, geri dönme ve sadece belirli bir zaman diliminde orada kalma amacı vardır. Göçmenlerin göç konusundaki fikirleri değişiklik gösterebilmektedir. Bununla beraber göçün geçici veya sürekli olması da zaman içerisinde değişime uğrayabilmektedir.

1.1.2.6. Mülteci Göçü

Birey veya grupların buldukları ülkede siyasi otorite veya rejimle yaşadıkları anlaşmazlık veya çatışma durumu sonrasında, can ve mal güvenliklerinin tehdit altında bulunması nedeniyle, başka bir ülkeye legal veya illegal yollarla göç etmeleri mülteci göçü olarak tanımlanmaktadır. Mülteci sorunu ve mülteci göçü 19.yy.'ın sonlarında, nüfus artışıyla beraber devlet sınırlarının daha sıkı bir korunmaya alınmasıyla ortaya çıkmıştır.³⁹

Mülteci sorunu ve uluslararası göçler II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen *1951 Cenevre Sözleşmesi* ile yeni bir hukuki boyut kazanmıştır. Sözleşmenin maddelerine göre, birey ve gruplar herhangi bir dini inanç, siyasi

---

³⁸ Yasemin Naz, *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 20.

³⁹ Erhan Arda, "Mülteci", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 1. b., İstanbul: Alfa yay., 2003 s. 430.

düşünce, etnik farklılıklar gibi çeşitli nedenlerle güvenlik tehdidi veya hayati tehlike durumlarında “*iltica (siyasi sığınma*” hakkına sahip olmuşlardır. Siyasi sığınma talebinde bulunan birey veya grupların korunması ve güvenliği, devletlerin sorumluluğuna verilmiştir. Buna göre ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler sığınmacı kapsamına alınmamıştır. Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteciler; mekân, göç nedeni ve göç zamanına göre üç farklı boyutta sınıflandırılmıştır. Mekâna göre zorunlu göçmenler; *mülteci, sığınmacı, uluslararası göçmen ve ülke içinde yerinden edilmiş*, göç zorunluluğuna göre iltica talebinde bulunanlar; “*mülteci*” ve göç zamanına göre ise; “*yerinden edilmiş mülteci ve uzun süren mültecilik durumu*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰

1.2. KÜLTÜR KAVRAMI

Araştırmamızın birinci bölümünün ilk başlıklarında, çalışmamızı yakından ilgilendiren temel öğelerin üzerinde durmanın gerekliliğinden bahsetmiştik. Göç kavramıyla birlikte çalışmamız için büyük önem taşıyan ve ele alacağımız bir diğer kavram ise kültürdür. Burada ilk olarak, kültür kavramının genel anlamı ve tanımı konusunda bilgi verilmiştir. Bunun yanında göç olgusunun kültüre ne şekilde etki ettiği ve onun sonuçları hakkında açıklamalara da yer verilmiştir.

Kültür kavramı, tanımlanması en zor kavramlardan biridir. Kültür kavramının bu özelliği, daha önce kültür hakkında yapılan bütün çalışmaların başında dile getirilmiştir. Kullanıma girdiği ilk günden itibaren kültür kavramının neleri kapsadığı ve neleri dışarıda bıraktığı tartışması hep olagelmıştır. Durumun böyle olmasının en önemli nedenleri arasında, farklı kültür anlayışlarının çeşitli ulusal ve tarihsel bağlamlarda derinlemesine gömülü olması ve farklı alanlar tarafından bu kavramın kullanılıyor olması yer almaktadır.⁴¹

Kültür kelimesi, sözlükler ve ansiklopedilerde, en çok tanıma sahip olan sözcükler arasında yer almaktadır. Kültür, insan türüne özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bunun parçası olan maddi nesnelere şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi

⁴⁰ Fatma Yıldız, *Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Entegrasyon Süreçleri: Mersin Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, 2018., s. 23.

⁴¹ Ralph Schroeder, *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Bilim ve Sanat yay., 1996, s. 11.

her türlü maddi ve tinsel ürünlerini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra kültür incelemeleri ve çalışmalarında uzlaşmanın sağlanmamasının bir nedeni de, alanın sınırlarının düzgün bir biçimde belirlenememiş olmasıdır.⁴²

Raymond Williams *Anahtar Sözcükler* adlı kitabında, kültürün bir çerçeveye yerleştirmesi ve anlamlandırılmasının zorunluluğundan bahsederken, kökeni Latince colera kök sözcüğünden gelen “Cultura” kavramının İngilizce dilindeki en karmaşık iki üç sözcükten biri olduğunu da ifade etmektedir.⁴³ Kültür kavramı İngilizce’de birkaç farklı anlama gelmektedir. Sözlüklerde, kültür kavramı genel olarak birey veya topluluk tarafından edinilen, genel kabul görmüş estetik ve entelektüel mükemmeliyetinin tanınması ve takdir etme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Medeniyetin estetik ve entelektüel başarısı; bir ulusun veya medeniyetin evresi, belirli bir devlet yahut dönemin durumu (Örneğin Çin Kültürü) şeklinde belirtilmektedir. Farklı bilim türlerinde kültür kelimesi ayrı ayrı anlamlar kazanmaktadır. Antropoloji ve sosyolojide; nesilden nesle nakledilen, insanların davranış biçimleri ve teknolojilerin tümü biçiminde tanımlanırken biyoloji ve tıpta; bilimsel çalışmalar veya tıbbî kullanım için laboratuvarlarda bakteri gibi mikro organizmaların yetiştirilmesi olarak anlam kazanmaktadır. Tarım ve ziraatta ise toprak işleme eylemi veya uygulaması; toprak sürme, hayvan ve bitkileri geliştirme amaçlı yetiştirme ve geliştirme gibi manalarda kullanılmaktadır.⁴⁴

Colera fiilinden türetilen *cultura* terimi, bir işleme sürecinin adı olarak başlangıçta tarımsal etkinliklerde, insan eli ve emeğiyle tarlada ekilen ve yetiştirilen bitkileri, doğada kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmak için, en çok Romalılar tarafından kullanılmıştır. Tarım teriminin karşılığı olarak, “toprağı işlemek” anlamına gelen *agri-cultura* terimi türetilmiştir. Kültür kavramının bu anlamı bugün yaygın olarak farklı dillerde kullanılmaktadır. Günümüzde “kültür bitkisi” denildiğinde laboratuvar, tarla ve sera şartlarında yetiştirilen bitkiler kastedilmektedir.⁴⁵

Kavramın farklı kullanımları belli dönemlerde örtüşse de tarihi süreç içerisinde ayrışarak belli başlı anlamlar kazanmıştır. Kavramların gelişim süreci içerisinde

---

⁴² “Kültür”, *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. XIV, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., 1989, s. 175.

⁴³ Raymond Williams, *Anahtar Sözcükler*, çev. S. Kılıç, İstanbul: İletişim yay., 2006, s. 101.

⁴⁴ “Culture”, *New Webster’s Dictionary of the English Language*, Chicago: Consolidated Book Publishers yay., 1975, s. 386.

⁴⁵ Özlem Doğan, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, 4. b., İstanbul: İnkılap yay., 2000, s. 142.

kazandıkları farklı anlamları göstermek açısından aşağıda birkaç örnek verilmektedir. İkame etme anlamındaki *colonus* kelimesinden *colony* (koloni, sömürge); tanrısal olana saygı duyma, göz kulak olma anlamındaki *cultus* kelimesinden *cult* (tarikat, kült, mezhep), *colera* kelimesinden ise *cultura* (ekip-biçmek, yetiştirmek) gibi kavramlar türetilmiştir.⁴⁶ Latince’de kullanılan ve tarım ile ilişkilendiren bu ilk kök anlamı, daha sonraki bütün anlam ve kullanımlar için zemin oluşturmuştur. Kültür kavramı tarım dışında, özellikle insanın yetiştirilmesi, eğitilmesi bağlamında ilk defa iki Romalı filozof Cicero ve Horitius tarafından kullanılmıştır. Cicero’nun ürettiği “*cultura animi*” (nefis kültürü) kavramı, insan nefsinin terbiye edilme ve eğitilmesi anlamlarında kullanılmıştır. Ona göre toprağın ürün vermesi için nasıl işlenmesi, onunla ilgilenilmesi, özen gösterilmesi, saygıyla korunması, bakımının yapılması gerekiyorsa, “doğal” bir malzeme, içgüdü ve iştihâ varlığı, bir hammadde, nefesine düşkün bir hayvan olarak gördüğü insanın ruhu için de benzer bir işlemin yapılması gerekmektedir. Cicero’nun kullandığı manada kültür kavramı, temel anlamı temsil ederek günümüzde hala kullanılmaktadır. Hayata dair gerekli bilgileri edinen, akıl yürüten, belli ilkelere göre eylemde bulunan, nefesine hâkim olan, zevk ve eleştiri yeteneklerini geliştiren, kişilik sahibi olan bireyin “kültürlü” ifadesiyle nitelendirilmesi günümüzde yaygın olan bir kullanımdır. Özlem’e göre Cicero’nun *cultura animi* kavramı aynı zamanda yeniçağ felsefesinin *geist* (tin, mana, maneviyat) kavramının da öncüsü olmuştur.⁴⁷

Kültür kavramı M.Ö. 1. yüzyılda yaşayan Cicero’dan, 18. yüzyıla kadar olan dönemde genellikle tekil biçimde kullanılmıştır.⁴⁸ 17. yüzyılın sonlarında özellikle Almanca ve İngilizcede kültür kavramı belirli bir toplumun “bütün bir yaşam biçimi” demek olan bir “tin” yapılanmasının ya da genellemesinin adı olmuştur. Bilinçli bir ayrıma giderek, tekil anlamın her çeşidinden uzak durarak, anlamlı bir çoğulculuk olan “Kültürleri” kasteden Alman filozofu Johann Gottfried von Herder tarafından kullanılmıştır.⁴⁹ Bu dönemden sonra kültür, artık, bir insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belirli ulusların duyuş, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal, felsefi, bilimsel, teknik ve üretim varlıkları olarak tanımlanmıştır. Kullanılan bu yeni anlamda kültür kavramı, çoğul anlam kazanmıştır. Bir halkın, topluluğun veya toplumun karakteristiklerini oluşturan unsurların bütünüdür ki hali hazırda

⁴⁶ Hasan Aslan, *Kültür Kavramının Tarihsel Gelişimi*, Folklor Edebiyat, 2007 Sayı: 52, s. 1

⁴⁷ Doğan, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, s. 142.

⁴⁸ Doğan, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, s. 143.

⁴⁹ Raymond Williams, *Kültür*, çev. Aydın Suavi, Ankara: İmge yay., Nisan 1993, s. 9

kullanılan Türk, Fransız, Burjuva gibi kültür kavramları buna örnek olarak verilebilir. Almanlar bu anlamda kültüre karşılık olmak üzere “Volksgeist” (milli ruh) gibi terimlere başvurmuşlardır. Her topluluk, halk, sınıf ve grubun kendine özgü kültürünü temsil eden bir kullanımdır. Günümüzde her iki anlamda da çoğul kültür kavramlarına başvurulmaktadır.⁵⁰

18. yüzyılda, meydana gelen kültür kavramının “tekil” ve “çoğul” kullanım kargaşasına ve ayırımına belirginlik kazandırmak üzere yeni terimlere de başvurulduğu görülmektedir. Bu dönemde “tekil kültür” kavramı yerine Cicero’nun *cultura animi*’ne benzer *ex-rudere*, *ex-rudio* (erudition / kaba saba olmaktan çıkma) kavramı ortaya çıkmıştır. Tekil kültür terimi özel ve dar anlamda, bilim adamlarının, filozofların, bilge kişilerin geniş bilgilerini, donanımlarını ve deneyimlerini ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 19. yüzyılda kullanıma giren “Habitus” (kişinin bilgi ve eğitim yoluyla gelişmesi, insanın kendi içerisinde “ikinci doğa”yı yaşaması) ve “Forma mentis” (skolastik felsefesinden gelen bu terim, nefse hâkim olmak, ruhu eğitmek, bilgilenmek, yetiştirmek) terimlerine de rastlanmaktadır.⁵¹

Görüldüğü üzere kültür kavramı, tarihi süreç içerisinde farklılaşarak günümüze kadar gelebilmiştir. Rönesans sonrasındaki 16.–19. yy. arasında söz konusu terim, geniş bir şekilde insanın bireysel gelişimine, öğrenimle olan ilişkisinin kurulmasına, “kültürlü” veya “kültürsüz” birey fikrinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kavram tekil manasından farklılaşarak çoğul hale gelip “medeniyetin” karşılığı olarak bir toplumun gelişimini ifade etmeye doğru evrilmiştir. Hatta söz konusu bu kavram, “kültürlü” Avrupa’nın barbar olarak nitelenen Afrika’yı sömürmesinin altında yatan zihin altyapısındaki temel faktörlerden biri durumuna gelmiştir. Sanayi Devriminden sonra Romantizm hareketlerinin sonucu olarak kültür kavramı, tek başına ruhani gelişimi adlandırmak ve bunu maddi ve altyapısal değişimle karşılaştırmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Romantik milliyetçilik sayesinde 19. yüzyılın sonlarında kültürün boyutları, artık günlük yaşam ve geleneği vurgulayan biçimler olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan “halk kültür” ve “ulusal kültür” kavramları bunun bir ürünü sayılmaktadır.⁵²

---

⁵⁰ Doğan, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, s. 143

⁵¹ Doğan, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, s. 144.

⁵² Philip Smith, *Kültürel Kuram*, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil yay., 2005, ss. 13-15.

Kültür kavramının tanımı ve kullanımı üzerindeki tüm ayrımlara rağmen, çoğu birbirine benzer olmakla beraber, kendi içinde farklı nüansları da barındıran tanımlamalar mevcuttur. Sosyal bilimciler arasında kültür kavramının tanımları üzerine en kapsamlı çalışma, Alfred Kroeber ve Clyde Kluckhohn tarafından 1952 yılında, çeşitli bilimsel ve popüler kaynaklardan yararlanılarak İngilizce’de var olan 164 farklı tanım ortaya koyularak yapılmıştır. Kroeber ve Kluckhohn betimleyici, tarihsel, normatif, psikolojik, yapısal ve genetik olmak üzere kültürü temel özelliklerine göre altı gruba bölerek tanımlamışlardır.⁵³

Bugünkü teknik ve antropolojik anlamda kültür kavramının ilk sistematik tanımı, 1871 yılında İngiliz sosyal bilimcisi Edward Burnett Tylor tarafından geliştirilmiş ve ortaya konmuştur. Tylor’un ortaya koyduğu tanım, Kroeber ve Kluckhohn’ın kitabında zikredilen ilk tanım olarak yerini almaktadır.⁵⁴ Tylor kültürü, sosyal hayatın tamamını ifade eden kapsamlı bir bütün olarak görmekte ve onu oluşturan çeşitli alanları listeleme eğilimindedir.⁵⁵ Bu kavrayış içerisinde çeşitli alanlarda tarih boyunca kullanılan kavramı, sosyal antropoloji biliminde Tylor:

Bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği, yarattığı ve geliştirip tüm sosyal alışkanlıkları kendilerinden sonrakilere aktarılmak üzere gelecek kuşaklara öğrettiği her şeyi kapsamakta⁵⁶ olarak tanımlamaktadır.

Tylor’un bu kültür tanımı her ne kadar kavramı bütünüyle yansıtamamış olsa da, sosyal antropolojiye ve kültür antropologlarına büyük ölçüde yön vermiştir.⁵⁷

Antropolojide Tylor’un tanımı dışında zikredilmesi gereken bir başka tanım antropolog Bronislaw Malinowski’nin tanımıdır. Malinowski’nin tanımına göre:

Kültür, aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşen ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplamdır.⁵⁸

Bu tanımı dışında tarihsel bağlamında Malinowski kültürü:

---

⁵³ Kroeber A.L. ve Kluckhohn C., *Culture: A Critical Review of Concept and Definitions*, Massachusetts: Harvard Üniversitesi yay., 1952.s. 45.

⁵⁴ Kroeber ve Kluckhohn, *Culture*, s. 47.

⁵⁵ Smith, *Kültürel Kuram*, s. 15.

⁵⁶ E. Mine Tan, *Toplumbilimine Giriş Temel Kavramlar*, Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi yay. No:97, 1981, s. 146.

⁵⁷ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, b. 2., İstanbul: Remzi Kitabevi yay., Şubat 1974, s. 103.

⁵⁸ Bronislaw Malinowski, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, çev. Deniz Uludağ, İstanbul: Doğubay yay., 2016, s. 68.

Sosyal miras kültür antropolojisinin anahtar kavramıdır. Kültür; eserler, varlıklar, teknik süreçler, fikirler, alışkanlıklar ve değerleri içermekte, olarak tanımlanmaktadır.⁵⁹

Tarihsel anlamda kültürü tanımlayan, Şikago ekolünün temsilcileri ve kent sosyologları Ernest Watson Burgess ve Robert Park olmuştur. Park ve Burgess'in tanımına göre kültür: *Bir grubun kültürü, ırksal yaradılışı ve tarihsel yaşamından dolayı toplumsal bir anlam kazanan, toplumsal mirasların örgütlenme bütünlüğüdür.*⁶⁰

Antropologlar dışında kültür kavramı hakkında tanımlama yapan sosyologların başında Max Weber'i zikretmemiz gerekmektedir. Weber kültürü; *Dünyadaki sonsuzcasına anlamsız olayların sınırlı bir parçasının insani varlıkların görüş noktasından anlam ve önlemlerle donatılması* olarak tanımlamaktadır.⁶¹

Modern dönemde kültür kavramını tanımlayan sosyologlardan biri Raymond Williams'tır. Williams kültürü; *Geniş sosyoloji kullanımı, ayrı bir halkın ya da başka bir toplumsal grubun, bütün bir yaşam biçimini, kastederek tanımlamaktadır.*⁶²

Williams dışında kültürü tanımlayan bir diğer sosyolog Anthony Giddens olmuştur. Sosyoloji kitabında Giddens kültür kavramını;

Bir toplumun üyelerinin ya da toplumdaki grupların yaşam biçimlerine göndermede bulunur. Kültür, bu insanların nasıl giyindiklerini, evlilik gelenekleriyle aile yaşamlarını, çalışma kalıplarını, dinsel törenlerini ve boş zaman etkinliklerini içermekte, şeklinde tanımlanmaktadır.⁶³

Batı dünyasında yapılan tanımların yanı sıra Türkiye'de kültür kavramının ilk tanımı Ziya Gökalp tarafından ortaya konulmuştur. Gökalp tanımında kültürü "Hars" olarak isimlendirmektedir. Kültürü, medeniyetten ayırarak her milletin kendine has bir medeniyet şeklinin olduğunu ifade etmektedir ve bu şekilleri "Hars" kültür olarak tanımlamaktadır.⁶⁴ Türkiye'de Gökalp'ten sonra kültür, medeniyet ve kültür değişimleri hakkında fikir beyan eden önemli isimlerden biri de Mümtaz Turhan'dır. Turhan'a göre kültür:

⁵⁹ Kroeber ve Kluckhohn, *Culture*, 47.

⁶⁰ Smith, *Kültürel Kuram*, s. 15.

⁶¹ Shroeder, *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*, s. 37.

⁶² Williams, *Anahtar Sözcükler*, s. 10.

⁶³ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Hüseyin Özel vd., Ankara: Ayraç yay., 2000., s. 17.

⁶⁴ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyet Tarihi*, Ankara: Elips Kitap yay., 2007, ss. 24-25

Millî bir olgudur, yalnız bir milletin dini, ahlaki, entelektüel, estetik, iktisadi ve bilim hayatlarının ahenkli bir koleksiyonudur. Kültüre dâhil olan şeyler belirli bir metotla, fertlerin iradesiyle ortaya çıkmamıştır yani yapay değildir.⁶⁵

Doğada hayvanların veya bitkilerin organik hayatları nasıl kendiliğinden ve doğal bir şekilde geliyorsa, kültüre bağlı olan şeylerin şekillenmesi ve gelişmesi de tıpkı öyledir. Örnek olarak dil, fertler tarafından planlı yapılmış bir şey değildir.

Gökalp ve Turhan'dan sonra üçlü zincirin son halkası olarak Erol Güngör'ün tanımı zikredilebilir. Güngör, Gökalp ve Turhan'a tam olarak katılmamakla beraber, bu konuda onlardan en önemli iki kişi olarak bahsetmektedir. Güngör kültürü bir hayat tarzı olarak nitelendirmekte ve;

Kültür, bir toplumun kendi hayatına dair problemlerini çözmek üzere uzun süreç içerisinde deneyimden geçen ve standartlaşan maddi ve manevi unsurların bütünü, olarak tanımlamaktadır.⁶⁶

Türkiye'de kültür kavramını çalışmalarında konu edinen bir başka büyük düşünür Cemil Meriç'tir. Meriç, kültür kavramı hakkında kendine özgü tanımını yaparak onu kaypak, karanlık, samimiyetsiz olarak bulur ve batının düşünce sefaletini belgeleyen kelimelerden biri olduğunu ifade eder. Meriç, kültür kavramının yerine "İrfan" kavramını tercih ederek;

İrfan, insanoğlunun has bahçesidir. Ayırmaz, birleştirir. Bu bahçede kinler susar, duvarlar yıkılır, anlaşmazlıklar sona erer. İrfan kendini tanımakla başlar. Kendini tanımak, önyargıların köleliğinden kurtulmaktır. Kültür, irfana göre, katı, fakir ve tek boyutlu. İrfan, insanı insan yapan vasıfların bütünüdür. Yani hem ilim, hem iman, hem edeb. Kültür, homo ekonomikusun kanlı fetihlerini gizlemeye yarayan bir şal. İrfan, dini ve dünyevi diye ikiye ayrılmaz, yani her bütün gibi tecezzi kabul etmez. Batı kültürün vatanıdır, doğu ise irfanın, şeklinde tanımlama yapmaktadır.⁶⁷

Türkiye'de kültür kavramı hakkında tanım yapan sosyologlardan biri de Bozkurt Güvenç'tir. Güvenç, kültürü dört ana anlam grubuna tasnif ederek tanımlar. Bunlardan birincisi; bilim alanındaki, uygarlık; ikincisi beşeri alandaki kültür, eğitim sürecinin ürünü; üçüncüsü; estetik alanındaki kültür, güzel sanatlar, dördüncüsü; maddi (teknolojik) ve

---

⁶⁵ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri Sosyal Psikolojik Bakımından Bir Tetkik*, 2.b, Altınordu yay., Ankara, 2016, s. 30.

⁶⁶ Turhan, *Kültür Değişmeleri*, s. 56.

⁶⁷ Cemil Meriç, *Kültürden İrfana*, ss. 31-33.

biyolojik alandaki kültür, üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmek diye tanımlamaktadır.⁶⁸

Zikredilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere her tanım, kültür kavramının hem farklı bir özelliğine atıfta bulunmakta hem de benzer noktalara yapılan vurguları da içinde barındırmaktadır. Birkaç kelime ile özetlenmeye çalışıldığında kültür, toplumda var olan düzenin bir başka ifadesidir.

Bir başka ifadeyle kültür, bir bireye toplum içerisinde davranış biçimlerini öğreten, sosyalleşmenin sınırlarını çizen ve diğer bireyler arasındaki iletişimi, etkileşimi belirleyen, böylece toplum içerisinde ortaya çıkabilecek düzensizlikleri önleyip düzeni sağlayan sistemin adıdır. Bunun dışında kültür, bireyin diğer toplumlarla, doğayla ve dünya ile olan ilişkilerini düzenleyen, ona uygun davranış biçimlerini öğreten bir yapıdır.⁶⁹ Günlük hayatta kültür, her alanda kendini göstererek bir meşrulaşma yoluna doğru ilerlemekte ve aynı zamanda bir toplumun geçmişi ile geleceği arasında bağ kuran bir faktör olarak görülmektedir.

Sosyal bilimlerde kültür, genel olarak maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Toplumda kullanılan bütün araç, gereç, gıda, beslenme alışkanlıkları, sorunlar karşısında üretilen cevaplar, ihtiyaçların giderilme tarzları vb. maddi kültürü; öbür yandan din, hukuk, gelenek, görenek, töre, ahlak kuralları, sağlık, özel sanatlar gibi soyut değerler ise manevi kültürü oluşturmaktadır. Toplum ise bu ikisinin birleşiminden; inanç, düşünce ve değerler, nesnelere, simgeler veya teknolojilerden meydana gelmektedir.⁷⁰

Kültür kavramının tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan çeşitli tanımlamalarının yanı sıra, onu farklı biçimlerde yorumlayan yaklaşımlar da var olmuştur. Bunlar arasında öne çıkan en önemli yaklaşım ise Marksist çatışmacı ve Durkheim'in öncülük ettiği işlevselci yaklaşımdır. Marxist yaklaşıma göre kültür, hâkim sınıfların kendi konumlarını aklamak ve somutlaştırmak adına değişmez biçimde kurumlar ve ideolojiler yaratmalarıdır. Proletarya sınıfı ise bu ideolojileri benimseyip özümsemekte ve bu şekilde kapitalist hâkimiyet kurumlarının kurbanları haline dönüşmektedirler. Çatışmacı yaklaşım ise

---

⁶⁸ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s. 20.

⁶⁹ Claude Levi-Strauss, *Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji*, çev. Akın Terzi, b. 2., İstanbul: Metis yay., 2014., s. 97.

⁷⁰ Giddens, *Sosyoloji*, ss. 18-22.

kültürü, egemen sınıfın hegemonya silahlarından birisi olarak görmektedir.⁷¹ Çatışmacı yaklaşımın bir diğer temsilcisi olan Antonio Gramsci, kültürü Marx gibi üst sınıfın bir aracı olarak görse de kültüre ve kültürün değerlerine tümden karşı çıkmamanın yanlış olduğunu ifade etmektedir. Gramsci kültüre toplumsallaştırıcı, birleştirici ve bütünleştirici bir rol vererek, onu toplumu dönüştürebilecek ve işçi sınıfının yardımıyla kullanılabilir bir sistem olarak görmektedir.⁷² Diğer taraftan çatışmacı yaklaşıma zıt düşünceleri öne süren yapısalcı yaklaşım; kültüre olmazsa olmaz bir rol vermektedir. Akımın en önemli ismi olan Durkheim, kültürü çatışmacıların aksine, toplumu kargaşalardan koruyan toplumsal düzenin temel taşı olarak görmektedir. İşlevselci yaklaşım ise; kültürün insan davranışlarını kontrol altında tutarak var olan kargaşayı kültürel değerlerle önlediğini ileri sürmektedir.

Yukarıda zikredilen tüm bu açıklamalar bağlamında bakıldığında, kültürü incelerken doğanın ve toplumun her ferdinin, maddi ve manevi değerlerinin göz önüne alındığı görülmektedir. Bu sebeple insana ait bunca karmaşık, aynı zamanda işlevsel değerlerin içkin olduğu “kültür” kavramını daha fazla incelemeye ve daha fazla yorumlamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2.1. Etnosentrizm (Kültürel Merkezilik)

Kendi kültürünün değerlerini ölçüt olarak dünyayı okumaya çalışan, kültürünü diğer kültürlerden daha üstün tutan birçok insan vardır. İçinde yaşanan kültürü ve dünyayı referans olarak düşünce üretmek anlamına gelen “kültür-merkezilik” kavramı, sosyal bilimlerde ilk olarak 1906 yılında sosyolog Wiliam Graham Sumner tarafından kullanılmıştır. Sumner’in geliştirdiği bu kavrama göre, etnosentrik dünya bakış açısı ile bireyler, kendi kültürüne ait olan akli ve duygusal unsurları esas olarak onu olumlu, meşru ve doğal görmelerine, diğerlerinin ise yapmacık olarak değerlendirmelerine sebep olmaktadır.⁷³

Toplumlar arasında kaynaşmaya ve yakınlaşmaya engel, en önemli nedenlerden biri olan etnosentrizm, bireyleri, diğer kültürleri gereksiz ve saçma görmeye, küçümsemeye, çoğu zaman da kültürel milliyetçiliğe götürmeye neden olmaktadır. Kültür merkezilik

⁷¹ Laura Desfor Edles, *Uygulamalı Kültürel Sosyoloji*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Babil yay., 2007, s. 49.

⁷² Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri Felsefe ve Politika Sorunları*, çev. Adnan Cemgil, 3. b., İstanbul: Belge yay., 1997, ss. 21-23.

⁷³ Naci Bostancı, “Toplum ve Kültür” *Sosyolojiye Giriş*, Haz. İhsan Sezal, 3. b., Ankara: Marti Kitabevi, 2003. s. 121.

veya etnosentrizm çoğu kez bireylerin fiillerinde iki biçimde kendini göstermektedir. Birincisi, kendi kültürünü doğal bir şekilde, geri kalan bütün kültürlerden üstün görerek küçümsemesi, ikincisi ise; belli bir kültür piramidi kurarak ait olduğu kültürü, piramidin zirvesine yerleştirerek diğerlerini gereksiz ve değersiz görmesidir.⁷⁴ Bunun yanında etnosentrizm kendini üç ayrı aşamada: ilgisizlik, sakınma ve aşağılama mesafesi olarak göstermektedir. İlgisizlik mesafesinde bireyler, karşı tarafta olan muhabata herhangi bir şekilde kendi değerleri arasında bir değer vermemektedir. Sakınma mesafesinde; karşı taraftan gelebilecek herhangi bir etkileşim için kendini kapatmakta ve sakınmaktadır. Son olarak aşağılama mesafesinde; etnosentrik olarak nitelendirilen bireyler, iletişimde olduğu kişiden mümkün olduğu mertebede uzaklaşmak amaçlı aşağılama içeren ifadeler kullanarak aradaki mesafeyi artırmaktadır.⁷⁵

Kültür ve unsurlarının bireylerin hayatlarında ne derece önemli rol oynadıkları ve etnosentrizimin gündelik hayattaki örneklerini, Edward Said “Entelektüel” kitabında şu sözlerle anlatmaktadır:

Siz bir tanrıya sorgusuz sualsiz taptığınız için bütün iblisler öteki taraftadır. Oysa gerçek entelektüel analiz bir taraftan masum ötekine kötü demeyi yasaklar. Kültürler söz konusu olduğunda bir taraftan söz etmek bile hayli sorunlu bir şeydir, çünkü kültürlerin çoğu tamamen homojen, ya salt kötü ya da salt iyi, su geçirmez küçük paketler değildirler. Ama gözünüz haminizin üstüneyken bir entelektüel gibi düşünemezsiniz. Sadece bir mürit gibi düşünebilirsiniz. Aklınızın köşesinde bir yerlerde onu memnun etmeniz, keyfini kaçırmamanız gerektiği düşüncesi vardır.⁷⁶

Etnosentrizm karşı tarafta duranı eleştirme ve değersiz görme duygularını ortaya çıkararak, bireylerin ve toplumların birbirlerini ötekileştirmelerinin ana faktörünü temsil etmektedir. Göçlerin bir sonucu olarak, neredeyse kaçınılmaz bir biçimde meydana gelen etnosentrizm, göçmenlerin ve yerlilerin hayatlarını son derece zorlaştıran bir olgudur. Çoğu zaman farklı dil, din, ırk ve uyruklara sahip olan bireyler arasında meydana gelirken bazı durumlarda da kırsal alandan şehirlere, şehirlerden de kırsal alanlara yapılan göçlerde kendini göstermektedir. Bireylerin ve toplumların birbirlerinden faydalanmalarını ve ortak bir hedefe doğru çalışmalarını önleyen etnosentrizm, bazı durumlarda farklı toplumlara

⁷⁴ Asker Kartari, “Farklılıklarla Yaşamak” *Kültürlerarası İletişim*, İstanbul: İletişim yay., 2006, ss. 208-209.

⁷⁵ Kartari, “Farklılıklarla Yaşamak”, s. 211.

⁷⁶ Edward Said, *Entelektüel- Sürgün, Marjinal, Yabancı*, çev. Tuncay Birkan, 2. b., İstanbul: Ayrıntı yay., 2004, s. 120.

karşı kin, düşmanlık gibi duyguların oluşmasına, onların kutsallarını eleştirmeye ve onları değersiz olarak nitelendirmeye de neden olmaktadır.

1.2.2. Kültürel Dışlanma

Kültür araştırmaları içerisinde önemli bir kavram olan kültürel veya sosyal dışlanmadır. Bireyin ihtiyaçlarının bir bütünlük göstermesi yanında, bir alanda yaşanan doygunluğun farklı bir alanda yaşanmaması sonucunda, kişiyi doğrudan kültürel veya sosyal dışlanma ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kültürel dışlanma, çok sayıda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yan anlamlar ve boyutlarla yüklü, kapalı bir terim olmasından dolayı, hakkında çok çeşitli tanımlamaların meydana gelmesine sebep olmuştur.⁷⁷

Giddens kültürel dışlanmayı, bireylerin toplumun geneliyle tam bir bütünleşme ve katılım içerisinde olamaması olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında bütünleşmeyi engelleyen biçimleri de sıralamaktadır. Giddens dışlanmaların çerçevesini açıklarken ilk olarak David Gordon'un yaptığı araştırmayı örnek vererek; yeterli kaynak ve gelirden yoksun olma ve dışlanma, iş piyasasından dışlanma, toplumsal ilişkilerden dışlanma ve sosyal hizmetten dışlanma olarak dört boyuttan bahsetmektedir. Gordon'dan farklı olarak Giddens ilk maddeyi çıkararak maddi yoksunlaşmanın arttığı toplumlarda, işsizliğin artması ve tam zamanlı iş bulunamamasıyla ilgili olarak işgücü piyasasından dışlanmayı; siyasi ve toplumsal hizmetlerden ve toplumsal ilişkilerden dışlanmayı, bütünleşmeyi engelleyen ve kültürel dışlanmayı sağlayan ana faktörler olarak görmektedir.⁷⁸

Kültürel dışlanma, özellikle yabancı bir kültürde yaşayan göçmenlerin maruz kaldığı bir gerçekliktir. Bu durum çoğu zaman göçmenlerin kendi hemşehrileri olan kişilerle bir mahalle, apartman veya sokakta oturmalarına ve onlarla sosyalleşmelerine neden olmaktadır. İçinde etnosentrik bir dünya görüşünü taşıyan sosyal ve kültürel dışlanma, kendi içinde kültürel milliyetçiliği de barındırmaktadır.⁷⁹ Kültürel dışlanmanın temel sorunu; kişinin kendi kültürüne, kimliğine, toplumuna ve tarihine ilişkin gerçekleri, başka kimlikler, kültürler ve halkların gerçekliğiyle hangi şekilde uzlaştıracaktır. Said bu

---

⁷⁷ Faruk Sapancalı, *Sosyal Dışlanma*, Ankara: Dokuz Eylül yay., 2005, s. 23.

⁷⁸ Giddens, *Sosyoloji*, ss. 402-403.

⁷⁹ Deniz Aşkın, *Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 54.

durumu, bireylerin kendisinden yana olanı yapmasıyla asla çözülemeyecek bir sorun olarak nitelendirmektedir.⁸⁰

Göçmen örneklerinde, kültürel dışlanmanın bazı durumlarda birkaç nesil boyunca devam ettiği görülmektedir. Bu dışlanma çoğu zaman kendini, yaşanan ikinci sınıf muamele ve farklı ırk, din, dil, renk aşağılanmaları içinde göstermektedir. Bu durumlarla karşılaşan göçmenler, genellikle tepki olarak kendi kültürüne ait bireylerle ve gruplarla hayatlarını devam ettirme eğiliminde bulunmaktadır. Sonuç olarak göçmen halk, yerli kültüre kendini entegre edememektedir.

1.2.3. Kültürel Değişim

Kültür değişimleri; genelinde insanlar, kültürler ve insan-kültür arası yaşanan, başı ve sonu belli olmayan ama ikisinin de çok önemli ve anlamlı olduğu ilişki ve etkileşim süreçleri içerisinde gerçekleşmektedir. Tarih boyunca kültür değişimleri konusunda birçok terim üretilmiş, fakat genel kabul gören standart bir tanım üzerinde bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu duruma rağmen süreçlerin şeklini, çeşidini, tarzını, derecelerini, bunların ortaya çıkma sebeplerini, durumlarını ve faillerini göstermek, tespit etmek amaçlı, büyük çoğunluk tarafından kabul edilmiş bazı terimler bulunmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda karşılaştırmalı bir şekilde inceleme söz konusu olduğunda, bu tür terimlere duyulan ihtiyaç daha da büyümektedir.⁸¹

Hemen hemen hepsi kültür kavramından türeyen ve kültürel değişim süreçlerini temsil eden terimler, bölümlerde elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve anlaşılması konusunda, kültürel değişim süreçlerinden ve ona ait bazı terimlerden söz etmek gerekmektedir. *Kültürleme*: Bireyin yaşadığı toplum içinde doğumundan ölümüne kadarki sürede toplumun istek ve beklentilerini öğrenmesi, onlara uyacak şekilde davranması ve birtakım değişimlere uğramasıdır. Bu kavram bireyin toplum içerisindeki sosyalizasyonunu kapsamaktadır. *Kültürleşme*: Farklı kültür gruplarında meydana gelen sürekli veya dönemsel etkileşim sonucunda, birinin ötekinden bir takım alt kültür öğelerini benimsemesi ve kabul etmesi suretiyle ortaya çıkan yeni bir kültür bileşim sürecine verilen addır. *Kültürel Yayılma*: Belli bir toplumda, dıştan içe veya içten dışa doğru maddi ve manevi öğelerin devamlı bir şekilde yayılması olarak tanımlanmaktadır. *Kültürlenme*: Belli

⁸⁰ Said, *Entelektüel- Sürgün, Marjinal, Yabancı*, s. 94.

⁸¹ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s. 85.

bir toplumun alt kültürlerinden veya farklı topluluklarından kopup gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süreci sonunda asıl kültür ve alt kültürde bulunmayan yepyeni bir birleşime ulaşmasıdır. *Kültür Şoku*: Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum sağlamada karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve bunlara karşı ortaya çıkardıkları tepkilerdir. *Zorla Kültürleme*: Bir kültüre ait bireylerin veya grupların istemsiz bir şekilde, çoğu zaman zorla değiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. *Kültürel Özümseme*: Farklı kültürel sistemlerin arasındaki ilişki ve etkileşim sonucunda birinin ötekini üzerinde kültürel egemenlik kurması ve giderek kendine benzetmesidir. *Kültürel Değişme*: Zikredilen kavramların, temsil ettikleri süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir sonucu olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarının değişikliğe uğramasına, kültür değişmesi yahut kültürel değişme denilmektedir.⁸²

Bahsi geçen kavramlar ve temsil ettikleri süreçler, birey veya toplumun durumunu özetleyen bir takım kavramları doğururlar. Araştırmamızda bulguları değerlendirme hususunda faydalanacağımızı düşündüğümüz bu kavramlara, yukarıda zikrettiğimiz süreçler içerisinde kısaca değineceğiz.

1.2.4. Kültürel Değişim Sonuçları: Adaptasyon, Asimilasyon, Entegrasyon Süreçleri

Daha önce de ifade edildiği üzere göç, göç eden birey ve toplumların sadece yer değiştirme hareketi olmayıp, bunun ötesinde hem göç eden hem de göç alan toplumlarda bir takım kültürel ve toplumsal değişmelere neden olan ve karmaşık boyutları bulunan sosyal bir olgudur. Göçle birlikte başlayan bir arada yaşama serüveni, farklı kültür ve etnik kimliklerin birbiriyle iletişim ve etkileşim içerisinde olmalarına neden olmaktadır. Ortaya çıkan ve kaçınılmaz olan iletişim ve etkileşimler, çok kültürlü toplumlarda bir takım yeni kavram ve kavramsal sınıflamaların oluşmasına sebep olmuştur. Göçmenlerin yeni egemen kültüre uyum sağlaması ile başlayan *Adaptasyon* süreci, kimi zaman devlet tarafından da yürütülen, farklı grupların kültürel kaynaşma ve bütünleşmesini öngören *Asimilasyon* ve *Entegrasyon* süreçleriyle devam etmektedir.

---

⁸² Güvenç, *İnsan ve Kültür*, ss. 130-137.

1.2.4.1. Adaptasyon/ Uyum

Doğası gereği tek başına yaşamını sürdüremeyen ve her daim bir toplum ile iletişimde bulunan birey, zamanla değişen doğal ve kültürel çevreye uyum sağlamak zorundadır. *Adaptasyon*, canlıların varlığını sürdürebilmesi adına yeni şartlara alışma ve uyum sağlama durumudur.⁸³

Bireyler için yeni uyum sürecini başlatan en önemli toplumsal olaylardan biri göçtür. Bu durum, özellikle derin kültürel farklılıkların bulunduğu ülke veya bölgelere yapılan uzun mesafeli göçlerde, daha önce hiç karşılaşılmayan sorunlarla yüz yüze gelen göçmenler için uyum sorununu daha da belirginleştirmektedir. Yeni çevreye uyum, aile örgütlenmesi, ekonomik zorluklar, barınma koşulları, giyim-kuşam tarzı, gündelik yaşam ve kültür farklılıkları bu süreçte aşılması gereken önemli sorunlardan birkaçıdır. Bu sorunlar kısa süre içerisinde basit bir şekilde aşılamadığı gibi bazı durumlarda yıllarca hatta birkaç kuşak boyunca devam edebilmektedir. Sürecin zaman açısından ne kadar süreceğini, büyük ölçüde göçmen ve yerli halkın arasındaki ilişkiler, aynı zamanda iki grubun ekonomik ve kültürel düzeyleri de belirlemektedir. Bunun yanı sıra sürece etki eden bir diğer faktör, toplumsal yapıdaki benzerlik ve farklılıkların az veya çokluğudur. Benzer çevrelerden göç eden ve yine benzer çevrelerde yaşayan insanların aynı dili konuşması, aynı dine inanması, aynı kültür ve geleneğe sahip olması, uyum sağlamada zorluk oluşturmazken; yeni yerleşim alanlarında, büyük ölçüde birbirinden farklı kültür ve değerlere sahip olan gruplar ve bireyler arasında ciddi sorunlar meydana getirebilmektedir.⁸⁴

Karşılaşılan yeni egemen kültürün etkisi altında kalan birey ve gruplar kendi kültürel kodlarını, yaşanması muhtemel olan değişime karşı muhafaza ederek, kendileri için sentetik bir kültür havuzu oluştururlar. Bu durum önceki başlıkta değindiğimiz kültürlenme, *Sosyalizasyon* aşamasıdır. Kültürlenmenin sonucu olarak meydana gelen bütünleşme, yeni yaşam alanındaki göçmenler ile yerli halkın arasında dil, örf ve adet farklılıklarının silinmesi, yerli halk ile bir bütünlük teşkil etmesini sağlamaktadır.⁸⁵

---

⁸³ Arda, "Adaptasyon", *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, s. 6.

⁸⁴ Orhan Deniz ve Erol Etlan, "Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C: VI, S 2., 2009, s. 482.

⁸⁵ Hilmi Ziya Ülken, "Bütünleşme (İntegrasyon)", *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, s. 54.

Farklı biçimlerde karşımıza çıkan bütünleşmenin sağlanabilmesi için, göç eden birey ve grupların kendi geçmişlerinden kopup yeni bir hayata başlamaları ve yeni bir dünya kurlmaları için birçok süreçten geçmelerini gerektirmektedir. Bu süreçler genelde birkaç kuşak boyunca devam ederek zaman içerisinde değişimi kabul eden ve etmeyen kuşaklar arasında çatışmalara yol açmaktadır. Kuşaklar arasında meydana gelen çatışmayı Güvenç:

Kültürleşmeyi benimseyen vatandaşlarımız, dışarıdan alıp benimsedikleri yeni sentezleri, kültürleme süreciyle gençlere aktarırken, kültürlenme süreciyle yaşlılarıyla paylaşırlar. Öyle ki, kültürel değişim konusundaki çoğu çatışmalar, öncülerle artçılar arasında yaşanan çatışmalardır, diye açıklamaktadır.⁸⁶

Bunun yanında yeni kuşakların kendi ebeveynlerinin hayat konusunda ya da sosyal çevreleri konusunda deneyimlerini paylaşmamaları, toplum içerisinde sosyal sermayenin çöküşüne neden olmaktadır. Sosyalleşme sırasında edindiği sosyal sermayenin, egemen kültür karşısında ihtiyaçlarını karşılayamadığını gören birey, pragmatik davranarak egemen kültürün unsurları ile bu ihtiyaçlarını karşılama eğilimindedir. Bu durum bireyi veya toplumu bütünleşmeye götürürken bazı zamanlarda asimilasyona bile neden olmaktadır.

Göçmen birey ve grupların zaman içerisinde kendi kültürel değerlerini egemen kültüre uydurmalarını öngören adaptasyon süreci, bazı durumlarda kültürlenme yerine asimilasyona kayarak, bireylerde kültürel şoka neden olmuştur. Zaman içerisinde göç eden birey ve gruplardan istenen, sadece birkaç noktada egemen kültüre benzemek değil her yönüyle onlardan olma talebine dönüşmüştür. Bu durum adaptasyon süreci ve süreç hakkında yürütülen politikaların değerini kaybetmesine ve anlamını yitirmesine neden olmuştur.

1.2.4.2. Asimilasyon

Adaptasyon sürecinin sonrasında, göçmenlere yönelik ortaya atılan uyum politikalarından biri de *asimilasyon* olmuştur. *Asimilasyon*, göç sonrasında dışarıdan bir birey veya grubun egemen kültür ve topluma ayırt edilemez derecede bütünleşmesini ve adaptasyon sürecini anlatmak için kullanılan bir kavramdır.⁸⁷ *Asimilasyonu* bütünleşmenin ilk modeli olarak gören Giddens, göçmen birey ve grupların kültürel birikim, gelenek ve

⁸⁶ Bozkurt Güvenç, *Kültürü abc'si*, İstanbul: Yapı Kredi yay., 1997, s. 87.

⁸⁷ Gordon Marshall, "Asimilasyon", *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat yay., 1999, s. 42.

pratiklerini bırakıp, yaşam alanında bulunan egemen kültürün değer ve normlarına göre davranışlarını biçimlendirmeleri olarak nitelendirmektedir. Bu yaklaşım, birey ve gruplardan yeni toplumsal düzenle tam bir uyum içerisinde olmalarını, dillerini, giyim ve yaşam tarzlarını ve kültürel görünümelerini değiştirmelerini talep etmektedir.⁸⁸

Asimilasyon süreci göçmenlerden kendi dillerini, yaşayış tarzlarını, kültürlerini ve değerlerini bırakıp toplumdaki egemen kültürü benimsemelerini, ona uymalarını ve hatta ortalama nüfustan ayırt edilemeyecek bir hale gelmelerini beklemektedir. Göç eden birey ve grupların topluma tek taraflı olarak dâhil edilme sürecini temsil eden asimilasyon, çoğu kez göçmenlerin ikinci kuşağı olan çocuklarda eğitim kurumları vesilesiyle gerçekleşmektedir.⁸⁹

Azınlık gruplara, sınırlı alanlara erişim izni vererek, onları kendi kültürel değerlerinden ayırmayı hedefleyen asimilasyon politikaları, göçmenler için dışlayıcı ve yasaklayıcı bir takım uygulamaları da beraberinde geliştirmiştir. Bu politikalar egemen kültür için olumlu bir uyum şekli olarak değerlendirilebilirken, göçmen birey veya grup için kültürel bir terki işaret etmektedir.⁹⁰ Bireyleri ve grupları asimile etmek yerine onlara kendi kültürel değerleriyle yaşamalarına hak tanınması ve yeniden kültürleşmelerine izin verilmesiyle daha verimli olacaklarının düşünülmesi, çok kültürcü yaklaşımın hızla yayılması ve asimilasyon teorilerinin yenilgisine sebep olmuştur.⁹¹

1.2.4.3. Entegrasyon

Adaptasyon ve asimilasyon dışında, sosyal anlamda toplumların birbiri ile daha sağlıklı ilişki kurabilmesi için atılan ve her iki tarafın eşit bir şekilde bir erime potasında (melting pot) içerisinde, kendi kültürel değer ve unsurlarından taviz vermelerini gerektirmeyen diğer bir uyum politikası ise “*Entegrasyondur*”.⁹² Sosyal anlamda *Entegrasyon*, bir bütünlük halinde hareket etme yeteneğine sahip göçmen ile yerleşik toplumların, birbirlerinin kültürlerine saygı duyarak, kültürel alışverişi, etkileşim ve iletişim

---

⁸⁸ Giddens, *Sosyoloji*, s. 546.

⁸⁹ Stephen Castles ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilge Üniversitesi yay., 2008, s. 362.

⁹⁰ Göksel Göker ve Gülümser Meşe, “Türk Göçmenlerin İtalyanlara Bakış Açısı: Bir Kültürlerarası İletişim Araştırması”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, C: VII, S. 1, Ocak 2011, s. 70.

⁹¹ Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, s. 6.

⁹² Kadir Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, İstanbul: Endülüs yay., 1990, s. 53.

yoluyla birbirlerinin sosyo-kültürel varlığını tümünden yok etmeden bir senteze ulaşma sürecini kapsamaktadır.⁹³

Asimilasyondan farklı olarak kültürlerin sentezini hedefleyen entegrasyon, birey veya grubun katıldıkları topluma eklenerek entegre olmalarını ve onun bir parçası haline gelmelerini öngörmektedir. Bu süreç içerisinde bireyler, kendi öz kimliklerini değiştirmeden, girdikleri toplumun kültürüne ve değerlerine uyum sağlamaktadırlar. Entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi için en önemli şartlar ise; iyi niyet, hoşgörü ve sorumluluk çerçevesinde toplumun işleyişine katkıda bulunmaktır.⁹⁴

Bunun yanı sıra entegrasyon sadece toplumdaki iş bölümüne ve toplumun yapısal işleyişine katılma olarak görülmemelidir. Devletin sağladığı bütün sosyal imkânlardan eşit bir şekilde yararlanma, gruplar arası sosyal bir çatışmanın olmaması ve birbirine uyumlu bir toplum modeli ortaya çıkarılma süreci olarak da ele alınmalıdır. Entegrasyon sürecinde birey ve gruplar hem kendi kültürlerini koruyabilecek hem de hâkim kültüre uyum sağlayabileceklerdir.⁹⁵

Entegrasyon kavramının tanımı kadar kapsadığı sınırlar da tam olarak net değildir. Bir toplumun üyesi olma, kaynaşma ve bütünleşmenin ne anlama geldiği ve sınırlarının nereye kadar olduğu muallaktır. Bu muallaklığı gidermek amacıyla; kültürel, hukuksal, siyasal ve sosyal entegrasyon gibi bir takım göstergeler hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra toplumun imkânlarından yararlanma, kültürünü tanıma, aidiyet hissi, dile hâkimiyet ve dili kullanım, vatandaşlık, oy vermek, oturma iznine sahip olmak, çalışma hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkına sahip olmak, evlilik bağları, eğitim imkânlarına ulaşım, sosyal ilişkiler, meslek ve kariyer edinme, istihdam gibi pek çok uyum kriterleri de belirlenmiştir.⁹⁶

1.3. KİMLİK KAVRAMI

Göç ve kültür dışında ilk bölümde değinmemiz gereken, araştırmamız için büyük önem taşıyan bir diğer kavram ise kimliktir. Kimlik kavramı sosyolojiden çok, psikoloji ve felsefenin sahiplendiği bir kavramdır. Antik Yunan felsefesinde özellikle iyi yurttaş, iyi insan, erdem gibi temalarla dolu olan bu kavram, psikolojide daha çok, bireyin özne olma yeteneğine vurguda bulunmak için kullanılmıştır. Sosyolojide kimlik kavramı, bireysel ve toplumsal ilişkilere dikkat çeken bir anlamda kullanılmaktadır. Bireyin kimlik ve kişilik

⁹³ Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, s. 54.

⁹⁴ Erkan Peşembe, *Almanya'da Türk Kimliği: Din ve Entegrasyon*, İstanbul: Araştırma yay., 2005, s. 46.

⁹⁵ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2006, s. 36.

⁹⁶ Yıldız, *Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Entegrasyon Süreçleri*, s. 27.

oluşumu, toplum tarafından inşa edilen kültürün getirdiği kolektif/toplumsal kimliğe dayandırılmaktadır. Bunun yanı sıra sosyolojik anlamda, kimlik kavramı ve kavramın oluşumu ile ilgili çağdaş toplum kuramcılarının çoğunun üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak çalışmalarını sürdürdüğü bir alan olma özelliğine de sahiptir. Comte'un "Pozitif Toplum'u", Parsons'un "Aktör'ü", Mead'ın "ben, bireysel ben, toplumsal ben"; Marx'ın "Toplumsal Sınıf"ı toplumsal kimlik tartışmalarını kapsayan örneklerdendir⁹⁷ Kimlik kavramı genel olarak insanlara kim olduklarına ve onlar için neyin anlamlı olduğuna dair ipuçları vermektedir.

Kimlik türlerine bakıldığında çoğu zaman yukarıda ilk zikredilen bireysel kimliğin, toplumsal olanla bastırıldığı ve değiştirildiği görülmektedir. Bu anlamda toplumsal kimlik, bireyin ait olduğu toplumun değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, dinine, gelenek ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilincini ifade etmektedir. Bireyler, toplumsal kimlik aracılığıyla yaşam pratiklerine katılmaktadırlar. Kendi toplumu ve diğer toplumlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları, uzlaşma ve çatışmaları toplumsal kimliğe yüklenen anlam sınırları çerçevesinde tanınmakta ve o doğrultuda bir eylem stratejisi geliştirmektedir. Toplumsal kimliğe çoğu zaman, bilinç ötesinde bir işlev yüklenilerek, bireyin bütün varlığına hükmetmektedir.⁹⁸

Toplumsallaşma yeteneği ile doğan birey; doğduğu toplumun dil, din, gelenek, görenek kısacası toplumu toplum yapan bütün kültürel kodlar tarafından çevrelenerek yeni bir kimlik oluşumu için farklı alternatiflerle karşılaşmaktadır. Kimlik oluşumunu kapsayan bu süreç, aynı zamanda bireyin topluma katılmasını da gerektirmektedir. Kimlik oluşum süreci boyunca bireye yardımcı olacak okul, aile, arkadaş grupları ve dini kurumlar, yol gösterici ve eğitici birer sosyal destek kurumu işlevini görmektedir. Bu nedenle kimlik, bireyi toplum içinde var eden ve ona belli bir değer atfedilmesine fırsat sağlayan özelliklerin toplamıdır. Birey için kendini bir topluma dâhil edebilmenin ne kadar önemli olduğunu Durkheim *The Division of Labor* kitabında anlatmıştır. Kazanılan toplumsal kimlik, bireyin ne yaptığından çok nereye ait olduğuyula ilgilidir ve genel bir kuralı teşkil etmektedir.⁹⁹

---

⁹⁷ Cevdet Özdemir, "Kimlik ve Söylem", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2001, s. 108.

⁹⁸ Özdemir, "Kimlik ve Söylem", s. 108.

⁹⁹ Emile Durkheim, *The Division of Labor in Society*, çev. W. D. Halls, New York: The Free Press yay., 1984, s. 11.

Kimlik oluşumu birey için hayat boyunca devam eden bir süreçtir. Bireyin bulunduğu sosyal çevre ve hayat şartları, kimliğini devamlı bir şekilde biçimlendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle kimlik, bireyin bulunduğu toplumun minimize edilmiş halini yansıtarak; inançlar, değerler, seçimler, bakış açıları, fikirler, arzular, hırslar, tepkiler hatta duygularında, kısacası yaşamını nasıl sürdürdüğünde ifadesini bulmaktadır.¹⁰⁰

Günümüzde toplumun birey üzerindeki etkisini kaybetmeye başladığı ve eskiden olduğu gibi kimlik inşa sürecinde baskıcı, belirleyici ve etkin bir rol oynamadığı Touraine tarafından iddia edilmektedir.

Bugün öznenin karşı karşıya olduğu en büyük tehdit, bireyin kendisine yönelik her şeyden kaçtığı, bütün gerçeklik ilkelerinden kopuk biçimde itkisel (pulsionnel), bir başka deyişle kişisiz (impersonnel) bir özgürlük arayışına düşen bir arzu varlığına dönüştüğü şu kitle toplumdur, şeklinde ifade etmektedir.

Birey, yaşadığı kültürün içerisinde değil, sınırları medya ve iletişim araçları tarafından ortadan kaldırılan küreselleşmiş bir dünya içerisinde yeni kimlik oluşumuna yönelmektedir.¹⁰¹

1.3.1. Göç, Kimlik ve Aidiyet İlişkisi

Bireyin yaşam alanı ve içinde bulunduğu kültür, onun kimlik oluşumu sürecinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Göç ile yaşam alanını değiştiren birey, o güne kadar sahiplendiği geleneksel aidiyetlerini, kimlik oluşumuna yardım eden değerlerini ve egemen kültür kodlarını da kaybetmektedir. Bu durumda göçmenler için iki durum söz konusu; ya yeni egemen kültür ile bütünleşip geleneksel değerlerden vazgeçecek ya da göç ettiği yeni yerde kendi değerlerini yaşatmaya çalışacaktır.

Göç sonrasında göç eden bireylerde oluşan mekândan koparıma duygusu, kendilerinde asıl mekâna yönelik duygusal bir bağ geliştirmektedir. Göçmenlerde sıklıkla görülen bu *aidiyet duygusu*, genel anlamda kişinin bir ülkeye veya bir gruba ait olduğuna dair taşıdığı bilinçtir. Birey için bu bilinç, çoğu zaman mutluluk ve güven duygusunun kaynağını oluşturmaktadır.¹⁰² Göç ve göçmeni konu edinen birçok çalışma, birinci kuşak göçmenlerin yeni kültürle olabildiğince az iletişim ve etkileşime girerek, kendi öz

¹⁰⁰ Nafiz Tok, *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul: Ayrıntı yay., 2003, s. 122.

¹⁰¹ Alain Touraine, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, 2. b., İstanbul: Yapı Kredi yay., Mart 2002, s. 79.

¹⁰² Veyis Güngör, *Bizimkilerin Pedagojisi: Göç, Kültür, Kimlik Holandalı Türkler*, Ankara: Liman yay., 2005, s. 188.

kültürüne sadakat göstermekte olduklarını söylemektedir. Göçmenler, geride bıraktıkları toplumsal kimliğini oluşturan değerlerinden uzaklaşmamak adına, çoğu zaman hemşerilerinin oluşturduğu mahallere yerleşerek kendilerini güvence altına aldıklarını düşünmekte ve yabancılık duygusunu en aza indirgemektedirler.¹⁰³ Çoğu kez şehrin kenar mahalleleri olarak oluşturulan bu alanlar göçmenlerin ortak kültürel değerlerine, bireysel ve toplumsal kimliğine olan farkındalığını canlı tutmasını sağlamaktadır. Bir yerlere ait olma duygusu, en önemli duygusal eylemlerden birisidir. Bunun yanında bu duygu, her ne kadar doğum ile başlasa da, zaman içerisinde bireylerde farklı dönemlerde farklı yerlere ait olma duygusu olarak da ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁴

Farklı yerlere ait olma duygusu, özellikle göçmenlerin ikinci ve daha sonraki kuşakları arasında hissedilmektedir. Bu kişilerin aidiyet duygusu incelendiğinde genel olarak iki kültür arasında sıkışmış ve arada kalmış oldukları görülmektedir. Kendilerinde her iki kültürün de kodlarını görmek mümkün olsa da yaşanılan mekânın etkisi daha fazla hissedilmektedir. Yeni yerleşim alanında günlük hayata ebeveynlerinden daha fazla katılan yeni kuşak göçmenler, doğal olarak o mekânın kültürel değerlerini de daha fazla kabullenmektedirler. Bu kabulleniş, kendi kimliklerine yansiyarak, ebeveynlerinden farklı olarak daha modern bir birey görüntüsü çizerken aynı zamanda bir arada kalmışlık duygusuna da sebebiyet vermektedir.

1.3.2. İkinci Kuşağın Kimlik İnşası ve Arada Kalmışlık

Bireyler, toplumla etkileşim sonucunda kazandıkları farklı kültür kalıpları ve aidiyetleri ile dünyalarına anlam vermektedirler. İçinde buldukları toplum ile uyum sağlamaları ve bu toplumda “ben kimim” sorusunu sormalarıyla başlayan kimlik inşa süreci, bir ömür boyu devam etmektedir. Bunun yanı sıra bireyler, toplumsal yaşamın bir sonucu olarak o topluma aidiyet hissi geliştirmede mutlaka bir kimlik kullanmak zorundadırlar. Sosyalizasyon sonucu olarak inşa edilen kimlik duygusu aynı zamanda bireye, kendine uygun olan modeli seçme imkânı tanımaktadır. Güleç, sosyal-kültürel kimliği:

---

¹⁰³ Sümer Güler, “Türkiye’de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı”, *21. Karşısında Kent ve İnsan*, ed. Firdevs Gümüšoğlu, Ankara: Bağlam yay., 2001, s. 139.

¹⁰⁴ Güngör, *Bizimkilerin Pedagojisi: Göç, Kültür, Kimlik Holandalı Türkler*, s. 189.

Belirli bir sosyal alanda kişinin diğerleriyle etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkan, kişinin kendisini içinde algıladığı ya da varsaydığı bir takım statülerin gerektirdiği rollerin bileşkesi, olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵

Fichter'e göre kimlik oluşum sürecinde bireylerin, iki farklı sosyalizasyon türünden geçtiğini söyleyerek, nesnel ve öznel sosyalizasyondan bahsetmektedir. Bunlardan ilki olan nesnel sosyalizasyon; bireyin, toplum tarafından kabul edilen ve onaylanan, kuşaklar arasında aktarılan örgütlenmiş sosyal hayatın içine katılmasıdır. Bir toplumun sahip olduğu değerleri, hedefleri ve normları bireylere benimsetmek, yerine getirmeleri gereken rolleri öğretmek nesnel sosyalizasyonun temel görevidir. Bunun yanında öznel sosyalizasyon; bireyin, çevresindeki model kişilere bakarak kendisinde uyguladığı öğrenme ve dolayısıyla bu davranışın hayata geçirilme biçimidir. Çocukluk döneminden başlayan bu süreç, hayat boyu devam ederek kişiyi *toplumca kırılmış* bir hale getirmektedir.¹⁰⁶

Göçmen toplumlarda, sosyalleşme ve kimlik oluşum sürecinde kuşaklar arasında bir takım farklılaşmalar meydana gelmektedir. Önceki başlıkta da bahsedildiği üzere birinci kuşak, genelde kendi gelenek ve göreneklerine bağlı kalmaya özen göstermekte ve kendisinden sonra gelen ikinci kuşağı da bu değer ve normlar bağlamında eğitmeye çalışmaktadır. Ancak yeni yerleşim alanının sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri altında kalarak onlarla etkileşim içerisinde bulunan ikinci kuşak bireyler, ebeveynlerin yanlarında getirdiği ve taşımaya devam ettiği kimliklerin buldukları kültür içerisinde anlamını yitirmesinden dolayı yerine yeni, daha işlevli ve popüler kültürün izlerini taşıyan kimlikler oluşturmaya çalışmaktadırlar.¹⁰⁷

Toplum dışında inşa edilen yeni kimlikler üzerinde mekânın, zamanın ve bireyin yaş ve cinsiyetinin büyük etkisi vardır. Bunlar dışında göçmenlerin maddi koşulları, fiziksel mekân, değerler ve gelenekler ile insanlar arasında özellikle yerlilerle bulunulan sürekli etkileşim, kimlik inşa sürecine etki etmektedir.¹⁰⁸ İki farklı kültürle de etkileşim içinde olarak göçten sonra sosyal kimlik inşasına başlayan ikinci kuşak bireyler, bahsi geçen bütün bu faktörlerin etkisiyle çok zorlu bir süreç içerisinde geçmektedirler. Her iki kültürün özelliklerini ve izlerini taşıyan fakat tam anlamıyla hiçbir kültürden olmayan yeni bir *geçiş kuşağı* meydana gelmektedir. Bu ikinci geçiş kuşağı, kimilerine göre iki kültür

---

¹⁰⁵ Cengiz Güleç, *Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi*, Ankara: Verso yay., 1992, ss. 15-16.

¹⁰⁶ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, s. 23.

¹⁰⁷ Herbert J. Gans, *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2005, s. 17.

¹⁰⁸ Erginsoy, "İstanbul'da Üç Kuşak Loç Anlatıları: Yerel Topluluk ve Küresel Koşullar", *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, ed. Firdevs Gümüsoğlu, Ankara: Bağlam yay., 2001, s. 163.

arasında kalmış sorunlu bir gençlik, kimilerine göre ise kaybolmuş bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın ikinci kuşağı, oldukça farklı yönelimler gösteren heterojen bir gençlik kümesi olarak görenler de mevcuttur.¹⁰⁹ Her iki kültürden de model aldığı kişilerin olması ve geleneksel ebeveyn kültürünün kentte geçersiz kılınması, ikinci kuşağın anlam dünyasını daha da karmaşık hale getirmektedir. İkinci kuşak gençlerin bu durumları, onların yeni bir melez kültür meydana getirmelerine olanak sağlamaktadır.

İkinci kuşak bireylerde ortaya çıkan melez kültür, her ne kadar iki farklı kültürel etkileşimin ürünü olsa da ağırlığını ve yönelimini devamlı olarak egemen üst kültüre doğru yapmaktadır. Egemen kültüre benzemek ve kendi kültüründen uzaklaşmak, ikinci kuşak için bir başarıyı sembolize etmektedir. Onlar gibi giyinmek, onlar gibi konuşmak, onlar gibi yaşamak, bireyi bu başarıya götüren derecelerdendir. Freire bu durumu:

İstilaya uğramış kişinin sosyal beni, her sosyal ben gibi sosyal yapının sosyo-kültürel ilişkileriyle biçimlenir ve bu nedenle istilaya uğramış kültürün ikiliğini yansıtır, sözleriyle özetlemektedir.¹¹⁰

Değişimin bilincine varan ikinci kuşak bireyleri, bu değişimi kabul etmede ve hayata geçirmede aceleci davranarak, kendilerine modern bir insan görünümü vermekte ve ebeveynlerinin geleneksel değerlerinden ve yargılarından uzaklaşmaktadırlar. Bunun yanında ikinci kuşak gençleri yeni edindikleri değer ölçütleri ile kendi ebeveynlerini eleştirmektedirler. İkinci kuşak artık yeniliğin bir temsilcisi konumuna gelmektedir. Meydana gelen bu kültürel değişim düşüncesi, bir defa toplumun düşüncesine girdiğinde ve kök saldıığında artık onun önünü almak neredeyse imkânsızdır.¹¹¹ Böylece ikinci kuşak, gelenekselin reddini getirmekte ve modern kent kültürünün göçmenler içerisinde başlatıcı bir aktörü konumuna gelmektedir. Sonuç olarak bu durum kuşaklar arası kültürel bir çatışmaya neden olabilmektedir.

Bu bölümde sahada elde edilen verilerin sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutmaya mümkün kılacak temel bazı kavram ve teorilere yer verildi. Takip eden bölümde Bosna'dan Bursa'ya göç eden Boşnakların tecrübelerinin sosyal ve kültürel değişme tartışması bağlamında detaylı olarak ele alınıp yorumlanacaktır.

---

¹⁰⁹ Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, s. 40.

¹¹⁰ Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, 3. b., İstanbul: Ayrıntı yay., 1998, s. 131.

¹¹¹ Schroeder, *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*, s. 59.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI KATILIMCILAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE BULGULARIN YORUMLANMASI

2.1. ARAŞTIRMA ALANI VE KATILIMCILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1.1. Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü

Osmanlı Devleti'nin 18. ve 19. yüzyılda Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorlukları ve bunun yanı sıra Napolyon'la yaptığı savaşlar ve onların neticeleri, devletin askeri gücünün zayıfladığını ve Avrupa'ya nazaran geri kalmışlığını göstermiştir. Merkezi hükümetin etkisinin kaybolması, mali ve iktisadi zayıflama, bunun yanı sıra Avrupa'da gelişen yeni ideolojik hareketlerin etkisi ve batılı devletlerin desteği, çeşitli bölgelerde isyanların, özgürlük hareketlerinin ve huzursuzlukların çıkmasına sebep olmuştur.

Babiali, klasik Osmanlı askeri ve idari kurumlarını ortadan kaldırarak, devletin mutlak monarşi olarak örgütlenmesi için gerekli reformları yaparak devletin Avrupa devletlerinin gerisinde kalmasını ve düzenin bozulmasını durdurmaya çalışmıştır. Askeri kurumlar ile başlayan ve III. Selim döneminde ilk denemesi yapılan reformlar başarısız olmuş ve darbe ile sonuçlanmıştır.¹¹² Halefi olarak yerine gelen II. Mahmut, başlatılan askeri reformları genişleterek devam ettirmiş ve 1826 yılında, Osmanlı Devleti'nde huzursuzlukların ve belaların kaynağı olarak görülen Yeniçeri Ocağını kaldırmasıyla görevini tamamlamıştır. Kaldırılan bu klasik ordu yerine, merkezi otoriteye bağlı ve Batı tarzında düzenlenmiş yeni bir ordu kurulmaya karar verilmiştir. III. Selim ve II. Mahmut döneminde başlatılan reformlar, Abdülmecid tarafından 3 Kasım 1839'da ilan edilen

---

¹¹² Mehmedalija Bojic, *Historija Bosne i Bosnjaka*, Sarajevo: Sahinpasic yay., 2001, s. 83.

Tanzimat Fermanı ile diğer devlet kurumlarını da kapsayarak yeni düzenlemeleri ve kanunları ortaya çıkartmıştır.¹¹³

Yüzyıllar boyu devam eden klasik askeri ve idari yapıya karşı başlatılan bu reformlar, Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Bosna vilayetinde de çok sert bir tepkiyle karşılaştı. Tepkiler o derece fazla oldu ki, 1831 yılında Yeniçeri Ağaları ve Kaptanların ileri gelenlerinin toplanmasına, Osmanlı idaresine isyan ve savaş açılmasına sebep olmuştur. Ruslarla yapılan savaş ve alınan yenilgi sonrası Babıali'nin Sırbistan'a özerklik vermesi, dahası Bosna'nın tarihi sınırları içerisinde bulunan iki Doğu Bosna nahiyelerini de Sırp devletine teslim etmesi, mevcut durumun daha da gerginleşmesine neden olmuştur. Başta Hüseyin Kaptan Gradaçac'lı (Bos. Husejin Kapetan Graščević) ile merkezi otoriteye isyanı başlatan ve Bosna'nın özerkliğini talep eden Boşnak halkının iki yıl boyunca devam eden direnişi, 1832 yılında Vezir Kara Mustafa Paşa ve Hersekli ağalar tarafından bastırılmış, isyana katılan ve önderlik eden yöneticiler ise ya öldürülmüş ya da sürgün edilmişlerdir.¹¹⁴ İsyanı bastırmasıyla daha hızlı bir reform sürecine giren hükümet, 1839 yılında deklare edilen "Gülhane Hatt-ı Hümayun" ile Osmanlı Devleti'nin tarihinde o güne kadar görülmemiş yeniliklere yol açmıştır. Yeni düzenlemelerin arasında yılın kazancına bağlı standart vergi sistemi, Müslümanlar için olduğu gibi gayri Müslimleri de kapsayan mecburi askerlik şartı ve en önemlisi Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında yaşayan vatandaşların herhangi bir ayrımcılık söz konusu olmadan eşit görülmesi ve tebaa olarak tek isim altında zikredilmesi olmuştur. Babıali'nin reformları, büyük çabalara rağmen Bosna'da çok ağır bir şekilde gerçekleşmekteydi. Yerli beylerin ve ileri gelenlerin merkezi hükümete karşı devamlı isyanları ve onların bastırılmasıyla meydana gelen çatışmalar, vilayetin zor ekonomik şartlarının daha da kötü olmasına neden olmuştur.¹¹⁵

Osmanlı'nın özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen çöküşü, Bosna vilayetini es geçmeden her yerde eşit bir şekilde hissedilmiştir. Mevcut toprak sorunu ile 1874 yılında yürürlüğe konulan vergi artışı kanunu, Bosna'daki zor ekonomik durumu dayanılmaz noktaya getirerek, Hristiyan köylülerin isyanına yol açmıştır.¹¹⁶ Büyük uluslararası krize yol açan ve uzun süre yatışmayan 1875 isyanı, Sırbistan ve Karadağ ile

¹¹³ Ali Akyıldız, "Tanzimat", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XL., İstanbul: TDV yay., 1989, s. 1.

¹¹⁴ 1831 Bosna isyanı ile daha detaylı bilgileri için Bkz. Mehmedalija Bojic, *Historija Bosne i Bosnjaka*, Sarajevo 2001; Mustafa Imamovic, *Historija Bosnjaka*; Noel Malcolm, *Bosna Kratka Povijest.*; Ahmed Alicic, *Pokret za Autonomiju Bosne Od 1831 do 1832*;

¹¹⁵ Bojic, *Historija Bosne i Bosnjaka*, ss. 84-103.

¹¹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Milorad Ekmekcic, *Ustanak u Bosni 1875-78*, Sarajevo 1973.

yaşanan savaşlar, 1877 yılında Ayastefanos Antlaşması maddeleri gereği Osmanlı mağlubiyeti ve Bulgaristan devletine büyük bir bölgenin verilmesiyle sonuçlanan Osmanlı-Rus savaşı, Balkanlar'daki Rus nüfuzunun iyice artmasına neden olmuştur. Ayastefanos Antlaşması sonrasında yaşanan gelişmeler, İngiltere ve Avusturya-Macaristan'ın baskısıyla Berlin'de düzenlenen kongrede değişikliğe uğratarak, Berlin Antlaşması 25. Maddesi uyarınca, Bosna Hersek üzerinde Osmanlı'nın hükümlerlik hakkını korumakla birlikte, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun himayesine bırakılmaya karar verilmiştir.¹¹⁷

Berlin Antlaşmasıyla Avusturya himayesine giren Bosna Hersek, yüzyıllardır hâkim millet durumunda olan Boşnakların statüsüne, ellerindeki mal varlığı ve zenginliğin, en önemlisi de o güne kadar alışıla gelmiş hayat tarzlarının değişmesine ve kaybedilmesine neden olmuştur. Bulgaristan, Kırım, Kuzey Rumeli ve Kafkaslarda yaşayan Müslümanlara yapılanlar “bizim de başımıza gelir” korkusu içinde olan Bosna halkından ekonomik durumu iyi olan pek çok aile, kendi imkânlarıyla daha işgalin ilk aylarında Osmanlı idaresi altındaki topraklara göç etmeye başlamıştır.¹¹⁸

Göç dalgaları belli dönemlerde, ülkede siyasi huzursuzlukların yaşandığı zamanlarda meydana gelmiştir. Boşnaklar arasında ilk kitlesel göç, 1881 ilâ 1883 yılları arasında yürürlüğe giren, yeni askeri yasa ile yaşanmıştır. 1883 ilâ 1899 yılları arasında göç, nispeten durmuş olsa bile, 1900 yılında en yüksek noktasına ulaşmış ve ancak 1901 yılında bu durumun önüne set çekilebilmiştir.¹¹⁹ 1906 yılında Bosna Hersek, Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilerek I. Dünya Savaşı'ndan önceki son göç dalgasını meydana getirmiştir.

Berlin Kongresi sonrasında Bosna'dan Osmanlı topraklarına göç eden Boşnakların sayısını tam olarak bilmek imkânsızdır. Avusturya-Macaristan hükümeti resmi yazılarına göre, 1883 ilâ 1905 yılları arasında 32625 kişi göç etmiş, onlardan 4042'si ise sonraki zamanlarda ülkeye geri dönmüştür. 1906 ilâ 1918 yılları arasında 24000 kişi daha göçe katılmıştır. Bu rakamlar, Bosna'dan 1883 yılında hükümetin resmî izni ile göç

---

¹¹⁷ Aydın Babuna, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, 2. b., İstanbul: Tarih Vakfı Yut yay., 2012, ss. 22-23.

¹¹⁸ Tufan Gündüz, *Alahimanet Bosna Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü*, İstanbul: Yeditepe yay., 2012, ss. 97-99.

¹¹⁹ Babuna, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, s. 27.

edenlerin sayısını göstermektedir. İlk dört senede izinsiz ve kaçak olarak göç eden kişilerin sayısı ise hiçbir zaman belli olmayacaktır.¹²⁰

2.1.2. Turanköy Hakkında Genel Bilgiler

2.1.2.1. Tarihçesi

Dönemin büyük Avrupa güçleri tarafından düzenlenen Berlin Antlaşması sonucunda Bosna Hersek'teki kargaşayı önlemek amacıyla vilayetin himayesi, Osmanlı Devleti'nden alınarak geçici süreliğine Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun himayesi altına bırakılmasına karar verilmişti. Meydana gelen bu gelişmeler ülke içinde özellikle Bosna'nın kuzey ve batı sınır bölgelerinde çeşitli zulümlere ve huzursuzluklara sebep olmuştur. Katliam korkusu, yeni idari düzene alışamama, dini etkiler ve kışkırtmalar, İslam topraklarında yaşama isteği, terk edilmişlik ve yalnızlık duygusu, yönetim tarafından yoğun bir Katolik nüfusu vilayet içine yerleştirme politikası ve diğer etkenler, asırlardır kendi topraklarında yaşayan Boşnakların tarihlerinde ilk defa göç etmelerine sebep olmuştur.

İşgalin hemen sonrasında başlayan ilk göç dalgası, Kırım ve Kafkas göçlerinden farklı olarak kitlesel olmayıp, bireysel veya aile bazında gerçekleşmiştir. Yaşanan bu ilk göç hareketinde Boşnak göçmenler Belgrad, Niş, Sofya güzergâhından ilk olarak Osmanlı'nın Balkanlar'daki işgal edilmeyen diğer bölgelerine, oradan da İstanbul'a ulaşmışlardır. 1878 yılı sonrasında hem Balkanlar'dan hem de diğer bölgelerden İstanbul'a doğru göç akının başlamasıyla, konuyla yakından ilgili olan Sultan II. Abdülhamid tarafından göçmenlerin nakil, barınma ve yerleşme konuları ile ilgilenecek, hükümete bağlı olan *İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu* kurulmuştur.¹²¹

Avusturya-Macaristan'ın işgali sonrasında Osmanlı topraklarına göç eden Boşnaklara komisyon tarafından, şehir ve kasabalara yerleşen ve zanaatkârlıkla uğraşanlara gerekli sermaye, dükkân, barınma ve kendi geçimlerini temin edinceye kadar geçim masraflarını karşılayacak yardımlar yapılmıştır. Diğer taraftan tarımla ilgilenen göçmenlere arazi, tohumluk ve yemeklik zahire ile çift öküzleri yerel hükümetler tarafından verilmiştir. Mevcut şehir, kasaba ve köylerde boş bulunan arazi ve arsalar göçmenlerin yerleşmesi yanında, boş olan hazine arazilerine göçmenler topluca

¹²⁰ Noel Malcolm, *Bosna Kratka Povijest*, Sarajevo: Buybook yay., 2011, s. 191.

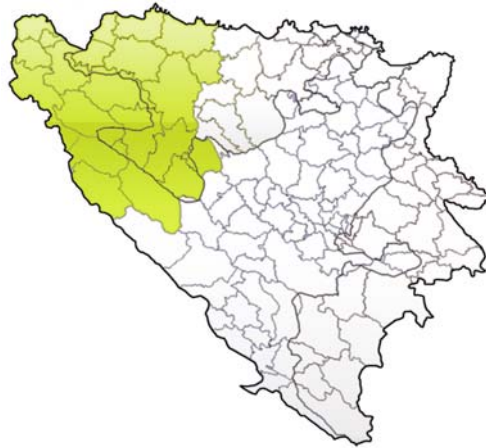
¹²¹ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, 2. b, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 69.

yerleştirilerek yeni yerleşim yerleri oluşturulmuştur. Bu yeni oluşan köylere adlandırma yapılırken bazen yerin eski adı verilse de genellikle İhsaniye, Şevkatiye, Lütfiye, Teşvikiye gibi adlar verilmiştir. Bunun dışında Bosna göçmenlerinin yerleştirilip kurdukları yeni yerlerin birçoğuna Boşnak, Boşnaklı ve Bosna isimleri verilmiştir. Bu sebeple Türkiye'nin çeşitli yerlerinde Bosna ve Boşnak ismini taşıyan köyleri günümüzde bile bulmak mümkündür.¹²²

İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu tarafından Boşnak göçmenleri için kurulan ilk köylerden biri de araştırmamızın konusu olan Turanköy'dür. Arşiv belgelerine göre Turanköy, 28 Mart 1885 yılında *Boşnak Karyesi* adı altında kurulmuştur. Aynı belgede köyün kırk haneden oluştuğu da yazmaktadır.¹²³ Kırk haneden oluşan ve köyün kurucu statüsünü taşıyan bu ilk Boşnak göçmenleri, Bosna Hersek'in kuzeybatı Hırvatistan sınırında bulunan Krajina (Krayina) bölgesinden *Klokot*, *Gata*, *Papari* ve *Turija* (Turija) köylerinden gelmişlerdir. Köy kurulmadan önce 1883-84 senesinde, o dönemde İstanbul'da bulunan Klokot doğumlu Osman Alanoviç'in, *İskan-ı muhacirin* memuru ve *vilayet nafia* mühendisleri ile çalılık halinde bulunan köyün günümüzdeki cami meydanına gelip yerleşme yerleri için işaretlemeler yaptıkları bilinmektedir. Köyün bu planlamaya göre inşa edildiği; Cami, çeşme ve su kuyusu gibi sosyal ihtiyaçlar için geniş bir meydanın bulunması, meydanın geniş bir cadde ile ana yola bağlanması ve evlerin sokaklara bakan kenarlarda inşa edilmesi gibi mevcut düzenden anlaşılabilir.

Harita 1. Bosna Hersek'in kuzeybatısında bulunan Krayina bölgesi.¹²⁴

¹²² Muammer Demirel, "Türkiye'de Bosna Göçmenleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XII, S. 2 (2008), s. 289.

¹²³ Bâb-ı Âli Evrak Odası, İ. Dahiliye Nezâreti Belgeleri, 77656.

¹²⁴ https://hr.wikipedia.org/wiki/Bosanska_krajina (23.03.2018)

Diğer bir belgede, kuruluşundan yaklaşık bir sene sonra 1 Mart 1886 yılında, köye yerleştirilen göçmenlerin gösterdikleri gayretleri ve çabalarından ötürü *İskan-ı Muhacirin* memurları tarafından takdir edildiği görülmektedir.¹²⁵ 11 Mayıs 1893 tarihli ve Turanköy'e ait bir diğer belgede ise, ilk yıllarda yaşam şartlarının ne kadar zor ve çetin olduğu görülmektedir. Belgede, 1892 ve 1893 yıllarında peş peşe kuraklık ve şiddetli kış yaşandığını, bu nedenle evlerde hiç yiyecek kalmadığını ve durum böyle devam ederse açlıktan öleceklerini ilgili makamlara bildirdikleri ve devletten yardım talep ettikleri yazılmaktadır.¹²⁶ Bu konu Meclis-i Vükela'nın (dönemin Bakanlar Kurulu) gündemine gelmiş olmalı ki 20 Mayıs 1893 tarihli bir Mazbatasında Bursa civarında Boşnak Karyesi'nde Boşnak muhacirlerine ödünç olarak yapılacak yardımın uygun görüldüğü yazılmaktadır.¹²⁷ Bab-ı Ali Evrak Odası arşivine ait ve bir gün sonrasında hazırlanan belgede Bursa civarında kurulan Boşnak Karyesi'nde oturan yüz yirmi bir nüfuslu göçmenlere ödünç olarak tahıl verilmesi yazılmaktadır.¹²⁸ Son belge metninin içeriğine göre, 1893 yılında Turanköy'ün nüfusunun 121 kişi olduğu görülmektedir.

Avusturya-Macaristan'ın 5 Ekim 1908 tarihinde Bosna Hersek'i resmen ilhak etmesi, Boşnakların ikinci göç dalgasına sebep olmuştur. Bu dönemde göç eden ailelerin, 1909 yılında Selanik'e geldiği, orada üç yıl kaldıktan sonra 1912 yılında kısa bir dönem İstanbul'a, daha sonra Bursa'ya günümüzde Arabayatağı olarak bilinen semte yerleştikleri bilinmektedir.

Köye ilk kuruluşunda Boşnak Karyesi adı verilmişse de, zamanla günümüzdeki adını almıştır. Resmi belgelerde ilk defa 1928 yılında yapılan *Son Teşkilatı Mülkiye* de, köyün Bursa vilayeti, Kestel nahiyesine bağlı olduğu ve hem Boşnak Karyesi hem de parantez içerisinde Turan adlarının yan yana zikredildiği görülmektedir.¹²⁹ Cumhuriyet Döneminde köyün ilk muhtarı olan Mustafa Bakkal olarak bilinen şahsın, soyadı kanunu gereği kendine Turan soyadını seçtiğini ve köyünün de yeni adını Turan olarak belirlediği söylenmektedir.

---

¹²⁵ İ. Dahiliye Nezareti 984/77656.

¹²⁶ Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi 1/33.

¹²⁷ Meclis-i Vükela Mazbataları. 74/62.

¹²⁸ Bâb-I Âli Evrak Odası. 176/13139.

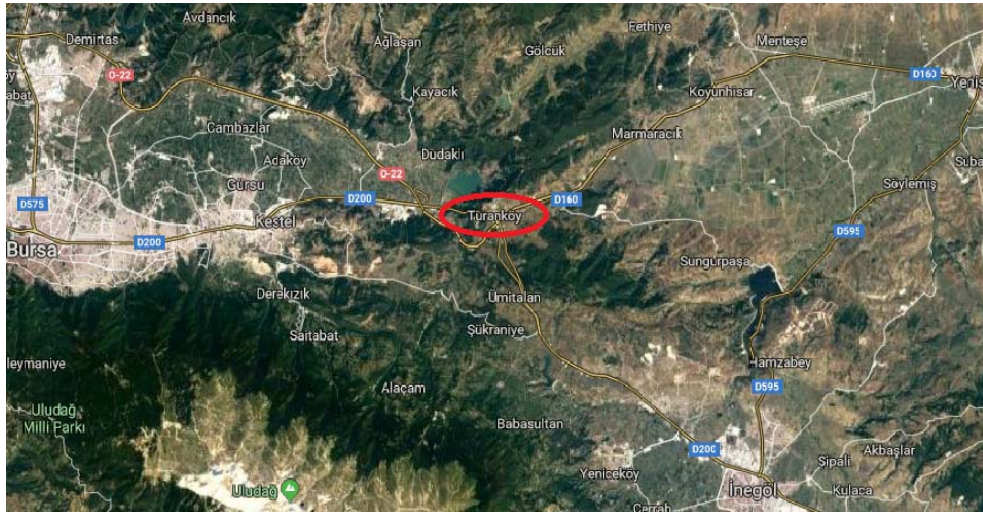
¹²⁹ TBMM Kütüphanesi, Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerin Adları, 0437-0436 BURSA, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.eser_bilgi_q?ptip=EHT&pdemirbas=197102258

Bu köyün halk ağzında yaygın olarak bilinen bir diğer ismi de Dimboz'dur. Dimboz Boğazı, Osman Bey'in Bizans Bursa Tekfurlarıyla yaptığı savaşa ismini veren bir yerdir ve Bursa ovasının doğu giriş kapısını da temsil etmektedir.¹³⁰ Günümüzde ilk kuruluş adı resmi belgelerde geçmemesinin yanı sıra, halk arasında da varlığını yitirmiş bir vaziyettedir.

2.1.2.2. Coğrafi Konum

Turanköy, Bursa ilinin Kestel ilçesine bağlıdır. Bursa iline 25 km, Kestel ilçesinin merkezine ise 14 km uzaklıktadır. Doğusundan Erdoğan, güneyden Aksu, kuzeyden Dudaklı ve Gölbaşı köyleriyle çevrilidir. Kuzeybatı yönünde ise Bursa'nın büyük göllerinden biri olan Gölbaşı gölü bulunmaktadır. Bursa'nın en önemli kavşaklarından olan Yenişehir kavşağı, köyün arazileri üzerinde inşa edilmiştir. Bu kavşak Bursa'yı, güneye doğru İnegöl ve sonrasında Ankara ile, kuzey istikametine doğru ise Yenişehir ve İznik ile bağlamaktadır. Turanköy, tarihi Dimboz adlı boğazı komşu köy olan Erdoğan köyü ile paylaşmaktadır.

Harita 2. Turanköy Haritası¹³¹

Turanköy 342 metre yükseklikte olup ılıman iklim kuşağında bulunmaktadır.¹³² Köy çoğunlukla düzlük arazilere sahiptir. Marmara ikliminin etkisi altında kalmasından dolayı bölgede çokça çam ve yabancı zeytin ağaçları bulunmaktadır.

¹³⁰ Halil İnalçık, *Bursa Araştırmaları*, Bursa: Furkan Ofset yay., 2012, s. 56.

¹³¹ Google Maps sayfasından 04.07.2018 tarihinde alınmıştır.

<https://www.google.com/maps/@40.1786108,29.2175046,35760m/data=!3m1!1e3> (15.02.2018)

Köy, yapımı itibarı ile bir ana cadde ve iki sokak olarak kurulmuş olup, toplamda dört mahalleden oluşmaktadır. Köy meydanının hafif tepelik alanda bulunmasından dolayı yerleşim alanının arazileri hafifçe meyillidir. Köyde güçlü bir su kaynağı bulunmamasından dolayı önceki dönemlerde bir takım sıkıntılar yaşanmıştır.

2.1.2.3. Nüfus Yapısı

Turanköy'ün nüfusuna işaret eden ilk resmi evrak, daha önce zikredilen, 20 Mayıs 1893 tarihine ait ve Bab-ı Ali'den yardım talep eden 121 kişilik köy halkına yardım yapılacağına dair bilgi veren arşiv belgesidir.¹³³ Bu belgede 40 haneden oluşan köyün nüfusunun 121 kişi olduğu görülmektedir.

Son 28 yıl içerisinde köy nüfusu değişiklik göstermektedir. 1990 yılında 428 kişiden oluşurken on sene sonrasında 2000 yılında, en yüksek seviyeye 558 kişiye ulaşmıştır. 2007- 2010 yılları arasında nüfus 380 ile 420 kişi arasında değişiklik göstermiştir. 2010-2014 yılları arasında ortalama 410 kişi iken,¹³⁴ 2015 yılında 380 kişiye düşerek günümüze kadar aynı seviyede kalmıştır. Günümüzde Turanköy'ün toplam nüfusu 385 kişidir. Bunlardan 196'sı erkek, 189'u kadındır.¹³⁵ Köyün toplam nüfusunun %80'i Boşnaklardan, geriye kalan %20'si ise son yıllarda Türkiye'nin diğer illerinden buraya yerleşenlerden oluşmaktadır. Sanayileşmeyle beraber köyde başlayan göç ile halkın bir kısmı Bursa'ya çoğunlukla da Yıldırım ilçesine göç etmiştir. Göç eden nüfus sürekli olarak Bursa'da yaşasa bile köydeki evlerini yazlık olarak kullanmakta ve dönemsel olarak köy nüfusunu artırmaktadır.

Araştırma sırasında elde edilen bilgilere göre Çanakkale Savaşı'na köyden 36 kişi katılmış, 2 kişi sağ olarak geri gelmiş, 34 kişi ise şehit olmuştur. Bunun yanı sıra Turanköy'ün Yemen, Filistin, Sarıkamış ve başka cephelerde hem gazi hem de şehit verdiği de tespit edilmiştir.

2.1.2.4. Ekonomi

Köyün kuruluşundan 1970'li yıllara kadar köy ekonomisi çiftçilik, hayvancılık ve odunculuktan oluşmaktaydı ve bu dönem içerisinde aile işletmeciliği boyutunun dışına

---

¹³² <http://haritamaps.net/tag/rakim> (15.02.2018)

¹³³ BEO. 176/13139.

¹³⁴ <https://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=240611> (15.01.2018)

¹³⁵ <http://www.nufusune.com/184217-bursa-kestel-turankoy-mahallesi-nufusu> (20.02.2018)

çıkılmamıştı. Bunun en büyük sebebi, köy arsalarının sınırlılığı olmuştur. Nüfusun 95%'inin iş bölümü, bu mesleklerden oluşmaktaydı.

Son kırk yıl içerisinde meydana gelen yoğun sanayileşme ve Yenişehir kavşağının yapımı, tarla olarak kullanılan arsaların azalmasına ve günümüzde neredeyse yok olmasına sebep olmuştur.

Turanköy'de son kırk yıl içerisinde nüfusun en önemli gelir kaynağı, nakliyecilik ve şoförlük meslekleri olmuştur. Bunun yanı sıra köyde faaliyet gösteren fabrikalar istihdama büyük katkı sağlamaktadır. Köy içinde pazar kurulmamaktadır, sabit olarak faaliyet gösteren iki tane market bulunmaktadır. Kestel merkezine yakın olmasından dolayı köyde bulunmayan her türlü ihtiyaç oradan temin edilmektedir.

Son yirmi yıl içerisinde eğitim alanında yaşanan gelişmenin bir sonucu olarak, köy gençleri büyük şehirlere göç etmiş ve yeni iş bölümlerinde istihdam edilmelerine sebep olmuştur. Köyde geçici olarak oturan bu gençler, dışarıdan yaptıkları yatırımlarla köyün genel ekonomi durumuna ciddi oranda etki etmektedirler.

2.1.2.5. Eğitim

Turanköy'de resmi eğitim faaliyetleri 1964 yılında kurulan yeni ilkokul ile başlamıştır. Kuruluşundan itibaren geçen 80 yıl boyunca camilerde verilen dini eğitim dışında herhangi bir eğitim verilmemiştir. Alınan bilgilere göre 1964 yılına kadar köyde okuma yazma oranının çok düşük olduğu, aynı zamanda Türkçenin de neredeyse hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1964 yılında açılan ilkokula, köyde bulunan yedi yaş ve üstü tüm çocukların katılımının mecbur tutulması, hızlı bir şekilde eğitim seviyesinin yükselmesine ve köyde Türkçe konuşanların çoğalmasına sebep olmuştur. Edinilen bulgulara göre o dönemde eğitime katılanların cinsiyet dağılımı açısından herhangi bir fark yapılmadığı ve eşit bir şekilde hem kızların hem de erkeklerin ilk altı sınıftan mezun olarak eğitimlerini tamamladıkları görülmektedir.

Resim 1. Turanköy İlkokulu. (Yılı bilinmemektedir).

Son yirmi beş yıl içerisinde köyden şehirlere yaşanan yoğun göçten, köy nüfusu olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Bunun yanı sıra köyde azalan çocuk nüfusu, köyün ilk ve ortaokulunun 2001 yılında faaliyete kapanmasına sebep olmuştur. Günümüzde ilk ve orta öğretim, komşu köy olan Erdoğan köyünde, lise eğitimi ise Kestel merkezinde bulunan liselerde verilmektedir.

2.1.3. Katılımcılar Hakkında Genel Bilgiler

Alan araştırmamız sırasında görüşme yaptığımız katılımcıların Turanköy’de doğan, büyüyen ve hâlihazırda orada yaşayan, aynı zamanda köyden Bursa ve İnegöl’e taşınan Boşnaklardan seçilmesine özen gösterilmiştir. Katılımcılarla yapılan mülakat ve görüşmelerin yaş grubu ve cinsiyete göre, en objektif ve doğru verileri vermesi adına eşit bir dağılıma sahip olmasına önem gösterilmiştir.

Alan araştırması sırasında görüşmelerin çoğu köyde oturan Boşnaklarla yapılırken, köyden Bursa veya İnegöl’e taşınan Boşnaklar da ihmal edilmemiştir. Buna göre araştırmaya Turanköy’den 20, Bursa’dan 5 ve İnegöl’den 5 kişi olmak üzere toplam 30 katılımcı katılmıştır.

2.1.3.1. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Alan araştırmamız sırasında Turanköy, Bursa ve İnegöl'de bulunan toplam 22 haneden 30 katılımcı ile mülakat yapılmıştır. Hane reisleri, eşleri ve çocukları aynı zamanda tek başına yaşayan yaşlılar ve dul kişilerle, köyden referans olan kişilerin eşliğinde görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar, 17'si erkek %56,65, 13'ü kadın %43,35 olmak üzere 30 kişidir. Köyde oturan Boşnakların birbiriyle yakınlığı ve sıkı akrabalık ilişkilerinden dolayı, aynı zamanda kendimin de Boşnak olmasından ötürü mahremiyet anlayışı çok katı bir şekilde uygulanmamış ve bu durum kadın katılımcı sayısında yaşanabilecek sıkıntıların da önüne geçmiştir. Bunun yanında, köyde ikamet eden veya çalışmak için bulunan fakat Boşnak kökenli olmayan on kişiyle de görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerden birisi de köy imamıdır. Görüşme yapılan bu kişiler, araştırmada katılımcı olarak değerlendirilmemiş, köy imamından ise kaynak kişi olarak yararlanılmıştır.

2.1.3.2. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde toplam katılımcılardan 19'unun elli yaşından büyük olduğu ve bu sayının toplam katılımcılara oranının %63.35 olduğu görülmektedir. Katılımcıların arasında elli yaş ve üstü yaş grubunun bu denli yüksek olması, köyün genel nüfus yapısından kaynaklanmaktadır. Eğitim ve meslek, nüfus yapısını etkileyen en önemli faktörler arasında gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
15-29	2	6,64	1	3,33	3	9,97
20-49	5	16,67	3	10,01	8	26,68
50-64	5	16,67	5	16,67	10	33,34
65 +	5	16,67	4	13,34	9	30,01
Toplam	17	56,65	13	43,35	30	100

Köyde, yeterli ekonomik gelir elde edemeyen kişilerin varlığı ve aynı zamanda gençler arasında eğitim seviyesinin yüksek olmasından dolayı büyük şehirlerin sunduğu daha seviyeli ve geliri yüksek olan işler, köyün genç nüfusunu kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle köyün nüfusu azalmakla beraber yaş ortalaması yükselmektedir.

2.2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ALANDA TOPLANAN BULGULAR VE YORUMLAR

2.2.1. Dil

Bir toplum veya sosyo-kültürel sistemin meydana gelebilmesi ve oluşabilmesi için lazım olan iki ana unsura; önce biyo-kültürel bir oluşum olan insana ve insanların bir biriyle anlaşmak için kullandığı sembolik sisteme yani dile ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanoğlunun en temel iletişim aracı olan dil, farklı coğrafi bölgelerde yapısal farklılıklar gösterse de işlevi hiçbir zaman değişmemektedir.¹³⁶ Düşünce ve duyguları ifade etmeye ve bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracına, dil denilmektedir.¹³⁷

Dil, bir iletişim aracı olduğu gibi aynı zamanda bir toplumun tarihini, kültürünü ve birikimlerini toplayan, taşıyan, depolayan ve ifade eden bir varlıktır. Irklar, dinler ve kültürler gibi insan toplumlarını birbirinden ayıran belki de en önemli unsurdur. Dil aynı zamanda bir milletin maddi ve manevi değerlerini anlatan aracı ve o milletin gelişim seviyesinin en önemli göstergesidir. Bütün kültür faaliyetlerinde dil vardır ve toplumun kültür değerleri dil yoluyla bireylere aktarılmaktadır.¹³⁸

Alan araştırmamız sırasında katılımcılara Boşnakça dil bilgilerine ve Boşnakçayı kullanımlarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Kültürün temelini oluşturan dilin, Turanköy’de ne oranda korunduğu veya değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, günümüzde köy halkı, sosyal hayatta Boşnakçanın varlığını büyük ölçüde korumaktadır. Katılımcılarla yapılan mülakatların %60 anadilleri olan Boşnakça ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızda Boşnakça dil bilgisi ve kullanımı yaş gruplarına göre değişiklik gösterse de, birtakım Boşnakçaya ait unsurların günümüzde

¹³⁶ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s.112.

¹³⁷ Mehmet Doğan, “Dil”, *Büyük Türkçe Sözlüğü*, c. I, b. 24., Ankara: Yazar yay., 2011, s. 389.

¹³⁸ Mustafa Özkan, *İnsan, İletişim ve Dil*, b. 4, İstanbul: Filiz Kitapevi yay., 2009, ss. 15-17.

de aktif bir şekilde herkes tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Köydeki yer isimleri, lakaplar, göç ettikleri bölgeye ait sözcükler ve ses vurgularında Boşnakçanın yer aldığı görülmüştür.

Köyün kurucuları olan ve günümüze kadar orada iskân eden Boşnak göçmenler, geçen zaman içerisinde buldukları coğrafyayı kendi ihtiyaçları üzerine ve anavatanlarındaki yerlere benzetme yaparak isimlendirmişlerdir. Köyde bulunan bu isimlerin bugüne kadar değişmemesini etkileyen faktörlerden biri de Türkçenin son 40 yılı içerisinde aktif kullanıma girmesidir. Günümüze kadar varlığını koruyan bu isimlerin, Boşnakçanın bilinip bilinmemesine bakılmaksızın hem yerli Boşnaklar hem de daha sonra köye göç eden Türk, Arnavut ve diğer farklı kökenli vatandaşlar tarafından aynı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Köyde herkes tarafından bilinen ve en çok kullanılan yer isimleri 2. Tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Günümüzde Turanköy’de kullanılan Boşnakça yer isimleri

Boşnakça	Türkçe Okunuşu	Anlamı
Glavica	Glavitsa	Köyün güneyinde bulunan taşlı tepeciğin ismi. Aynı ismi tepeciğin arka tarafında taş ocağı kurulmasıyla yıkılan büyük bir mağaranın da ismiydi. Bosna Hersek’in Krajina bölgesinde ve Hırvatistan’ın belli bölgelerinde tepeden daha ufak tepecik (İng. Hillock) yerleri isimlendirmek için kullanılmaktadır.
Potoci	Pototsi	Dere, suyun az ve yavaş olarak aktığı yerlere verilen isim. Köyün güney tarafında kalan yeni Bursa-Ankara-Yenişehir yolunun yanındaki bölgesidir.
Lug / Lugovi	Lug/Lugovi	Kül, kül gibi toprak parçaları. Slav dillerinde çeşitli kullanımlara sahip olan <i>lug</i> kelimesi, işlenmesi kolay ve verimli, kül rengine benzer olan toprağa verilen addır.
Do / Dolovi	Do / Dolovi	Vadi, hem hayvanların otlaması hem de tarla olarak kullanılan toprak parçası için kullanılmaktadır.
Torovi	Torovi	Ağıl
Kamenjar	Kamenyar	Taşlı bölge/ Taş ocağı.

Klanac	Klanats	Dar geçide verilen addır.
Most	Most	Köprü
Brdo	Brdo	Tepe.
Zejtunluci	Zeytunlutsi	Zeytin bahçeleri, zeytinlikler.

Bunların yanı sıra köyde Tisle, Petrovitse (Petrovice) gibi yerler bulunmaktadır. Kullanılan bu adların Boşnakça dilinde resmi bir anlamı yoktur. Krayina bölgesinde büyük şehirlerden olan Bosanski Petrovats (Petrovac) ve Tisovina (porsukağacı) isimleriyle bağlantılı olduğu tahmin edilmektedir.

Yer isimleri sonrasında varlığını koruyabilen ve günümüzde de kullanılan bir diğer dil unsuru lakaplar olmuştur. Lakaplar kullanım açısından: Aile lakapları, erkeklere verilen lakaplar ve bayanlara verilen lakaplar olarak üçe ayrılmaktadır.

Günümüzde aile lakapları olarak bilinen isimler, aslında göç edenlerin Bosna Hersek'te kullandıkları soy isimlerinden gelmektedir. Kullanılan lakaplardan bazıları Alanoviç, Alibegoviç, İmamovic, Mešic, Peçanin, Şabiç, Şahbaz, Şarganoviç'dir. Katılımcılardan alınan bilgilere göre, zaman içerisinde birçok ailenin soyunun kesintiye uğraması, kullanılan soyadlarının kaybolmasına sebep olmuştur.

İkinci tür, erkeklere takılan lakapları kapsamaktadır. Boşnakçanın ve Boşnak kültürünün bir parçası olan bu lakaplar, günümüzde hem Bosna'da hem de Turanköy'de kullanılmaktadır. Bu gruptaki lakapların bazı örnekleri: Mehmed–Meho, Ahmed–Ahmo, Suleyman-Suljo, Mustafa-Muyo, İbrahim-İbro, Abdullah-Avdo şeklindedir. Bu lakaplar hem Bosna'da hem de Turanköy'de Boşnaklar arasında resmi isim olarak uzun yıllar boyunca kullanılmıştır.

Kadınlara verilen lakaplar ise iki çeşittir. Bir; geldiği köye atıfta bulunularak verilen lakaplardır. Örneğin; Fındıklı köyden gelene Fundukuşa. İkincisi ise eşinin ismine atıfta bulunularak verilen lakaplardır. Örneğin: Mehmet'in eşi Mehmedovitsa (Boş. Mehmedovica), Rasim'in Eşi Rasimovitsa (Boş. Rasimovica).

Lakaplar gündelik hayatta çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Aynı zamanda lakaplar, bir ailenin veya kişinin kimlik oluşumunda çok büyük bir etkiye sahiptirler.

Boşnak kültüründe lakaplar, kişinin isminden daha çok kullanıldığı için önemli bir kültürel unsur da teşkil etmektedirler.

Turanköy Boşnaklarının günümüze kadar ulaşan ve varlığını güçlü bir şekilde koruyan bir diğer dil unsuru, göç ettikleri Krayina diyalektine ait olan kelimeler ve seslerden oluşmaktadır. Bosna Hersek'in genelinde konuşulan dile nazaran kendine özgü bir diyalektin olması, Krayina bölgesinin öne çıkan belirleyici özelliklerinden birisidir. Kullanılan sözcükler, uzatmalar ve vurgular bu diyalektiğin kolaylıkla fark edilebilmesini sağlamaktadır. Araştırma esnasında bu lehçeye ait birçok sözcüğe rastlanmıştır. Aradan 133 yıl geçmesine rağmen Krayina diyalektine ait olan bu sözcükler, aynı manasıyla katılımcılarımız arasında hala kullanılmaktadır.

Tablo 3. Krayina diyalektine ait günümüzde kullanımda olan sözcükler.

Boşnakça	Türkçe Okunuşu	Anlamı
Kruh	Kruh	Ekmek. Boşnakçanın kalan lehçelerinde ve ağızlarında ekmek kelimesini ifade için kullanılan sözcük Hlyeb (Boş. Hlyeb). İnegöl'de bulunan diğer Boşnak göçmenler arasında da ekmek için kullanılan söz Hlyeb'dir. Turanköy Boşnaklarında günümüzde de ekmek için geçerli olan tek sözcüktür.
Varenika	Varenika	Kaynar süt. Ekmek örneğinde olduğu gibi kaynar sütü ifade için mliyeko (boş. Mlijeko) kelimesi kullanılsa da Krayina'da varenika sözcüğü kullanılmaktadır.
Pir	Pir	Her türlü eğlenceyi kapsar, örneğin; Dügün, bayram eğlenceleri, asker uğurlaması vs. Krayina diyalektine has olan bu kavramlar dışında kalan, çocuklar tarafından bir takım aile içi kavramların hala kullanıldığı görülmektedir.
Ujna	Uyna	Teyze.
Nane	Nene	Babaanne, Anneanne için kullanılmaktadır.

Sözcükler gibi dilin küçük birimi olan sesler ve onları sembolize eden harfler de büyük önem taşımaktadır. Yapılan mülakatlar esnasında katılımcıların, Boşnakçaya ait Türkçede bulunmayan sesleri ve harfleri kullandıkları görülmüştür. Boşnakçayı küçük yaşta öğrenmeyen bireyler için bu seslerin sonradan öğrenilmesi ve telaffuz edilmesi oldukça zordur. Gündelik konuşmalarda devamlı olarak kullanılan bu sesler ve onları sembolize eden harfler 4. Tabloda verilmiştir:

Tablo 4. Günümüzde Kullanılan Boşnakça Alfabesine Ait Sesler

Yazılışı	Okunuşu	Örnek kelimeler
C	T+S, harflerin beraber telaffuz edilerek meydana çıkan sese benzer bir ses	cvijet (tsvijet) çiçek, cuko (tsuko) köpek
LJ	L+Y, harflerin aynı anda söylemesiyle çıkarılan ses tonu.	Ljubav (lyubav) aşk, Ljuljaška (lyulyaška) salıncak.
NJ	N+Y, harflerin aynı anda telaffuz edilmesiyle çıkarılan ses tonu.	Njiva (nyiva) tarla, trunje (trunye) töz parçacıkları

Yukarıda zikredilen dil unsurları dışında yapılan araştırmada, Boşnak kökenli köy sakinlerinde Boşnakça dil bilgisinin ve gündelik hayatta dilin kullanımının farklı yaş grupları ve nesiller arasında değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcılar yaşlara göre; 15-35 yaş arası, 35-50 yaş arası, 50-70 yaş arası ve 70 ve üstü olanlar olarak dört grupta değerlendirilmişlerdir.

Boşnakça dil bilgisi ve dilin gündelik hayatta kullanımı açısından yukarıda sayılan iki grubun özellikle zikredilmesi gerekmektedir. Bu iki grup 50-70 yaş arası ile 70 ve üstü yaşta olanlardır. Yapılan araştırmanın sonucu olarak bu yaş gruplarına giren katılımcıların tümünün hayatlarında öğrendikleri ilk dilin Boşnakça olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen yaş gruplarının Türkçe ile karşılaşmaları, hayatlarının ileriki dönemlerinde gerçekleşmiştir. Örneğin; 50-70 yaş arası grubun Türkçeyi, o dönemde köyde açılan ilkokulda öğrenmeye başladıklarını ve yıllar boyunca pekiştirdikleri ifade edilmiştir. Köyün tamamen Boşnak nüfusa sahip olduğu bu dönemde ilk defa Türkçe ile karşılaşan ve öğrenmeye mecbur tutulan bu neslin çok ciddi sıkıntılarla karşılaştığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. İkinci bir dille resmi olarak yaşamaya başlayan bu ilk nesil okulda, işte, köyün dışında ve resmi dairelerde Türkçeyi kullanmasına rağmen; evlerinde, aile içinde, komşularla olan sosyal ilişkilerinde ağırlıklı olarak Boşnakçayı kullanmaya devam etmişlerdir.

Bunun yanı sıra 70 yaş üstü olan grup çok ileriki dönemlerde, genellikle mecbur olduklarından dolayı Türkçe ile karşılaştıklarını ve onu öğrenmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Türkçe ile bu ilk karşılaşmaları çoğu zaman köye gelen Türk, Arnavut, Bulgaristan göçmenleri kısacası Boşnak olmayan gelinlerin sayesinde gerçekleşmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre bu yaş grubunda olan katılımcıların Boşnakçayı üst seviyede anladıkları, tüm dil ve gramer kurallarına uyararak konuştukları tespit edilmiştir. İfade edildiği üzere bu yaş grubunun rüyaları, hayalleri ve düşüncelerinin kesin bir biçimde Boşnakça olduğu belirtilmiştir. Türkçe dil bilgisi seviyelerinin ne olduğunu sorusuna 70 yaş üstü katılımcılar; “Aç kalmayacak kadar Türkçe bilirim”, cevabını vermişlerdir.

Araştırma sırasında günümüzde de anadilini kullanan 50 ve üstü yaş grubunun Boşnakça atasözleri, nasihatleri, azarlama, uğurlama ve ağırlama sözcüklerini gündelik hayatta da yüksek oranda kullandıkları tespit edilmiştir. (Bkz. 5. Tablo)

Tablo 5. Günümüzde kullanılan; atasözü, nasihat, azarlama, ağırlama ve uğurlama sözcükleri.

Boşnakça	Türkçe okunuşu	Türkçe anlamı
Jug nije dug	Yug niye dug	Lodos uzun esmez. Lodos sonrasında mutlaka bir hava değişikliği meydana geleceğini ifade eder.
Kako si se sašio, tako češ se i poderati.	Kako si se sašio, tako çeş se i poderati.	Nasıl dikildiysen, öyle yırtılırsın.
Šta je postalo, nije ostalo.	Şta ye postalo, niye ostalo,	Sonradan olan, kalıcı olmamıştır. Bir sıkıntı, dert veya musibetin kalıcı olmayacağını ve sabredilmesi gerektiği ifade için kullanılan söz.
Bog te nagradio	Bog te nagradio	Allah seni ödüllendirsin
Bog ti dao	Bog ti dao	Allah sana versin.
Magarac brez ušiju	Magarats brez uşiyu	Kulaksız eşek. Gereksiz artistlik, gösteriş yapana söylenen söz.
Krmak ne bio krmak.	Krmak ne bio krmak.	Domuz, domuz olmayasın.
Dojte ope.	Doyte ope.	Tekrar geliniz.
Bog te ukahrio	Bog te ukahrio	Allah seni kahretsin.
Da bog da krepala	Da bog da krepala	Geberirsin İnşallah.

Nosio te đavo.	Nosio te cavo.	Şeytan seni götürsün.
Ej dovale, ej satile.	Ey dovale, ey satile.	Misafirperverliğiniz için teşekkür ederim, görüşmek üzere yine bekleriz.
Bajrambarećola.	Bayrambareçola.	Bayram Mübarek Olsun.
Viçel on siru pejnir, udri ga.	Viçel on siru peynir, udri ga.	Bir kimse peynire Türkçe peynir diyorsa (Boşnak değilse), döv onu.

Araştırmanın diğer grupları olan 15-35 yaş ve 35-50 yaş arası katılımcıların Boşnakça dil bilgisinin ve gündelik hayatta kullanımının çok farklı bir seviyede olduğu görülmektedir. 35-50 yaş grubundakiler Boşnakçanın anadilleri olduğunu ama önceki nesillere göre genç yaştan itibaren Türkçeye geçtiklerini ifade etmişlerdir. Yaşanan bu erken geçişten dolayı Boşnakçayı anlayabilme kabiliyetini yitirmediklerini ama konuşma konusunda zorluk çekip az veya hiç konuşamadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bu yaş grubunun başlıca özelliklerden biri de evliliklerin çoğunlukla karma olması ve aile içinde dilin Türkçe olduğunun görülmesidir.

Yaş ortalamasına bakıldığında en genç grup olan 15-35 yaş arasındaki katılımcılar; anadillerinin Türkçe olduğunu, Boşnakçayı hiç bilmediklerini ve anlayamadıklarını belirtmişlerdir. Bu yaş grubunun eğitim seviyelerinin yüksek olduğu ve köyden, aileden ve genel Boşnakça konuşan sosyal çevreden de uzak oldukları görülmektedir.

Yapılan araştırmada Boşnakçanın kalan ve korunan unsurları yanında kaybolan ve değişmiş olanlarını görmek de mümkündür. Katılımcıların yaş ortalamalarına göre çocuklarına verdikleri isimler, Boşnakça dilini konuşabilenlerin değişen söz dizimleri ve unutulmuş yazı dili bunlardan bazılarıdır.

Turanköy’de yaşayan Boşnakların ilk kaybolan dil unsuru, yazı dili olmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre göçün ilk yıllarında başlayan ve yüz yıl boyunca devam eden zor yaşam şartları hem eski Boşnakça yazılarının hem de Arap alfabesiyle yazılan yazılarının ve eski Kiril alfabesinin kaybolmasına neden olmuştur. Yazı dilinin kaybolmasına bağlı olarak köyün ilk yıllarına ait ve o dönemde yaşayanlar hakkında her hangi bir belge bulmak imkânsız olmuştur.

Yazı dili sonrasında kaybolan bir diğer unsur ise kişisel isimler olmuştur. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre köyde Boşnakça dil bilgisi ve dilin kullanımının düşüşüyle

orantılı olarak kişisel isimler de değişime uğramıştır. Farklı yaş gruplarına ait olan katılımcıların aile yakınlarının isimleri hakkında verdikleri cevaplarında, bu değişimin son 40 yıl içinde gerçekleştiği görülmektedir. 70 ve üstü yaş grubundaki katılımcılardan toplanan bilgiler doğrultusunda 80, 90 ve 100 yıl öncesinde Bosna Hersek'te kullanılan bazı isimlerin günümüzde de köy halkı tarafından kullanıldığı fark edilmiştir. Bu isimler, kök itibarıyla Arap isimleri olsa da, zaman içerisinde Bosna'ya ait yeni bir forma bürünmüşlerdir.

Örneğin: “Aliya” (boş. Alija) Ali'den, “Mina” Amina veya Emine'den, “Cemo” (boş. Džemo) Cemal'dan, “Fata” Fatima veya Fadime'den, “Hayra” Hayriye'den türeyen isimler gibi.

İsimlerde yaşanan bir diğer değişiklik ise Boşnakça gramerine ait olan bir kuralın ortadan kalkmasından kaynaklanmaktadır. Bu kural, bayan isimlerinde mutlak bir şekilde bulunan ve cinsiyeti belirten bir “a” harfinin ismin sonunda bulunmasını şart koşmaktadır. Toplanan bilgilere göre bu kuralın 50 yıl öncesine kadar isimlerde var olduğu ve o dönemden sonra kaybolmaya başladığı görülmektedir.

Örneğin: Emina/ Emine, Hayriya/ Hayriye, Ayşa/ Ayşe, Cemila/ Cemile, Nuriya/ Nuriye isimlerinde olduğu gibi.

Bunların yanı sıra araştırmanın sonuçlarına göre kişisel isimler konusunda en büyük değişim son 40 yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Bosna Hersek'te örneği bulunmayan ve Türk kültürüne ait olan isimlerin yaygın olmaya başladığı görülmektedir. Örneğin erkek isimlerinde; Özkan, Hakan, İsmail Hakkı, Erhan, Furkan, Burak, Vahdet, Şerafettin gibi. Kadın isimlerinde de: Filiz, Hicran, Şeyma gibi.

Kişisel isimlerin değişmesine rağmen, köyde uzun zamandan beri genel duruma karşı bir istisnayı teşkil eden, ilk erkek toruna dede ismini verme âdeti, varlığını korumuştur. İlk doğan torunlara dede ismini verme âdeti, son derece yaygın olan bir uygulama olarak köyün ve orada yaşayan Boşnakların eski isimlerini koruması açısından katılımcılar tarafından büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir.

2.2.2. Din

Kültürün kurucu ve temel unsurlardan birisi de dindir. Din, kültürün beslendiği ve etkilendiği, bazı durumlarda onun üzerinde oluşturduğu ilahi bir kaynağı temsil etmektedir.

Din ile kültür, daima karşılıklı bir etkileşim içerisinde olmuştur. Bu sebepten dolayı, dini olarak bilinen pek çok unsur bir zaman sonra kültüre dönüşerek onun bir değeri haline gelmektedir. Din bireylerin sübjektif bir şekilde yaşadıkları tecrübelerin birikimi değildir. O, somut bir şekilde ve tavır alarak kendini objektif hale getirmektedir.¹³⁹ Bu şekilde din, hem toplumu hem de kültürü etkilemektedir. Din, kültürün yönergesini belirleyen ve onu yönlendiren temel etkenlerden birisidir.¹⁴⁰ Çeşitli iç ve dış etkenler altında kalarak, toplumlar sürekli bir değişim içerisinde dirler. Din kurumu, bütünleştirici ve meşrulaştırıcı işlevi ile bu tehditleri hafifletme ve sosyal düzenin yapısını desteklemektedir.¹⁴¹

Toplanan bilgiler doğrultusunda, köyde yaşayan Boşnakların dini hayat, ritüel ve uygulamalarının geçen uzun zaman içerisinde yok denilecek kadar az değişikliğe uğradığı ve Bosna Hersek'teki soydaşlarından daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Günlük, haftalık, yıllık ritüel ve pratikleri uygulama, yasak veya kuralları yerine getirme konusunda farklı nesiller arasında değişimin küçük oranda yaşandığı tespit edilmiştir.

Alan araştırmamız sırasında katılımcılara yöneltilen din ile ilgili sorular hakkında verilen cevapların ve gözlemlerin sonucu olarak, Turanköy'de yaşayan Boşnakların tamamının Müslüman ve Sünni oldukları görülmüştür. Katılımcılar, dini inançlarının kuvvetli olduğunu ve ibadetlerini tam bir şekilde yerine getirme konusunda büyük çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, nasıl ki köylerinin merkezinde cami varsa, kendi hayatlarının merkezinde de dinin aynı pozisyonda olduğunu aktarmışlardır. Katılımcıların ifadelerine göre günümüzde köyün merkezinde bulunan cami, 1993-1994 yılları arasında dışarıdan hiçbir yardım alınmayarak kendileri tarafından yapılmıştır. Yeni caminin yapılmasını gerektiren başlıca sebepler; eski caminin ufak olması nedeniyle özellikle Ramazanda, Bayramlarda ve Cumalarda cemaatin camiye sığmaması, coğrafi etkenlerin yıllar boyunca fiziki yapıya verdiği zarar ve kible yönünün doğru hesaplanmış olmadığı tespit edilmesi olarak gösterilmiştir. İnşaat sırasında caminin büyütülmesi ve yönünün değiştirilmesinden dolayı, eski caminin avlusunda bulunan mezarlık kapatılmış ve köyün güney tarafında kalan ve günümüzde de kullanımda olan yeni yerine taşınmıştır.

---

¹³⁹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi yay., 1993, s. 307.

¹⁴⁰ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, 3. b., İstanbul: Bilgi yay., 2000, s. 109.

¹⁴¹ Vejdî Bilgin, *Sosyal Çözüm ve Din*, Samsun: Etüt yay., 1997, s. 31.

Resim 3. Turanköy'de bulunan yeni caminin temel atma süreci. Arka tarafta da eski cami görünmektedir.

Ulaşılan verilere göre köyün genelinde yıllık ve haftalık ibadetlere; Ramazan orucu, Kurban kesimi ve Cuma namazına katılımların oldukça yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra günlük ibadetlere beş vakit namaza ve Kur'an'ın okunmasına da çok büyük önem verildiği görülmüştür.

Köyde Ramazan orucu, yaşa ve cinsiyete bakılmaksızın tutulmakta ve teşvik edilmektedir. Benzer durum Kurban kesimi için de geçerlidir. Bir katılımcının; “Köyde o kadar Kurban kesiliyor ki, bitiminde kestiğimiz kurbanın etinden daha fazla et birikmektedir,” ifadesi kurban kesiminin ne oranda yapıldığını göstermektedir. Hac ibadeti konusunda da benzer bir durumun söz konusu olduğunu görmekteyiz. Toplanan verilere göre, 60 yaş üzeri olan tüm katılımcıların Hacca gittiği, 45 ila 60 yaş arasında olanların da ya gittiği veya gitmeye hazırlık yaptığı tespit edilmiştir. Hac ibadetinin genelde Bosna Hersek'te olduğu gibi ve Türkiye'deki genel durumla paralellik göstererek ileri yaşlarda yapılmakta olduğu görülmüştür. Katılımcıların yoğun bir şekilde uyguladıkları bir diğer

haftalık ibadet ise Cuma namazıdır. Cuma günlerinde caminin büyük olmasına rağmen tamamen dolduğu görülmüştür.

Katılımcıların büyük çoğunluğu günlük ibadetlere; namaz kılmaya, Kur'an okumaya vs. büyük önem verdiğini ifade etmişlerdir. Köyün genelinde eskiye nazaran namaz kılma konusunda bir azalma veya değişiklik yaşanmış olmasa da, bu ibadet camiden ziyade evlerde ifa edilmektedir. Çalışan erkek katılımcılar; *“Hayat koşullarından dolayı, ya evde ya da iş yerinde kılarız. Ama vakit bulduk mu mutlaka camiye gideriz.”* ifadesini kullanmışlardır.

Araştırma sırasında kadın katılımcılardan alınan bilgilere göre, camileri genelde Ramazan ayında Teravih namazı için ziyaret ettikleri, cenaze ve defnetmeye katılmadıkları, mezarlık ziyaretini ise yanlarında bir erkek bulunmadan asla yapmadıkları öğrenilmiştir. Bosna Hersek'te dini ilke olarak uygulanan bu durumun, geçen zamana rağmen son derece canlı olduğu görülmektedir. Kadın katılımcılar arasında dikkati çeken bir diğer nokta, kıyafetler ve başörtü konusunda ortaya çıkmaktadır. Alınan bilgilere göre yaş ortalamasına bakılmaksızın, şartları taşıyan tüm kadınlarının başörtüsünü taktıkları ve dini kıyafetlere büyük önem verdikleri, 70 yaş ve üstü olanların dışarıya çıktıklarında hala çarşaf kullandıkları öğrenilmiştir. Buna karşın günümüzde, Bosna Hersek'te durumun çok farklı olduğu ve başörtüsü takan kadınlarının büyük çoğunluğunun 60 ve üstü yaş grubundan olduğu görülmektedir.

Araştırma sırasında Turanköy'de yaşayan Boşnakların büyük ölçüde dini unsurları korudukları ve onu canlı tuttukları tespit edilmiştir. Buna karşın anavatan Bosna Hersek'te çeşitli etkenlerden dolayı dini hayatın bireyselleştiği ve özellikle 35 ila 60 yaş arası grup bireylerinin gündelik yaşamlarında dinin büyük oranda kaybolduğu görülmektedir.¹⁴² Yapılan araştırmada göçün ilk yıllarından bu yana dini unsurların Turanköy'den ziyade Bosna Hersek'te yaşayan Boşnaklarda değişime uğradığı ortaya çıkmıştır. Bu duruma rağmen Turanköy Boşnaklarında da bir takım dini unsurların değiştiği veya ortadan kalktığı fark edilmiştir.

---

¹⁴² Dino Abazovic, “Bosanskohercegovački muslimani između sekularizacije i desekularizacije”, *Migracije i Etničke Teme*, Sarajevo: Synopsis, S. 3., 2012, ss. 434-438.

Değişen dini unsurların başında dini eğitim gelmektedir. Eskiden beri bir gelenek haline gelen dini eğitim, Bosna Hersek'te çocuk yaşta başlayıp ilköğretim ve ortaokul boyunca devam ederek hafta sonları verilmektedir. Mülakat sırasında 80 ve üstü yaş grubunda olan katılımcılar, kendi çocukluk dönemlerinde aynı şekilde din eğitimi aldıklarını ve buraları “Meytef (boş. Mejtuf) veya Mekteb” olarak adlandırdıklarını ifade etmişlerdir. Alınan bilgilere göre günümüzde köy çocukları okullarda gördükleri din eğitimi derslerinin dışında, yaz tatillerinde Kur'an kurslarına gitmekte ve dini eğitimlerini bu şekilde tamamlamaktadırlar.

Din eğitimi konusu dışında değişim gösteren bir diğer unsur kadınların camide yaptıkları günlük ve yıllık ibadetlerde ortaya çıkmıştır. Bosna Hersek'te kadınlar sıkça öğle ve ikindi namazlarına ve aynı zamanda Cumalara mahalle camilerinde katılırken, Turanköy'de böyle bir uygulamanın var olmadığı ve kadınların camiye Ramazan dışında neredeyse hiç uğramadıkları tespit edilmiştir. Ramazan ayında özellikle günlük ibadetlere, mukabele okumaları ve diğer faaliyetlere katılırken, Turanköy kadınları teravih namazları dışında bir ibadete katılmadıklarını söylemişlerdir.

2.2.3. Aile Ve Akrabalık

Aile, kan bağı ile bağlı bireylerin oluşturdukları bir grup olarak eski dönemlerden günümüze kadar toplumda çeşitli görevleri yüklenen ve kültürel sistemin başında bulunan sosyal bir kurumdur.¹⁴³ Neslin üretilmesi, kadın erkek (cinsiyet) ilişkilerini düzenlenmesi, çocukların bakımı ve toplumsal çevreye ilk hazırlıklarının yapıldığı, kadın ve erkeğin ekonomik işbirliğini sağlayan, iş bölümü ve hiyerarşi düzenlenmelerinden sorumlu olan kurum, ailedir. Aile, tarım ve hayvancılık kültürlerinde çoğu zaman bir üretim birliği iken, günümüz modern sanayi toplumlarında daha çok uzmanlaşmış, fonksiyonları azalmış ve bu görevlerinin bir kısmını diğer sosyal kurumlara ve bürokratik örgütlere bırakmış bulunmaktadır. Örneğin çocuklar, eğitim noktasında okul ve öğretmenler, din eğitimi ve pratikler konusunda din adamları, sosyal kontrolde ise polis ve yönetimin sorumluluğu altındadır. Modern dönemde aile kurumu, çocukların sosyalleşmesi, ekonomik işbirliği, cinsel ilişkiler gibi fonksiyonların düzenlenmesinden sorumludur.¹⁴⁴

¹⁴³ Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, 8. b., Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı yay., 1995, s. 97.

¹⁴⁴ Feridun Merter, *1950-1988 Yılları Arasında- Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*, 2. b., Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yay., 1990, ss. 19-21.

Yapılan alan araştırmasının sonuçlarına göre köyde, aile yapısının geçen yüzyılda, özellikle 70’li yıllardan sonra ülkede yaşanan sanayileşme-kentleşmedeki gelişmelere ve iş bölümünde meydana gelen değişimlere paralel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Köyün aile yapısında yaşanan bu değişim, açık bir şekilde aile fertlerinin sayısının azalması ve bunun sonucu olarak aile tiplerinin değişmesiyle karşımıza çıkmaktadır. Aile, tipleri oluşturan faktörlerine göre: 1. Otorite, aile reisliği kimin elinde bulunduğuna göre 2. Hane sayısı, ailenin kaç kişiden oluştuğu olarak iki temel grupta sınıflandırılır.¹⁴⁵ Araştırmamızda aile yapısı aşağıdaki sınıflandırmaya göre incelenmiştir:

2.2.3.1. Hane Sayısı Ölçütüne göre: Büyük ve Küçük Aile

Büyük aile, kan bağında olan birçok çekirdek ailenin bir çatı altında beraber yaşamasıyla oluşan aile tipidir. Geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan topluluklarda rastlanan, geleneklere ve göreneklere son derece bağlı bir tiptir. Aileyi idare etme sorumluluğu en yaşlı üyededir. Büyük aile tipinin görevleri arasında: Biyolojik, ekonomik, koruyuculuk, psikolojik, eğitim, dini, boş zaman değerlendirme ve prestij sağlama görevleri yer almaktadır.¹⁴⁶

Küçük aile, günümüzde çekirdek aile olarak da isimlendirilmektedir. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir aile tipidir. İki kişinin evlenmesi ve çocuk sahibi olmasıyla meydana gelen, çocukların büyüüp evlenmesi ve evden çıkmasıyla küçülen ve sonunda karı-kocanın ölümüyle dağılan aile tipidir. Gelişmiş, sanayileşmiş, siyasal ve sosyal örgütlerin ve bürokratik kuruluşların hâkimiyet kazanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Küçük aile tipinin diğer isimleri: şehirli aile, çekirdek aile, modern aile vs.dir.¹⁴⁷

2.2.3.2. Ölçütlerine göre: Baba ve Ana Ailesi

Baba ailesi, bu tür aile tipinde ailenin en yaşlı erkeği yaşam yeri, gelir düzeni ve çocuk bakımını kimlerin yapacağına karar vermektedir. Kadınlar evin içinde mutfak bölümünde, ev işlerinde ve çocuklarla ilgili konularda söz sahibi olsa da büyük alışverişlerde ve önemli kararlarda son söz ve onay, yaşlı erkeğe aittir.¹⁴⁸ Bu aile tipi üçe ayrılır: **i) Baba ailesi:** Baba ve annenin beraber oturduğu, kadının belli bir statüye ve çocuklar üzerinde eşit haklara sahip olduğu, akrabalığın hem anne hem baba tarafından

¹⁴⁵ Birsan Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1-2, Mart-Ekim 1976, s. 56.

¹⁴⁶ Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, ss. 60-62.

¹⁴⁷ Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, s. 63.

¹⁴⁸ Merter, *1950-1988 Yılları Arasında- Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*s. 15.

geldiği ve mirasın da iki taraftan geldiği aile tipidir. **ii) Bölünmez asaba:** Baba tarafının akraba olarak sayıldığı, soplardaki totem bağının yerini kan bağına bıraktığı, ailenin büyük fertlerinin eşit olduğu, anne ve babanın çocukları üzerinde söz sahibi olmadığı, doğumdan itibaren ‘asaba’nın malı olarak sayıldığı bir aile tipidir. Miras bölünmez, mülkiyet ortaktır, aile reislik üzerinden yönetilir. Afrika, Asya ve güney Balkanlarda görülen aile tipidir. **iii) Ataerkil aile:** Sonsuz ve mutlak baba otoritesinin hakim olduğu, tüm ailenin ocak denilen bir evde oturduğu, ailenin atalarının dinine bağlı ve onu otoritenin kaynağı olarak görüldüğü, ailenin ana hedefinin bir erkek çocuk dünyaya getirerek aile ateşinin devamını sağlamak olduğu bir aile tipidir. Ataerkil ailede bütün mülk babaya aittir, yönetmesi ve harcaması onun elindedir. Çocuklar ve eşler de mülk gibi görülür, tam manasıyla erkek otoritesinin hüküm sürdüğü bir aile tipidir. Eski Roma’da ortaya çıkan bu aile tipi, Yunan, Arap, Çin, Yahudi ve Türk ailelerinde rastlanan bir tiptir.¹⁴⁹

Ana Ailesi: Anne, çocukları ve diğer anne tarafından akrabaların beraber bir evde oturduğu, akraba ilişkilerinin anne taraftan devam ettiği, evin reisinin annenin erkek kardeşi yani dayı olduğu aile tipidir. Bu tür ailelerde çocuklar anneye aittir ve babalarıyla herhangi bir hukuki ve sosyal ilişkileri yoktur, çocuklar dayılarının mirasçılarındır. Ana ailesi genelde Kuzey Amerika, Kanada, Doğu Afrika ve Eskimolarda görülen bir aile tipidir.¹⁵⁰

2.2.3.3. Turanköy’de Aile Yapısı

50 ve üstü yaş grubundaki katılımcılardan toplanan bilgilere göre kendilerinin çocukluk ve gençlik dönemini kalabalık ailelerde geçirdikleri, kimi zamanlarda üç kuşak ile (dede, nine, baba, anne, amca, yenge, kardeşler ve kuzenler) aynı evde bir aile olarak yaşadıkları öğrenilmiştir. Ev işlerinin organizasyon ve paylaşımının aile reisi olan dedede olduğunu ve herkesin birer görevi olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kadın katılımcı bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

Ben yeni gelin olarak eve geldiğimde, evin reisi eşim değil kayınpederdi. Evde kayınpeder, kayıinvalidem, eşim, ben, eşimin abisi, hanımı ve çocukları ile beraber yaşadık. Sabah kalktığımızda kayınpeder herkese iş verirdi ve sonunda kim işini yaparsa sofraya oturabilir dedi. Ben de ilk gün bir şey yapmadım ne yapacağımı bilemediğimden ve o gün sofraya oturamadım. Sonraki gün aç kalmayayım diye herhangi bir iş aradım ve evi süpürmeye başladım. (82 yaşında kadın katılımcı)

¹⁴⁹ Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, ss. 59-60.

¹⁵⁰ Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, s. 58.

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bu aile tiplerinin yaşanan ekonomik ve sanayi gelişmelerden sonra hızlı bir şekilde ortadan kalktığı ve yerine çekirdek aile tipinin geldiği görülmektedir. Göç yıllarından bu yana neredeyse 100 sene boyunca değişmeden varlığını sürdüren geniş aile tipi, anavatan olan Bosna Hersek'te de aynı sebeplerden dolayı değişime uğramıştır.

Bunun yanı sıra araştırmanın sonuçları, Turanköy'de aile kurumunun fonksiyon ve büyüklük açısından yaşadığı değişimler dışında, otorite figürü yani hiyerarşi açısından da yeni bir hal aldığına işaret etmektedir. Aile kurumunun fonksiyonunun ve büyüklüğünün değişmesiyle beraber, hiyerarşi ve otorite konusunda da büyük değişimler yaşanmıştır. Hem Turanköy hem de Bosna Hersek'teki Boşnakların geleneksel Ataerkil aile tipinden, pederi aile tipine geçiş yaptığı tespit edilmiştir.

Tiplerine göre Turanköy ve Bosna Hersek'teki Boşnaklara bakıldığında aralarındaki tek fark hem Ataerkil hem de pederi aile tipinde akrabalığın hem anne hem de baba tarafından devam etmesi ve her iki tarafın da eşit olarak görülmesidir. Günümüzde köyde hâkim olan aile tipi, pederi çekirdek aile tipidir. Yeni aileler çoğunlukla anne, baba ve iki çocuk olmak üzere dört kişiden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra az sayıda geniş aile tipleri ve bozulmuş aile tipleri de bulunmaktadır. Bozulmuş aile tipleri eşi ölen, eşinden boşanan veya tek başına yaşayan kişileri kapsamaktadır.

2.2.4. Eğitim

1950'li yıllardan sonra Türkiye'de sanayileşme, kentleşme ve genel toplumsal değişmelerin başlamasıyla beraber kırsal alanlarda okullar yapılmaya, eğitim ve okuma-yazma oranı yükselmeye başlamıştır. Gelişmekte olan yeni sanayi sektörleriyle beraber istihdamın artması ve yetişmiş işçi gücüne duyulan ihtiyaç, daha önce üst sosyal tabakanın egemenliği altında olan eğitim sektörünün, ortaya çıkan bu talepleri karşılamak amacıyla geniş halk kitlelerine açılmasını zorunlu kılmıştır.¹⁵¹

Türkiye'de kırsal bölgelerde eğitimin 1950'li yıllardan önce düşük seviyede olduğu görülmektedir. 1942 tarihli Köy Kanunu öncesi, köylerin yalnızca %23,6'sında ilkokul bulunmaktaydı. Bu durumun 1950 yılında %45.5'te çıktığı, 1960'ta %54.0 ve 1970 Askeri

---

¹⁵¹ Beşir Atalay, *Sanayileşme ve Sosyal Değişme: Kırıkkale Araştırması*, Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı Planlama Dairesi, 1983, ss. 49-50.

Darbe sonrasında %86 oranla büyük bir artış yaşandığı, 1982’de ise %97 yükseldiği görülmektedir.¹⁵²

Yapılan alan araştırması sırasında, Türkiye’de eğitimin yaygınlaşmasına paralel olarak Turanköy’de ilkokul eğitimi ve okur-yazarlık seviyesinin ciddi bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Katılımcılardan toplanan verilere göre, 65 ve üstü yaş grubunda olanların hiç birinin okula gitmediği, kadınlarının okuma ve yazmayı bilmedikleri, erkeklerin ise daha sonra, genelde askerde okuma ve yazmayı öğrendikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu yaş grubunda olan ama daha sonra iş gereği inşaat ustası diploması alanlar da mevcuttur.

Turanköy’de 1964 yılında ilkokulun açılmasıyla beraber 50-65 yaş arası grupta olanların %95 ilkokul mezunu oldukları, içlerinden birkaç kişinin liseyi de okuduğu ifade edilmiştir. Okulun açılması, hem köylülerin hayatlarında hem de köyün tarihinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Göçten bu yana ilk defa Türkçe eğitim alan Boşnaklar; “O dönemde erkekler dışarıda iş yaptıkları için biraz Türkçe biliyorlardı, geri kalan biz kadınlar ve çocuklar ise Boşnakça konuşurduk”, sözleriyle o dönemde köyün anadilinin ve sosyal dilin Boşnakça olduğunu belirtmişlerdir. Bir diğer katılımcı: “Okula gitmeye başladık ama hocayı anlamıyorduk. Dersleri çalışmak istedik ama bilmiyoruz, evde anne baba var ama onlar da bilmiyor, gösterecek kimsen de yok.” diyerek ilk eğitim yıllarının ne oranda zorlu geçtiğini ifade etmiştir.

Köyün eğitim açısından ikinci neslini temsil eden 35-50 yaş arası gruptan alınan bilgilere göre %100 ilk eğitim gördüğü, yarısından fazlasının (hem kadın hem erkek) lise eğitimi de aldığı, aynı zamanda aralarında üniversite mezunlarının da yüksek oranda bulunduğu tespit edilmiştir. Alınan bilgilere göre köyden bir kişi, ABD’de eğitim almaktadır.

Katılımcılar arasında en genç yaş grubunu temsil eden 15-30 yaş arası bireyler lise eğitimini çoğunlukla Kestel ve Bursa’nın diğer ilçelerinde almaktadırlar. Aynı zamanda üniversite eğitimlerini hem Bursa’da hem de diğer şehirlerde yapmaktadırlar. Köyde 1964’te açılan ilkokul, 2012 yılında öğrenci sayısının düşük olması nedeniyle kapanmıştır.

---

¹⁵² Yahya Kemal Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Politika, Eğitim, Kalkınma*, 2. b., Ankara: Nüve Matbaası yay., 1977, s. 99.

Günümüzde Turanköy öğrencileri, ilkokul ve ortaokul eğitimlerini komşu köy olan Erdoğan köyünden almaktadırlar.

Alan araştırması sırasında önce ve sonranın kıyaslaması yapıldığında, göçten neredeyse 100 yıl sonra ilk defa eğitimini devletin kurumunda alan Boşnakların, diplomaların ve okuryazarlığın onlara sunduğu fırsatlarla köyün dışına çıkmaları, onlara yeni işlerin ve yerleşim alanlarının da imkânını sunmuştur. Bosna Hersek'te de okuryazarlık oranının benzer dönemlerde, sanayileşme ve kentleşmenin yaygınlaştığı dönemlerde arttığını görmekteyiz.

2.2.5. Ekonomi

Her sosyo-kültürel sistemin ve bu sistem içinde biyolojik bir varlık olarak bulunan insanın başta besin olmak üzere çeşitli ihtiyaç maddelerini üretmesi ve tüketmesi gerekmektedir. Toplumların ihtiyaç duyduğu bu maddelerin üretilmesi ve tüketilmesinin planlanması, geliştirilmesi ve yaşam alanlarına dağıtılması ile ekonomi kurumu ilgilenmektedir. Ekonominin üretim ve tüketim faaliyetlerinin dayandığı enerji, ulaşım, iletişim, standardizasyon ve teknik kontrol işlerini ise teknoloji bölümü yapmaktadır. Toplumun her üyesi; çobandan, astronota kadar, hayatını kazanmak için ekonomik ve teknolojik işlerde ve bunları destekleyen hizmet alanlarında çalışmaktadır.¹⁵³

Ekonomi, aynı zamanda bir toplumda bireylerin, doğada bulunan kaynakları üretimde nasıl kullandıklarını ve tüketim esnasında bu kaynakları nasıl değiştirdiklerini ilgi alanına almaktadır. Toplumun oluşturan bireyler biyolojik varlıklar olmalarının yanı sıra, aynı zamanda birer sosyolojik varlıklardır. Bireyler yaşamlarını sürdürmeleri için harcama yaptıkları gıda malzemeleri dışında, onlara sırf toplumda bir sosyal statü getiren birtakım maddeleri de alıp kullanmaktadırlar.¹⁵⁴

Turanköy'de yapılan alan araştırması sırasında ekonomi ve iş bölümü hakkında katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevapların büyük ölçüde birbirine benzediği görülmüştür. Mülakata katılan 65 yaş ve üstü tüm katılımcılar sorulara geçmeden önce; "Bana ne soracaksın ben bir şey bilmiyorum ki" demişler, hayatlarına dair birkaç soru soracağız denildiğinde ise; "Eskiden biz çok zor yaşadık, fakirlik vardı, kıtlık vardı her türlü sıkıntı vardı", diye cevap vermişlerdir. Bu yaş grubundan alınan bilgilere göre köyün

¹⁵³ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s. 111.

¹⁵⁴ Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, s. 135.

ilk kuruluş yıllarından itibaren yüz yıl boyunca kendilerinin de babaları ve dedeleri gibi yaşadıklarını, onlarla aynı işlerde aynı biçimde uğraştıklarını, bir katılımcı; “Ben ne yaptıysam, babam, dedem, büyük dedem hepsi odunculuk yaptı başka iş yoktu çünkü.” diyerek ifade etmiştir. Diğer katılımcıların cevapları da bu sözü destekler nitelikte olup, köyde yaygın olan birkaç meslek olduğunu ve herkesin bu mesleklerle uğraştığını söylemişlerdir. Genel olarak Turanköy’de yaygın meslekler arasında hayvancılık, çiftçilik ve odunculuk bulunmaktadır. Bunların yanı sıra inşaat ustalığı, bakkallık ve tüccarlık az da olsa köyde bulunan diğer mesleklerdendir.

Geçmişte köyde iş bölümü konusunda yaş ve cinsiyette çok büyük ayrımlar yapılmamıştır. Erkek, kadın, genç ve yaşlı herkesin evin reisi tarafından verilen göreve göre hayvanlarla veya bağ, bahçeyle uğraştıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra odunculuk, tüccarlık ve inşaat işçiliği genel olarak erkekler tarafından icra edilirken, nadiren da olsa odunculuk yapan kadınların olduğu da tespit edilmiştir.

Yüz yıllık dönem içerisinde köyün coğrafi konumu gereği, Bursa-İnegöl eski yoluna ulaşımın zor olmasının yanı sıra Aksu, Erdoğan ve Gölbaşı köylerinin arazileri arasında kalması, ekonominin gelişmesine ve herhangi bir şekilde köylülerin sermaye biriktirmelerine engel olmuştur. Çiftçilikten gelen mahsul, ailenin besin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktaydı. Benzer durum hayvancılık için de geçerlidir. Köyde elektriğin olmaması ve köyün büyük yerleşim alanlarından uzakta bulunması, süt ürünlerinin uzun süre muhafaza edilmesine ve başka yerlere dağıtılmasına engel teşkil etmekteydi. Bir katılımcının; “Eskiden köyde hayvan tutmayanın sütü ve peyniri, hayvanı tutandan daha çok olurdu. Bende bozulacağına komşuya veririm o da yesin mantığı vardı” diyerek yaşanan zorluğu ifade etmiştir.

Ek gelir sağlanması amacıyla çokça icra edilen mesleklerden biri de odunculuktur. Köyün etrafı hem devlet arazisi olsun, hem de şahsi arsalar olsun çoğunlukla ormanlıktı. Kesilen ağaçlar Bursa pazarına götürülüp oradan ufak arabalara yüklenerken mahalle mahalle satılırdı. Ağır ve meşakkatli bir uğraş olan odunculuk, yıllar boyunca ek gelir sağlanan tek meslek olmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre bu dönemin bir diğer özelliği çok nadiren birilerinin köye yatırım yaptığı veya özel işletme açtığı olmuştur. Bir katılımcının sözüne göre; “Bugün ne bulduysak onu yerdik, birikim olmazdı, borç alamazdık, kimsede yoktu çünkü”, diğer katılımcı;

İş yapıldığında ödeme para ile yapılmazdı o zaman, ya yemek verilirdi, ya giyilecek bir şey ya da uzun süre çalıştıysa biri, bir parça toprak verenler bile oluyordu. Alışverişi Bursa'da yaptığımızda ödemeyi senelik tütünle yapar o şekilde alırdık ihtiyaçlarımızı” ifadesinde bulunmuştur.

Edinilen bilgilere göre bu dönemin diğer özellikleri; alışverişlerin ve diğer ödemelerin çoğunun değişim/trampa usulü ile gerçekleştirilmesi, bir diğerinin de köyde büyük işlerin ortaklaşa yani yardımlaşarak yapılmasıdır.

Katılımcılar: Biri köyde ev yapacaksa hemen herkes kalkar, birileri taş tuğla getirmeye, birileri ormana gereken tahta ve ahşapları getirmeye gider bir bakarsın 20 günde ev olmuş. Benim dedelerim girişte gördüğün fabrika arsasını bir keçi için verdiler. Çok kıtlık vardı o sene. Bizim arkada bir bahçemiz var onu yan komşumuz babamıza üç hafta yanında çalıştığı için ödeme olarak verdi, para yoktu. Harmanlar olsun mısır olsun herkes herkese yardım ederdi, sırayla yapılırdı ilk seninki yapılırsa yapılırdı, daha sonra benim ve diğerlerin öyle giderdi, diyerek maddi karşılık beklenmeden işlerin yapıldığını söylemişlerdir.

Türkiye’de 1960’lı yıllarda yaşanan sanayi gelişmesi, Bursa-İnegöl-Eskişehir yeni yolunun köyün içinden geçmesi ve köy arazilerinin sanayi bölgesi olarak tahsis edilmesi, köyün ekonomi ve iş bölümünde büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Daha önce yaygın olarak yapılan çiftçilik ve hayvancılık mesleği, köy arsalarının sanayi imarı izni verildikten sonra büyük oranda satılması nedeniyle günümüzde bu mesleklerin neredeyse yok olmasına sebep olmuştur. Meydana gelen değişim sonrasında gün geçtikçe yaygınlaşan fabrikalar, hem iş gücüne hem de yan hizmet olan nakliyeciliğe duyulan ihtiyacı yükseltmeye başlamıştır. Yeni iş bölümlerinin açılmasıyla köylüler, eski mesleklerini bırakıp yoğun bir şekilde üretim ve dağıtım işlerine yönelmeye başlamışlardır. Yaşanan değişimler o dönem sonrasında Turanköy’de daha önce var olmayan fakat günümüzde hala yaygın bir şekilde icra edilen şoförlük ve nakliyecilik mesleklerinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Mülakata katılan 50-65 yaş arası grupta olan katılımcıların %90 nakliyecilik işiyle bir şekilde uğraştıklarını, 35-50 yaş arası grupta olanların ise büyük çoğunluğunun günümüzde bu veya benzer işlerde çalıştıkları saptanmıştır. Günümüzde nakliyecilik sonrasında köyde en çok istihdamı sağlayan sektör, tekstil üretim sektörü olmuştur. Katılımcılardan alınan bilgilere göre köyde veya Kestel ilçesinde bulunan diğer tekstil fabrikalarının, ulaşım kolaylığı, yaşam şartları ve meslek tercihi bakımından yüksek seviyede oldukları için tercih edilmektedirler.

Bir katılımcının sözüne göre: Kendi evimde yaşıyorum kiram yok, evim bahçeli, işe de yürüyerek gitmekteyim. Şehirde yaşamaya çalıştım ama çok

zorlandım. Hayat çok pahalı, kiralar yüksek, gürültülü, emniyet konusunda sıkıntılı.

Sanayileşme dönemi sonrası Turanköy’de ekonomi ve iş bölümü konusunda meydana gelen diğer büyük değişim, 15-30 yaş grubu arasında görülmektedir. Eğitimin özellikle yüksek eğitimin yaygınlaşması genç nesillerin yeni işlere yönelmesine sebep olmuştur. Dönemlere göre iş çeşitliğinin 1960’lı yıllar öncesi 5 ila 10 arası, 1960-2000’li yıllar arası 25 ila 30 arası, 2000 yılı sonrası 50 iş çeşidini geçtiği saptanmıştır.

Turanköy’de ekonomi kurumunun kültüre büyük oranda etki ettiği görülmektedir. Üretim, dağıtım, tüketim, yatırım ve sermayenin, yaşanan şartlara bağlı olarak kısıtlı bir şekilde kaldığını ve durumun son yıllarda değiştiğini görmekteyiz. Bosna Hersek’te köylerin dağınık, arsaların ise geniş olması, başta hayvancılık olmak üzere çiftçilik için de arazilerin elverişli olmasını sağlamıştır.

2.2.6. Geçiş Dönem Adetleri

İnsan, hangi toplumda yaşarsa yaşasın, onun hem kişisel olarak hem de toplumsal boyutta yerini ve durumunu değiştiren bir takım dönemlerden geçtiği malumdur. Bu dönemler farklı toplumlarda değişim gösterse de, amacın ve özün aynı kaldığı bazı tören ve kutlamalarda gerçekleştirilmektedir.¹⁵⁵ İçlerinde birçok kültürel inancı ve unsuru barındıran geçiş dönem törenleri, birey için bir toplumdan diğerine geçişi ya da sınava sembolize etmektedir.

İnsan hayatında *doğum*, *sünnet*, *evlenme* ve *ölüm* olmak üzere dört önemli geçiş dönemi kabul edilmektedir. Bu geçiş dönemleri etrafında bir takım adet, ayin, tören, dinsel ve kimi zaman büyüsel işlem toplanmakta ve söz konusu olan geçişleri yönetmektedir. Tüm bunların ana amacı, bireyin yaşadığı yeni durumu kutlamak, kutsamak ve “geçiş” sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden bireyi korumaktır.¹⁵⁶

2.2.6.1. Doğum ve Sünnet

Bir insan yaşamının üç önemli geçiş döneminden ilkinin temsil eden doğum, “Canlının annesinin vücudundan ayrılarak bağımsız bir biyolojik varlık haline

¹⁵⁵ Yılmaz Yeşil, “Türk Dünyası’nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum (Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, C.II, S. 9 Kış 2014, s. 118.

¹⁵⁶ Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi yay., 1971, s. 11.

gelmesidir”,¹⁵⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Aile fertlerine benlik ve güven, akrabalarına ve temsil ettiği gruba kuvvet kazandıran ve yaşamın başlangıcını oluşturan doğum olayına halk yaşamında büyük önem verilmiş, doğum ve doğumla ilgili safhalara bir takım törenler ve uygulamalar eşlik etmiştir.¹⁵⁸ Kimi zamanlar sadece bir kültürel unsuru temsil eden bu uygulama ve törenler, bazı durumlarda geçiş dönemlerinde meydana gelebilecek bir takım zararlı dış etkileri ve doğaüstü kuvvetlere karşı bir dinsel ve büyüsel pratikleri de sembolize etmektedir.¹⁵⁹

Turanköy’de yapılan alan araştırması sırasında doğum öncesi, esnasında ve sonrasında olmak üzere doğumla ilgili bir takım kültürel, dinsel ve büyüsel uygulamaların eski dönemlerde var olduğu, fakat son zamanlarda çoğunun varlığını yitirdiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan alınan bilgilere göre son 30 yıla kadar doğumların evde yapıldığı, hamilelik döneminde kadınların herhangi bir şekilde kontrolden geçmedikleri ve doğum sırasında komşu kadınların birbirine ebelik yaptıkları, nadir durumlarda hastanelerden görevli ebelerin geldikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra doğum öncesinde gereken hazırlıkların yapıldığı, yeni gelen bebek için ihtiyacı olan ne ise temin edildiği belirtilmiştir. Yapılan bu hazırlıklar dışında, hamileliğin sorunsuz geçmesi için hamilelere anahtar asılmaktaydı. İnanca göre bu anahtar, kendilerini her türlü kötülükten korumakta ve hamileliğin iyi geçmesine yardımcı olmaktaydı.

Doğum öncesinde olduğu gibi doğum sırasında ve sonrasında da bir takım büyüsel ve dinsel uygulamalara başvurulmaktaydı. Doğumla beraber başlayan ve kırk gün boyunca devam eden “Babine” günleri, eskiden olduğu gibi günümüzde de varlığını korumaktadır. Kırk gün boyunca yeni doğan bebek evden çıkartılmamakta, ilk haftadan itibaren misafirler bebeği görmeye ve hediye vermeye eve gelmektedirler. Bu ziyaretler sırasında yeni doğan bebeğe katılımcıların ifadesiyle: “ya para ya yaya”, yani ya para ya da yumurta verilmektedir, onun dışında çeşitli hediyeler ve kırk gün boyunca çeşitli yemekler sunulmaktadır. Aynı zamanda bu dönem içerisinde hem annenin hem de yeni doğan bebeğin başı, kırımızı kurdele ile bağlanır ve bu şekilde ikisinin de kötülüklerden korunduğuna inanılır. Bu dönemde önemli olan ve köy kadınları tarafından hala uygulanan

---

¹⁵⁷ Ömer Demir, Mustafa Acar, “Doğum”, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi yay., 1997, s. 66.

¹⁵⁸ Chousein Bostantzi, *Yunanistan Gümülcine İli Mehrikoz Bölgesindeki Doğum, Sunnet, Evlenme ve Ölüm ile İlgili Örf ve Adetlerin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 10.

¹⁵⁹ Sadet Veyis Örnek, *100. Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, b. II., İstanbul: Gerçek Yayınevi, ss. 135-136.

adetlerden biri de, doğum sonrasında yeni doğan bebeğin sabırlı olması için ilk üç ezan vakti içerisinde emzirilmesi âdetidir. Bebeğe ilk günler içerisinde yapılan en önemli dinsel uygulama ise ad koyma âdetidir. Eskiden olduğu gibi günümüzde de varlığını korumakta ve tamamen dini şartlar çerçevesinde yapılmaktadır.

Köyde ulaşılan bilgilere göre, Babine günleri boyunca çamaşırlar ikindi namazı sonrasında asılmaz, asılan çamaşır varsa bile toplanırdı. Bu şekilde akşamüstü evin etrafında dolaşan kötülüklerin anne ve bebeğin elbiselerine zarar vermesinden korumuş olurlardı. Bunun yanı sıra bebeğin kaldığı odada yanına süpürge veya beşiği altına sarımsak konulmaktaydı.

Günümüzde köyde doğumların tamamı hastanede yapıldığı ve hem çocukları hem de anneleri evden ayırdıkları için Babine günleri tam yerine getirilememektedir. Aynı zamanda dinsel ve büyüsel uygulama olarak sayılan çeşitli objelerin de kullanımdan kalktığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra Turanköy’de bir kültürel unsur olarak ziyaretler ve hediyeleşme için babine günleri lafızda da olsa hala varlığını korumayı başarmıştır.

Doğum sonrasında erkek çocukların yaşadığı ilk geçiş töreni, sünnet törenidir. Antropolojik, sosyolojik ve psikolojik yönleri olan sünnet, dini ve kültürel kimlik açısından ayrı bir öneme sahiptir.¹⁶⁰ Allah’ın emirlerini, namaz, oruç, hac gibi farzları yerine getirmeyen birçok insan olduğu halde, Müslüman olan ama sünnet olmamış çok az insan bulunmaktadır. Bu da İslam dünyasında sünnetin nasıl bir öneme sahip olduğunun en büyük göstergesidir.

Resim 5. Sünnet merasimi.

¹⁶⁰ Bostantzi, *Yunanistan Gümulcine İli Mehrikoz Bölgesindeki Doğum, Sünnet, Evlenme ve Ölüm ile İlgili Örf ve Adetlerin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi*, s. 30.

Turanköy’de yapılan araştırmada sünnetin eskiden olduğu gibi bugün de büyük bir öneme sahip olduğu ve istisnasız uygulandığı görölmektedir. Bunun yanı sıra sünnet ile beraber yapılan adetlerin değiştiği de tespit edilmiştir. Aynı zamanda eskiden erkek çocukları 7, 8 veya 9 yaşlarında sünnet edilirken, günümüzde doğumdan birkaç gün sonrasında edilmektedirler. Önceki zamanlarda sünnet düğünleri, sünnet gününde, aynı yerde bahçelerde yapılırken günümüzde bu düğünler salonlara taşınmıştır.

Katılımcıların ifadelerine göre önceki dönemlerde köyde sünnetler, cumartesi günü gündüz ise doktorun veya berberin katılımıyla, gece ise eğlence düzenlenerek yapılmaktaydı. Günümüzde misafirler düğün sahibine hediye getirirken, eskiden düğün sahipleri en yakın akrabalarına çeşitli hediyeler hazırlamaktaydılar. Bunun yanı sıra önceki dönemlerde yapılan sünnetlerin birkaç gün ve gece boyunca devam ettiği, günümüzde ise birkaç saat içerisinde yerine getirildiği görölmektedir.

2.2.6.2. Evlilik

Her toplumun kendi varlığını sürdürebilmesi açısından çözmesi gereken bir takım temel problemleri vardır. Bu problemlerin başında erkek ve kadın arasındaki cinsel davranışlar gelmektedir. Toplum içerisinde bu davranışları düzene koyan, toplum tarafından kabul gören ve toplumca izin verilen kişiler arasında nispeten süreklilik arz eden bağ, evliliktir.¹⁶¹ Evlilik akti günümüzde nikâh adı altında iki ayrı cins arasında gerçekteşen bir sözleşmeyi içermektedir. Keyfi bir olgu olmayan bu sözleşme, çiftler arasında bir takım psikolojik ve sosyal faktörlere dayanmakta ve aile kurumuna sürekliliği kazandırmaktadır. Evlilik, cinslerin belirli şartlar altında birleşmesine ruhsat tanıyan sosyal bir mekanizmadır ve aile kurumunun temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Evlilik her ne kadar iki kişi arasında yapılan bir sözleşme olsa da, aynı zamanda iki farklı grubun arasında kurulan bir bağ olarak da görölmüştür.¹⁶²

Yapılan araştırma sırasında köyde farklı yaş grupları arasında son 50 yıl içerisinde hem aile kurumu hem de onu meydana getiren evlilik konusunda bir takım değişimlerin meydana geldiği tespit edilmiştir. Bunun en bariz örneği, mülakat sırasında 65 yaş ve üstü olan katılımcıların tamamının evliliklerini kaçma veya kaçıрма yoluyla yapmış olmalarıdır.

---

¹⁶¹ Mimar Türkkahraman, *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar: Kurumlar Sosyolojisine Giriş*, Ankara: Alp yay., 2006, s. 155.

¹⁶² Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, b. 2, Ankara: Vadi yay., 2000, s. 55.

O dönemde bunun son derece normal bir davranış olarak karşılandığını şu ifadelerden anlıyoruz;

İki kere evlendim, ikisini de kaçırdım (65 yaşında erkek) - Kimse razı değildi ama kandırdı beni. Benim yaşım da tutmuyordu. Bende ölü ablamın kimliğini aldım o şekilde evlendim. (63 yaşında kadın) - Bende kaçırdım eşimi. Eskiden genelde kızlar aileleri akşam yemekten su getirme bahanesi ile evden çıkıp kaçarlardı, bizde öyle yaptık.(65 yaşında erkek)

Köyde son 50 yıl içerisinde yaşanan sosyal ve kültürel değişimler, eğitim ve refah seviyesinin yükselmesi, kaçma ve kaçırma şeklinde yapılan evliliklerin azalmasına ve günümüzde yok olmasına sebep olmuştur. 50-65 yaş arası grubu katılımcılarda sıklıkla görülebilen bu evlenme tarzı, 35-50 yaş arasında nadir görülmekte ve son 20 yıl içerisinde tamamen ortadan kalkmış bulunmaktadır. Günümüzde Turanköy’de yaşayan Boşnaklarda, kültüründe ve adetlerinde görülmeyen ve günümüzde Bosna Hersek’te de var olmayan isteme, söz, nişan gibi adetlerin ve uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir.

Ulaşılan bilgilere göre eski usul yani kaçma yoluyla yapılan evlilikler, karşılıklı tarafların anlaşması ve kızın tarafında anne veya babasının rızasıyla onaylanarak yapılırdı. Kız kaçırma sırasında, kızın hangi evden kaçtığını bildirmek amaçlı havaya silah sıkılırdı. Kızın hangi eve kaçtığını ve düğünün nerede olacağını haber vermek için de tekrar iki kere silah patlatılırdı. Aynı gece başlayan düğünler damadın evinde veya müsait olan bir komşunun bahçesinde yapılırdı. Yapılan düğünler genelde müzik aletleri ve yemek eşliğinde şenliğe dönüştürülür ve üç gece boyunca devam ederdi.

Kaçma ve kaçırma şeklinde yapılan evliliklerin bir diğer önemli unsuru, ertesi günlerde iki aile arasında gerginliği azaltma ve gerçekleşen akdin kabul ettirilmesi niyetiyle yapılan barış ziyaretleridir. Bu ziyaretler damadın büyüklerinin (amcası, dayısı, teyze, hala ve ebeveynlerin) katılımıyla, karşı tarafa çeşitli hediyeler takdim edilerek yapılmıştır. Günümüzde yapılan evliliklerin tümü, Türkiye’nin diğer yerlerinde olduğu gibi isteme, söz, nişan ve nikâh ile düğün salonlarında yapılmaktadır.

Araştırma sırasında günümüzde evlilik tiplerinin monogami yani tek eşli evlilik tipi olduğu görülmüştür. Katılımcılardan alınan bilgilere göre poligami yani çok eşli evliliklere, son 60 sene hiç rastlanılmamış fakat ondan önce nadiren de olsa köyde birkaç kişinin iki, üç veya dört eşli evliliklerinin olduğu aktarılmıştır. Köyde gerçekleşen çok eşli evliliklerin başlıca nedenleri olarak; çocuk sahibi olunamaması ve evlenen kişilerin maddi

durumunun iyi olması gösterilmiştir. Aynı zamanda daha önce neredeyse hiç görülmeyen boşanmaların son dönemlerde ciddi seviyede arttığı görülmüştür. Katılımcılardan alınan bilgilere göre köyde boşanmaların başlıca sebepleri arasında; artan refah seviyesi, devletin kadınlara sağladığı maddi yardımlar olarak zikredilmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde insanların zor durumlara karşısında eskiden olduğu gibi sabır ve dayanaklık göstermedikleri ve boşanmaya çok kolay karar verdiklerini aktarmışlardır.

Evlilik adetlerinin ve uygulamalarının değişmesi, eş seçme konusunda görüşlerin ve isteklerin de farklılaşmasına sebep olmuştur. Köyde yapılan mülakatların sonuçlarına göre son 20 yıla kadar eş seçme konusunda çok sıkı bir takibin yapıldığı ve evlenme niyetinde bulunan gençlere Boşnak olmayan kadın veya erkeklerle evlenmeye herhangi bir şekilde izin verilmediği tespit edilmiştir. Son dönemlerde köyde yaşanan göç ve nüfusun azalmasıyla ve genel olarak gençlerin iş veya eğitim konusunda köy dışına yaptıkları açılımlar, farklı ırklara mensup insanlarla yapılan evliliklerin çoğalmasına sebep olmuştur. Günümüzde eski dönemlerde olduğu kadar olmasa da katılımcıların ifadelerine göre eş seçme konusunda Boşnak ve köyden olanlara öncelik tanındığı aktarılmıştır.

Yapılan araştırma sırasında son 20-30 yıla kadar köyde yapılan düğünlerin tamamen eski Boşnak kültürüne göre olduğu, bahçelerde akordeon eşliğinde birkaç gece boyunca komşuların ve akrabaların katılımıyla şarkılar söylenerek ve geleneksel oyun olan “kolo” oynanarak yapıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yeni gelen gelinin evine arkadaşlarının gelip bir hafta kadar ev işlerinde ve yeni eve alışmasında yardımcı olma, bunun yanında “Paça Yakma” denilen kaynananın şalvarını yakma ve eğlence yapma âdetini de yerine getiriyorlarmış. Günümüzde bu adetlerin hiçbiri mevcut olmadığı gibi, düğünlerin de çoğunlukta düğün salonlarında, yerli kültürlere benzer bir şekilde yapıldığı görülmektedir.

Turanköy’de yaşayan Boşnakların günümüzde var olan evlenme uygulamaları ve adetlerinin anavatanda olanlara göre tamamen değiştiğini görmekteyiz. İsteme, söz ve nişan gibi anavatanda görülmeyen adetler, kültürlerine dâhil olmuştur. Aynı zamanda Bosna Hersek’te evlilik adet ve uygulamalarının da değiştiği, kız kaçırımların eski şekliyle yapılmadığı fakat günümüzde düğün sırasında gelinin evden çıkışında bir oyun olarak sergilendiği bilinmektedir. Bunun yanında gelinin tarafından bir heyet düğüne katılırken, anne ve babası katılmamaktadır.

Turanköy Boşnaklarının evlilik konusunda değişmeyen adetlerinden biri de aile içi (akraba sözü kullanılan herkesi kapsamaktadır) evliliklerin yasak olması olmuştur. Katılımcılardan alınan bilgilere göre köy içerisinde aile veya akraba sayılan kişiler arasında evliliğe hiçbir şekilde izin verilmemekte ve köy tarihinde yakın akraba ile evlenen birinin var olmadığı görülmektedir. Değişen adetler ve uygulamalar yanında akraba evliliğine izin verilmeme durumu günümüzde tazeliğini ve varlığını devam ettirmektedir.

3.2.6.3. Ölüm

Geçiş dönemlerinin en zor ve en acı olanı şüphesiz ölümdür. Yapılan alan araştırması sırasında katılımcıların eskiden olduğu gibi günümüzde de bu geçiş dönemine büyük önem verdikleri tespit edilmiştir. Sosyolojik boyutu dışında dini boyutu da çok önemli olduğundan, yapılan mülakat sırasında eskiden beri yapılan uygulama ve adetlerin çok az değiştiği ve çoğunlukla devam ettiği görülmüştür.

Katılımcıların ifadelerine göre, önceden olduğu gibi günümüzde de ölüm öncesinde ağır hastalık veya aşırı yaşlılık durumlarında yakında ölmesi muhtemel kişiler mutlaka ziyaret edilmektedir. Yapılan ziyaretler işe güce bakmaksızın mutlaka yerine getirilir, helallik istenir, hastanın herhangi bir vasiyeti varsa öğrenilir ve yerine getirilmesine dikkat edilir. Ölüm anını bekleyen kişiye acılarını dindirmek amaçlı Kur'an-ı Kerim okunur.

Ölüm gerçekleşikten sonra merhumu gasletme ve kefenleme yapılmakta ve sala okunarak köy halkına haber verilmektedir. Turanköy'de yaşayan Boşnakların cenaze namazı ile ilgili adet ve uygulamalarının zaman içerisinde büyük değişikliklere uğramadan bugün de devam ettirdikleri görülmektedir. Bu adetlerden biri, cenaze namazı ve defnetme sırasında hem camide hem de mezarlıkta sadece erkeklerin bulunması, kadınların katılımına ise hoş bakılmamasıdır. Onun yerine cenaze gününde kadınlar, merhum veya merhumenin evinde toplanarak Kur'an-ı Kerim ve mevlit okumaktadırlar.

Araştırma sırasında katılımcıların ifadelerine göre ölüm ile alakalı olan ve zaman içerisinde değişen adetlerden biri, cenaze gününde misafirlere yemek sunulmasıyla ilgilidir. Günümüzde belediyeler tarafından sunulan bu hizmetler, daha önce komşuların ve akrabaların yemekleri hazırlayarak gelen misafirlere sunmaları, kimi zaman da cenaze yakınlarını kendi evlerine hem yemeğe hem de konaklamaya davet etmeleri şeklinde

yapılmaktaydı. Bunun dışında köyde ilk yedi gün boyunca müzik çalınmaz, şarkı söylenmez hatta köyün kahvesinde bulunan radyo bile açılmazdı.

Üst yaş grubunda olan kadın katılımcılardan alınan bilgilere göre ölüm anı sonrası merhumun/merhemenin evinde yedi gün boyunca Kur'an-ı Kerim okunmakta ve kırkıncı gününde mevlit yapılmaktadır. Bunun yanı sıra daha önceleri yedi gün boyunca pencere kenarına bardak içinde su konulduğunu ve evin içerisinde gece boyunca ışık yakıldığını da ifade etmişlerdir. Aynı yaş grubundan toplanan bilgilere göre, önceden kadınların mezarlığa bir erkek olmadan gidemedikleri, bazılarının ise hiç gitmemiş oldukları tespit edilmiştir. Günümüzde köyün orta yaş ve altında olanlarının duymadığı bu adetler Bosna Hersek'te hala yapılmakta ve varlığını korumaktadır.

2.2.7. Boş Zamanlar

Toplumunu oluşturan bireyler için çalışması, geçimini sağlaması ve ihtiyaçlarını karşılaması kadar önemli olan şey, boş zamanı oluşturması ve onu değerlendirmesidir. Boş zamanlarda yapılan etkinliklerin başlıca amacı rahatlama ve dinlenmedir. Psikolojik ve fizyolojik açıdan dinlenmeyi sağlayabilen bireylerin, profesyonel hayatlarında daha verimli ve daha başarılı oldukları görülmektedir.

Uluslararası Boş Zamanları İnceleme Grubu, boş zamanın tanımını verirken etkinliğin niteliğini açıklayarak; "Kişinin mesleksi, ailesel ve toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra özgür iradesiyle girişebileceği dinlenme, eğlenme, bilgi veya becerilerini geliştirme, toplum yaşamına gönüllü olarak katılma gibi bir dizi uğraşları" olarak tanımlamaktadır. Boş zamanlar, bireyin zaruri gereksinimleri: uyku, işe gidip gelme, mesai saatleri, vücut temizliği için ayrılan vakit, yemek yemesi gibi faaliyetler için kullanılan zamanın dışında kalan ve bireyin istediği gibi kullandığı zamanı kapsamaktadır.¹⁶³ Boş zamanlarda yapılan faaliyetlerin içeriği genellikle dinlenme, uyuma, eğlenme, oyun oynama, spor yapma, zevk duyma, bilgilenme, sanatsal aktivitelerde bulunma ve diğer hobisel davranışları kapsamakta ve karşımıza birer kültürel çalışma (kültürleşme) olarak çıkmaktadır.¹⁶⁴

Turanköy'de yapılan alan araştırması sırasında boş zamanlar kurumunun da diğer kurumlarda yaşanan değişimlerin sonucu olarak değişime uğradığı tespit edilmiştir. 1960

¹⁶³ Mahmut Tezcan, *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi yay., 1982, s. 10.

¹⁶⁴ Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, s. 218.

ve 1970'li yıllarda köy kahvesine gelen ilk radyo ve televizyon, şehirler ve köyler arası ulaşımın gelişmesi, aile yapısında meydana gelen farklılaşmalar, eğitim ve refah seviyesinin yükselmesi boş zamanların değerlendirilmesi ve yapılan aktivitelerin değişmesine sebep olmuştur. Bunların yanı sıra değişimi en çok etkileyen faktör, ekonomi ve iş bölümü olmuştur. Köyün kuruluş yıllarından itibaren 1960 ve 70'li yıllara kadar ekonomi kurumunda ve iş bölümünde farklılaşmanın neredeyse hiç yaşanmadığı, mesai saatlerinin, dönemsel uğraşların, gelir ve giderlerin aynı olduğu ve işlerin çoğunlukla köyde yapıldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak boş zamanlarda aynı şekilde değerlendirilip, çocuklar büyüklerden gördüğü adetleri ve uygulamaları kendi hayatları boyunca tekrar etmişlerdir. Yaşanan bu değişimler yüz yıllar boyu köy halkının sosyal hayatlarının merkezinde bulunan köyün, merkezi yerini kaybetmesine sebep olmuştur. Yapılan mülakatlar sırasında köyde yaşanan sanayileşme dışında köylülerin en çok şikâyet ettiği bir diğer durum ise özellikle son 20 yıl içinde ortaya çıkan yeni bireysel yaşam tarzı olarak gösterilmiştir.

İş bölümünde yaşanan farklılaşmanın bir sonucu olarak boş zamanlarda meydana gelen değişimin örneklerinden biri, geleneksel oyunlar olmuştur. Mülakata katılan 50 yaş ve üstü katılımcıların ifade ettiği üzere, çocukluk döneminde çobanlık yapanların boş vakitlerini çelik çomak (boş. Klisa) oyunu oynayarak değerlendirdiklerini, aynı durumun daha önceki nesillerde de var olduğunu aktarmışlardır. Bunun yanı sıra çocuklar uzuneşek (boş. Truhle kobile), çorobake(tür. Kör nine) ve saklambaç oyunlarını yaygın bir şekilde oynarlardı. Zaman içerisinde çocukların eğitim zorunluluğunun ortaya çıkmasıyla birlikte çalışma yaşının yükseldiğini ve yeni işlerin türediğini belirtmişlerdir. Tüm bu faktörler geleneksel oyunların tamamen ortadan kalkmasına sebep olmuştur ve yerini modern yeni oyunlar ve uğraşlara bırakmıştır.

50 ve üzeri yaş grubu ile yapılan mülakatlar sırasında katılımcılar, daha önce özellikle yaz döneminde köy meydanında, gençlerin toplanıp geleneksel sporlarda yarış ve güç gösterisi yaptıklarını aktarmışlardır. Omuzdan ve bacak arasından taş atma, yerden uzağa zıplama ve koşu yarışlarının (boş. Trka) neredeyse her gece yapıldığını ve bu faaliyete gençler dışında yaşlıların da taraftar veya hakem olarak, bazen de yarışmacı olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu sporlardan özellikle köy etrafında koşu yarışının (Trka) özel bir yere sahip olduğunu ve bayramlarda, düğün ve derneklerde yapıldığını, birinciye de hediye verildiğini (atlet, çorap vs.) ifade etmişlerdir. Katılımcılar, köy

gençlerinin yaz aylarında ayrıca İnegöl'ün diğer Boşnak köylerine akşam saatlerinde mısır kırma eğlencelerine gittiklerini, orada hem eğlendiklerini hem de eş adayları ile tanışma fırsatı bulduklarını aktarmışlardır.

Günümüzün modernleşen dünyasında gençlerin çoğunlukla büyük şehirlerde eğitimde veya işlerde oldukları, köyde kalanların da yeni eğlence merkezleri haline gelen sosyal medyada vakit geçirdikleri ve önceki nesillerin yaptığı faaliyetlerin hiçbirini devam ettirmedikleri tespit edilmiştir. Orta ve ileri yaş grubunda olan katılımcıların da benzer bir şekilde başka kültürlerle alışverişte bulunarak yeni sosyalleşme ve boş zaman geçirme yolları buldukları görülmüştür. Turanköy'de yaşayan Boşnaklarda boş zamanlar konusunda meydana gelen değişimler benzer şekilde Bosna Hersek'te de gerçekleşmiştir. Geleneksel oyunların, adetlerin, eğlencelerin ve vakit geçirme yöntemlerinin değiştiği, yerine modern tüketici bir mantık yapısının geldiği görülmektedir.

2.2.8. Bayramlar Ve Özel Günler

Topluluk içinde yaşayan insanlar, zaman içerisinde bu birlikte yaşamın beraberinde getirdiği bir takım sosyo-kültürel değerler ve normlar geliştirmektedirler. Bu değerler ve normlar, ortak bir ruh ve yaşama biçimi halinde, bazı geleneksel tavır ve ritüellere dönüşmektedir. Bu geleneksel ritüeller bir toplumun varlık ve birlik bilincini temellendirerek, o toplumun özgün kimliklerini sürdürebilmesine ve katılımcıların kimliklerine ilişkin bilgileri edinmelerini sağlamaktadırlar.¹⁶⁵ Türkçede bayram adı verilen ritüel ve törenler genel olarak bu tür kutlamalardandır.¹⁶⁶

Bayramlar toplumun tüm fertleri tarafından benimsenen ve imkânları dâhilinde katılım sağlanan ortak adetlerdendir. Bayramlar, insanların arasında saygı ve sevginin sağlandığı ve güçlendiği, dargınlıkların unutulduğu, milli ve dini duyguların, inançların, örf ve adetlerin uygulandığı, sergilendiği bir toplumda millet olma şuurunun şekillendiği ve kuvvetlendiği günlerdir. Bütün bayramlar dini ve milli bir inanıştan, toplumun ortak hatırasından, geleneklerden, duygulardan ve tabiattan doğmaktadır.¹⁶⁷ Bayramlar, kaynağı ve yapısı itibari ile çeşitli gruplar altında toplanmaktadırlar. Durumun böyle olmasının başlıca sebebi ise, sınıflandırmayı yapan ilim adamlarının neyi bayram olarak kabul edip etmedikleri ile alakalıdır. Bayramlar genellikle üç grup altında; Dini, milli, geleneksel ve

¹⁶⁵ Jan Assmann, *Kültürel Bellek*, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı yay., 2001, s. 142.

¹⁶⁶ İbrahim İslah, *Türklerde Bayram*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 1.

¹⁶⁷ Abdulhaluk M. Çay, *Hıdırellez: Kültür- Bahar Bayramı*, b. 2., Ankara: Kültür Bakanlığı yay., s.5.

kültürel bayramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Turanköy’de yapılan alan araştırmasında bayramlar hakkında toplanan bulgular, yukarıda zikredilen üç grup altında değerlendirilmiştir.

2.2.8.1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar her ne kadar kendi içerisinde sevinci, eğlenceyi ve yardımlaşmayı barındırıyor olsalar da aslında dinin bir emri olarak, ibadet amacı taşıyan bayramlardır. Farklı dinlerin bayramları, süresi ve uygulamaları bakımından farklılık göstermektedir. Turanköy’de ikamet eden Boşnakların tamamının İslam dinine mensup olmasından dolayı, Ramazan ve Kurban bayramları kutlanan tek dini bayramlardır.

Turanköy’de yapılan alan araştırması sırasında katılımcılar, Ramazan ve Kurban bayramlarının eskiden olduğu gibi günümüzde de en önemli bayramlar olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra katılımcılar, önceki dönemlere göre, günümüzde Ramazan ve Kurban bayramlarının kutlanma şeklinin değiştiğini ve Turanköy Boşnaklarına ait bir takım uygulamaların ortadan kalktığını belirtmişlerdir. Katılımcılar:

Eskiden bayram günleri boyunca, gece eğlence yapılırdı. Kızlar oyun oynardı, salıncak bağlanırdı sallanırdık, şarkılar söylenirdi bugün o kalmadı maalesef. Bir diğeri: Önceden hem bayramlarda hem diğer özel günlerde, köyde delikanlılar için koşu, taş atma ve uzağa atlama yarışları yapılırdı. Köyde adeta ufak bir festival havası yaşanırdı, ifadelerini kullanmışlardır. (88 yaşında erkek)

Bunun yanı sıra 50 yaş ve üstü olan katılımcılar:

Biz daha önce bayramlara çok sevinirdik, çünkü bayram gününde yeni bir elbise alınırdı, aynı zamanda büyükler şeker, tatlı ve kimi zaman para bile verirlerdi. Bayramlar ekonomik şartlarımızın, hayat şartlarımızın, her şeyin unutulduğu günlerdi. O günlerde yemekler daha güzel, evler daha temiz, tatlılar bol, iş az, elbiseler yeni, her şey pırıl pırıl olurdu. Bugün çok şükür her gün bayram gibi, o yüzden biraz farklı, diye ifade etmişlerdir. (58 yaşında erkek)

Günümüzde Turanköy’de bayram günlerinin eskisi gibi dini boyutuna büyük önem verilmektedir. İbadetler eksiksiz bir şekilde yerine getirilmektedir. Bunun yanı sıra diğer hazırlıkların, temizliklerin, geleneksel yemek ve tatlıların eksiksiz bir şekilde yapıldığı görülmektedir.

Resim 5. Boşnakların geleneksel “Kolo” halayı.

Aynı zamanda bayram günleri boyunca köyün dışında oturan Boşnak sakinleri, bayramları çoğunlukla köyde geçirerek eski adetlerini yerine getirmeye, akrabalarını ve komşularını ziyaret etmeye fırsat bulmaktadırlar. Bu bakımdan Turanköy Boşnaklarının kültürlerini ve adetlerini koruması açısından dini bayramların büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

2.2.8.2. Milli Bayramlar

Milli bayram olgusu ilk defa modern tarihte 1789 yılında Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. Din ve gelenekten soyutlanmış bir şekilde, milli kimlik üzerine kurulan ve yeni devletlerin meşruiyetlerini ispat etme çabası sonucunda bir takım “icat edilmiş gelenek” olarak ortaya çıkmıştır. Milli bayramlar, kurulan devletlerin yeni toplumsal birliktelik ve kimliklerini ifade etmek ve devam ettirmek üzere milli kahramanlar, anıtlar, zafer günleri gibi sembolik ve törensel araçlar kullanılarak icra edilen özel günlerdir.¹⁶⁸

Yapılan alan araştırması sonucunda Turanköy’de milli bayramların ilk defa Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra, Mustafa Turan muhtarlığı döneminde kutlandığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan ulaşılan bilgilere göre, bu dönemde milli bayramlarda ve

¹⁶⁸ Demo Ahmet Aslan, *Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2011, ss. 1-6.

özellikle Cumhuriyet Bayramı'nda köy, girişinden itibaren Türkiye bayrakları ve meşalelerle süslenmekte, köy meydanında ise ufak bir tören yapılmaktaydı. Bunun yanı sıra katılımcılar, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda, köyün çocuklarına hediye verildiğini ve onlara yönelik ufak bir eğlence yapıldığını da ifade etmişlerdir. Ulaşılan bilgilere göre, 1938 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünde, köyün ana yolunda bulunan çeşmesinin yanında temsili bir mezar kurulmuş, tabut süslenmiş ve birkaç sene boyunca her yıl dönümünde bu uygulama tekrar edilmiştir.

Turanköy'de, Mustafa Turan'ın muhtarlık döneminden sonra milli bayramların kutlanması, ilkokulun açılışına kadar kesintiye uğramıştır. 1964 yılından sonra özellikle 23 Nisan Bayramı kutlamalarına devam edilmiştir. Günümüzde Türkiye'nin diğer köylerinde olduğu gibi Turanköy'de de herhangi bir kutlama yapılmamaktadır.

2.2.8.3. Geleneksel ve Kültürel Bayramlar

Gelenek, bir toplumun yaşayışında kültürel birikimi neticesi olarak eskiden beri varlığını ve saygınlığını koruyan, kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücü olan kültürel kalıntıları, alışkanlıkları, bilgileri ve adetleri anlamına gelmektedir.¹⁶⁹ Toplumların tarihsel belleklerini ve var oluş süreçlerini temsil eden gelenekler, değişen zaman, mekân ve siyasi yapı içerisinde, onların sosyo-kültürel ve genetik yapısını yaşatmaya devam ettirmektedir. Zaman içerisinde iklim ve hayat şartları bazı görüntüleri değiştirirse de, geleneğin ruhu yaşamaya devam etmektedir. Bu nedenle geleneksel bayramlar, bir toplumun kültürleşmiş merasimleri ve onları uygulama şekillerini kapsamaktadır.¹⁷⁰

Turanköy'de yapılan alan araştırmasında ulaşılan verilere göre, geçmişte kutlanan tek geleneksel bayramın Đurđevdan (curcevdan), Kutsal George, Aya Yorgi, Türkiye'de ise Hıdırellez olarak da bilinmekte olan Jurjevo (tr. Yuryevo) bayramının olduğu tespit edilmiştir. Yuryevo, her ne kadar Balkanlarda kutlanan bir Hristiyan bayramı olsa da hem Turanköy'de hem de Bosna'da yaşayan Boşnaklar tarafından tarih boyunca önemli görülmüş ve kutlanmıştır. Bunun sebebi, bu bayramın Boşnakların Hristiyan olmadan önceki inanışlarında yerinin olması ve zaman içerisinde güçlü bir gelenek haline dönüşmüş olmasıdır. Her Mayıs ayının altısında zor kış günlerinin bitmesini, yaz günlerinin, bolluğun ve bereketin geldiğini sembolize eden Yuryevo'nun, hem Turanköy'de hem de Bosna

¹⁶⁹ Mehmet Doğan, "Gelenek", s. 583.

¹⁷⁰ İbrahim İslah, *Türklerde Bayram*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 3.

Hersek'te yaşayan Boşnaklar tarafından ciddi bir şekilde kutlanmakta olduğu ve ona son derece önem verildiği bilinmektedir.

Yapılan mülakat sırasında Yuryevo'nun Turanköy'de son 20 yıla kadar eski adetlere göre kutlandığı görülmüştür. Katılımcılardan alınan bilgilere göre Yuryevo bir gün öncesinden hazırlıklar yapılarak kutlanmaya başlanırdı. Bir katılımcının ifadesine göre; “Her evin içi ve dışı daha sonrasında da köyün sokakları ve caddeleri süpürülüp tertemiz hale getirilirdi” (67 yaşında kadın). Bu derece yapılan temizliğin sebebi ise kış boyunca evde, bahçede, ahırda ve insanların yaşadığı her alanda toplanan kötü ruhlardan arınmak, malın ve mülkün korunmasını sağlamak ve yeni yılın bereketini artırmaktır. Bunun yanı sıra insanlar, kış boyunca kendi vücutlarına musallat olan kötü ruhlardan kendini arındırması ve temizlemesi için özellikle faydalı olduğunu düşündükleri bazı şifalı otlar ve bitkilerle bir takım ritüellerde bulunmuşlardır. Katılımcıların ifadelerine göre:

Yuryevo'dan bir gün öncesinde annelerimiz kızılıcak toplayıp suya batırıp bahçedeki güller altında bırakırlardı. Sabah uyanınca hepimiz bu suyla yüzümüzü yıkardık. Aynı zamanda anneler Yuryevo sabahında çocukları ısırğan otu ile ayaklarından döverek uyandırıyorlardı. (55 yaşında kadın)

Yuryevo sabahında ev ahalisinin temizliği dışında hayvanların ve yaşam alanlarının temizliğine de büyük önem verilmiştir. Bu ritüel, Yuryevo ateşi ile yapılmakta ve bu sayede hem hayvanlar üzerinde bulunan hastalık ve kötü ruhların hem de bahçede bulunan kötülüklerin giderilmesi sağlanmaktaydı. Bir katılımcının ifadesine göre:

Ben küçükken evin bahçesinde büyük ateş yakıp, etraftan hayvanları gezdirirdik. Ama daha sonra o kayboldu yapmadı kimse. Daha sonra başka köylerde Türklerin nevrusta ateşten atladıklarını gördük ve biz de öyle atlamaya başladık. (58 yaşında erkek)

Turanköy'de Yuryevo günü sabah temizlikleri ve arınma ritüelleri sonrasında yapılan bir diğer önemli adet, köyün yanında bulunan ve en yüksek tepe olan Glavitsa tepesine çıkılması ve bu tepenin güney tarafında bulunan mağara önünde eğlence yapılmasıdır. Hem büyüklerin hem de küçüklerin katılımıyla gerçekleştirilen Yuryevo eğlencesi, gece boyunca devam ederek ertesi günün sabahında sona ermektedir. Katılımcıların anlatımına göre; “Kadınlar çeşitli yemekler yapardı, herkes bir şey getirirdi. Aynı zamanda müzik çalınırdı oynanırdı, kızlar erkeklerle karşılıklı atışmalı şarkı söylerlerdi” (63 yaşında kadın). Yuryevo'nun kaçınılmaz sembollerinden biri de ağaçlara bağlanan salıncaklardır.

Yuryevo inançlarına göre, salıncaklarda sallanan kızlar bir sene boyunca biriken kötü ruh ve nazarlardan arınırdı hem de gelecek sene bahtlarının açık olmasını sağlamış olurlardı.

Yapılan alan araştırması sonuçlarında Turanköy Boşnaklarının Yuryevo Bayramı'nı, göçten bu yana 133 yıl geçmiş olmasına rağmen, anavatanlarında kutlanılan şekliyle ve adetlere uygun olarak son 20 yıla kadar kutlamış oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra Turanköy ve Bosna Hersek'te Yuryevo Bayramı'nın kutlanması âdetinin ortadan kalkması hemen hemen aynı tarihlere denk gelmektedir. Bunun en büyük sebepleri ise hem Bosna'da hem de Türkiye'de meydana gelen modernleşme, sanayileşme, şehirleşme ve eğitim seviyesinin yükselmesi olmuştur.

Günümüzde Turanköy Boşnakları Yuryevo Bayramını anma ve eski geleneklerinden kopmama adına her yıl Mayıs ayının ilk Pazar gününde geleneksel Pita (Boşnak Böreği) günü düzenlemektedirler. Yapılan bu faaliyet hem eski Yuryevo Bayramı'nın hem de diğer gelenek ve göreneklerin yaşanmasına ve yaşatılmasına fırsat sunmaktadır.

2.2.9. Mutfak Ve Yemek Kültürü

Bütün toplumlarda görülen ve evrensel bir olgu olarak bulunduğu toplumun din, dil, aile, eğitim, ekonomi gibi bütün kurumlarında belli bir dönem içerisinde ortaya çıkan farklılaşmaları tanımlayan kültürel değişme, yemek kültürünü de etkisi altına almaktadır. Yemek, birey için her ne kadar yaşamın devamını sağlayan besinsel bir ihtiyaç olsa da, aynı zamanda onun kimliğini, kültürünü, bir gruba veya bir dine mensubiyetine de işaret eden bir araçtır.¹⁷¹ Bunun yanı sıra kültürel bir parça olarak yüzyılların birikimini ve çeşitliliğini taşıyan yemek kültürü toplumda törenlerin, dinsel merasimlerin, düğünlerin, eğlencelerin, cenazelerin, festivallerin ve birçok toplumsal davranışın vazgeçilmez öğelerinden birisi olmuştur. Bu yönüyle yemek kültürü, toplumda bütünleşme ve dayanışmayı destekleyen ve tetikleyen bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷²

Belli zaman dilimi içerisinde yemekler ve yemek kültürüne ait biçimler farklılaşmakta ve değişmektedir. Coğrafi çevre ve şartlar, ekonomik durum, dinsel

---

¹⁷¹ Nazife Gürhan, "Toplumsal Değişim ve Yemek Kültürü Üzerine Sosyolojik bir Çözümleme: Mardin Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. X, S. 54, 2017, www.sosyalarastirmalar.com, s. 563. (18.07.2018)

¹⁷² Adem Sağır, "Bir Yemek Sosyolojisi Denemesi Örneği Olarak Tokat Mutfağı", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 7/4, 2012, <http://turkishstudies.net>, s. 2677. (18.07.2018)

inançlar, kültürel birikim, sosyal ve etnik farklılıklar, eğitim düzeyi ve kültürel, miras bu değişimi tetikleyen başat faktörlerdendir.

Araştırma alanında geçirilen zaman içerisinde yemek kültürü çeşitli merasim, eğlence, cenaze ve ziyaretler sırasında detaylı bir şekilde incelemeye tabi tutulmuştur. Ulaşılan verilere göre Turanköy'de Boşnak mutfağı ve yemek kültürü, zaman içerisinde değişikliklere uğramış olsa da büyük oranda varlığını koruduğu tespit edilmiştir. Yemek çeşitlerinin yapılışı ve tüketim tarzında Bosna'da yaşan Boşnaklarla benzerliklerin var olduğu da görülmektedir. Bunun yanında farklı yaş gruplarıyla yapılan görüşmeler sırasında, yaş faktörüne bağlı olarak mutfak ve yemek kültürü unsurlarında farklılaşma yaşandığı görülmüştür. Aynı fark, Bosna mutfağı ve yemek kültürü konusunda da ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sırasında katılımcılardan alınan bilgilere göre Turanköy Boşnaklarının mutfak ve yemek kültürünün değişimini etkileyen ilk büyük faktör, göçten sonra genel anlamda yaşanan yoksulluk olmuştur. Köyün coğrafi konumu, arazilerinin yetersizliği ve ülkenin kötü ekonomik durumu, Bosna mutfağının en önemli unsurlarından biri olan etin Turanköy'de yok denilecek kadar azalmasına neden olmuştur. Mülakat sırasında 65 yaş ve üstü katılımcılar Bosna mutfağının kışlık malzemelerinden en önemlisi olan kuru etin, daha önce birkaç kişi tarafından köyde yapıldığını gördüklerini söylerken, 50-64 yaş arası gruptakiler yapıldığına dair sadece bilgilerinin olduğunu, 49 yaşın altında olanlar ise Bosna'ya giden arkadaşları sayesinde ilk defa böyle bir şeyden haberleri olduğunu ifade etmişlerdir. Kuru et örneğinde olduğu gibi, yaşanan malzeme yokluğundan dolayı birçok yemek de yok olmuştur. Bunun yanı sıra Bosna mutfağında görülmeyen zeytinin ve zeytinyağının kullanıma girdiği tespit edilmiştir. Coğrafi ve iklim şartlarının uygun olmamasından dolayı Bosna Hersek'te görülmeyen zeytin ve üzüm yetiştiriciliğinin Turanköy Boşnaklarında ortaya çıktığı görülmektedir.

Değişimi tetikleyen ikinci önemli faktör ise, son yirmi yıl içerisinde meydana gelen karma evliliklerdir. Köye Boşnak olmayan gelinlerin gelmesiyle, yanlarında getirdikleri farklı bilgi ve pratiklerin etkisi altında ortaya yepyeni bir mutfak ve yemek kültürünün çıkmasına neden olmuştur. Turanköy Boşnaklarının mutfağına etki eden bir diğer faktör de, modernleşmenin getirdiği hazır ürün ve fastfood olgusudur. Bu durum kışlık yemek hazırlama kültürü ve pratiklerini ortadan kaldırarak birçok yemeğin unutulmasına yol açmıştır. Katılımcılar; Bosna erik pekmezi, Lahana turşusu (bos. Rasol), Erişte çeşidi (bos.

Omaç), Tarhana çorbası vb. yemeklerin bilindiğini fakat günümüzde sadece en yaşlılar tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir.

Zaman içerisinde ortaya çıkan bütün değişimlere rağmen günümüzde Turanköy'de Bosna mutfağına ait pek çok yemeğin yapılmaya devam edildiği görülmüştür. Başta tuzlu yemeklerden; Börek çeşitleri (bos. Pita), Maslenica (tr. Bir çeşit yağlı yufkalı yemek), Tarhana çorbası, Pişirilmiş Yufka, Kljukusa (tr. Klyukuşa, tepside yapılan patatesli ve hamurlu yemek), Ulivaça olmak üzere, tatlılardan da; kasikaca (tr. Kaşıkça) ve hurmasica (tr. Hurmacık) sık bir şekilde yapılmaktadır.

Gündelik hayatta kahvenin eskiye nazaran daha az içildiğini ifade eden katılımcılar, günümüzde çayla beraber en sık içilen içeceğin kahve olduğunu söylemişlerdir. Turanköy'de, Bosna mutfağını ve Boşnak kültürünü koruma isteğinin özellikle son yıllarda arttığı tespit edilmiştir. Bu nedenle köyde, eski Hıdırellez bayramının kutlandığı Mayıs ayının ilk haftasında, hem o günü anma hem de Boşnakların en ünlü yemeği olan Pita'yı (Böreği) tanıtmak adına geleneksel Pita günleri düzenlenmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihi, sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlarıyla büyük önem taşıyan göç hareketleri, nüfus artışının ya da azalışının yanı sıra, nüfusun sosyo-kültürel yapısında da önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Dünya tarihinde çoğunluk itibarıyla siyasi, ekonomik ya da birtakım reformlar sonucunda meydana gelen bu göçlerin, en çok 19. ve 20. yüzyıllarda yaşandığı görülmektedir. Aynı dönem içerisinde, Berlin Kongresi'nden sonra, 1880 yıllarında, Bosna Hersek'ten Osmanlı topraklarına doğru göç hareketleri gerçekleşmiştir. Ülkenin yabancı işgal altına girmesi, birtakım hakların elden alınması ve Boşnakların buna boyun eğmeyi kabul edemeyişinin bu göç hareketlerinin en temel tetikçilerinden olduğu bilinmektedir. Şunu belirtmekte fayda var ki, Bosna Hersek tarihinde önceki yıllara ait hiçbir toplu göç hareketi mevcut değildir. Dolayısıyla, 1880 yıllarında gerçekleşen göç dalgası, Bosna Hersek tarihinde yaşanan ilk toplu dış göç niteliğindedir. Bu ilk toplu göçün Osmanlı Devleti'nin topraklarına doğru olması da bir tesadüf değildir. Beş asır boyunca yaşadıkları Osmanlı Devleti'ni halı hazırda kendi öz vatanları olarak görmeleri, aynı zamanda kültürel, siyasal ve dini bakımdan taşıdıkları ortak değerler, göçün bu yöne doğru gerçekleşmesinin en büyük nedeni olmuştur.

Çalışmamızın konusu olan Turanköy, o dönem içerisinde kurulan köylerden birisidir. Bu çalışma esas olarak, Turanköy sakinleri olan Boşnak göçmenlerinin, göçten günümüze kadarki süreçte yaşadıkları sosyo-kültürel değişimleri konu edinmiştir. Kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmamızın ikinci bölümünde, 1878 Kongresi öncesi ve sonrasında Bosna Hersek'in genel siyasi, idari, ekonomik ve kültürel yapısı; Babı Ali ile olan ilişkiler, ilhaka yol açan nedenler ve ilhak sonrasında oluşan durum hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, göç hareketlerinin meydana gelme sebepleri kısaca aktarılmıştır.

Turanköy Boşnaklarının göç sonrasında yaşadıkları en önemli sorunlara baktığımızda ise ekonomik problemler ön plana çıkmaktadır. Özellikle 65 ve üstü yaş grubundaki katılımcılar, görüşmeler sırasında sık sık yoksullukla boğuştuklarını, yokluğun köyde hâkim olduğunu, birkaç kişi dışında köy sakinlerinin en çok ekonomik anlamda

sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Araştırmada ulaşılan bilgilere göre göç sonrasında Turanköy Boşnaklarının sosyo-kültürel değişimini etkileyen ilk faktör, ekonomik faktördür. Ekonomik faktör; giyim kuşamaı, eğitimi, mutfağı, geleneksel adetleri ve pratikleri ortadan kaldıran, unutturan ve yaşam şartlarını değiştirmeyi tetikleyen ilk unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkenin 20. yüzyıl boyunca geçirdiği ekonomik buhran dışında, durumu etkileyen bir diğer faktör ise köyün bulunduğu coğrafi konum olmuştur. Turanköy'ün; Erdoğan, Aksu ve Gölbaşı köylerinin toprakları üstünde kurulması, köyün arazi açısından genişlemesine engel olmuştur. Yüz yıl içerisinde nüfusun tam beş kat artması, bunun yanı sıra zaman içerisinde toprakların miras olarak bölünmesi, arazilerin yetersizliğine ve ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, bölgenin zengin orman alanlarına sahip olması, köy sakinlerinin birkaç kuşak boyunca ormancılıkla iştibal olmalarına neden olmuş, bunun bir sonucu olarak ormancılık, yapılan en yaygın meslek haline getirmiştir. Aynı zamanda yapılan görüşmeler neticesinde, ormancılığın çoğu zaman devlete ait arsalar veya komşu köylere ait olan ormanlık alanlarda icra edilmesinden dolayı bu durumun yerli halk ile ilişkilerin bozulmasına sebebiyet verdiği öğrenilmiştir. Tüm bu faktörler; hem ormanlık alanların izinsiz kullanımı hem de köyün eski araziler üzerine kurulmuş olması, Boşnak göçmenler ile yerli halkın arasındaki iletişim, etkileşim ve sosyalleşmeyi olumsuz bir şekilde etkileyerek, göçmenlerin kendi içine kapanmasına ve izole edilmesine sebep olmuştur. Bununla beraber köyün izole kalmasının bir diğer nedeni, sosyo-kültürel hayatın köyün içinde gerçekleşmesi ve köy halkının dış dünyaya karşı ekonomik alan dışında bir bağımlılıklarının bulunmayışıdır.

Çalışmamızda, köyün ilk yıllarda sosyo-kültürel açıdan izole olmasının dışında, fiziki ve ulaşım anlamında da izole olduğu tespit edilmiştir. Bilgilere göre Bursa ve Kestel merkezinde bulunan sosyal ve devlet kurumlarına ulaşımın birkaç kilometre uzaklıkta bulunan Aksu köyünden geçen eski Bursa-Ankara yolu üzerinden sağlandığı ve bu noktaya ise Turanköy'den yalnızca yaya olarak ulaşılabildiği tespit edilmiştir. Bu durum, göç sonrasında ilk 80 yıl içerisinde Turanköy Boşnaklarının kültüründe neredeyse hiçbir değişikliğin yaşanmamasına sebebiyet vermiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar istisnasız, köken olarak Boşnak olduklarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen günümüzde kendilerini nereye ait hissettikleri sorusuna verilen cevaplar, yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. 65 ve üstü yaş grubundaki

katılımcılar, kendilerinin istisnasız Boşnak olduğunu ve kendilerini Bosna'ya ait hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu gruptan bir katılımcı:

Küçükkenden beri dedelerimiz, büyüklerimiz bize Bosna'yı anlattırdı. Nerden geldik nasıl geldik ve biz de içimizde hep bir özlemle yaşadık. Şuan bile, hep sanki geçici olarak buradayım ve bir gün o beklediğimiz dönüşü yapacağız gibi hissediyorum, ifadelerini kullanmıştır.

50-64 yaş grubu katılımcılar benzer ifadeleri kullanmalarının yanında, aradan uzun zaman geçtiği için Türkiye'yi de kendi anavatanları olarak gördüklerini ve buraya aidiyet duyduklarını ifade etmişlerdir. Görüşmelerde Bosna Hersek'e karşı duyulan özlem duygusu, genel olarak bu yaş grubu katılımcıları arasında ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. 35-49 yaş grubundan olanlar, kendilerini aynı şekilde günümüzde de Boşnak olarak gördüklerini ifade ederken, aidiyet konusundaki cevaplarda daha çok Türkiye'ye karşı aitlik duygusu beslediklerini ifade etmişlerdir. Bosna'ya hiç gitmedikleri, ebeveynlerine kıyasla Türk toplumuna daha çok uyum sağladıkları, toplumla bütünleştikleri ve çoğunlukla karma evlilikler yaptıklarından ötürü aile içinde ortak aidiyet noktasını Türkiye'nin teşkil ettiğini düşünmektedirler. Araştırmamızda örneklem içerisinde en genç grubu temsil eden 15-29 yaş arasındaki katılımcılar, köken olarak Boşnak olduklarını ama kendilerini Türk olarak gördüklerini ve Türkiye'ye ait hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların kimlik ve aidiyet hakkındaki sorulara verdikleri cevapların, kuşaklar arasındaki farklılaşmayı da gösterdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra topluma uyum sağlama ve katılma oranıyla eşit çizgide olan kimlik ve aidiyet olgusunun, Boşnak ile Türk olma konusunda, sosyalleşmenin ana rolünü oynadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kimlik ve aidiyetleri konusunda ortaya çıkan bu sonuçlar, Turanköy'de yaşanan Boşnak kültürü değişiminin ufak çapta bir örneğini teşkil etmektedir.

Araştırmada yapılan görüşmeler sırasında kimlik ve aidiyet konusunda sorulara, birkaç katılımcının verdiği cevaplarda, köyde kimlerin yaşadığı ve neler olduğu hakkında bir tezin geliştirildiği tespit edilmiştir. Bu teze göre Turanköy Boşnakları, kendilerinin Osmanlı Döneminde Anadolu'dan Balkanlara göç eden Türklere olduklarını ve 600 yıl boyunca Bosna'da yaşadıkları sonradan aslında özvatandaşlarına geri dönen bireyler olduklarını iddia etmektedirler. İspatlanması neredeyse imkânsız olan bu tezin, Turanköy Boşnakları arasında, kendilerine hem Boşnak hem de Türk kimliğine sahip olma fırsatı tanıdığı için yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmada kimlik ve aidiyet sonrasında incelenen bir diğer konu, sosyo-kültürel yapıyı ve onun değişimini etkileyen en önemli boyutlardan biri olan dil olmuştur. Görüşmelerin sonucunda, günümüzde Boşnakçanın 50 yaş üstü olanlar arasında aktif bir şekilde kullanılmakta olduğu görülmüştür. Kullanılan Boşnakça içerisine bir takım Türkçe kavramlar geçmiş olmasına rağmen, dil bilgisinin iyi derecede korunduğu da tespit edilmiştir. 50 ve üstü yaş grubuyla Boşnakça kullanılarak görüşmeler yapıldığı sırada bir katılımcının “*Türkçe bana eksik geliyor. Boşnakçada var olan bazı kelimeler Türkçede yok.*” sözü bu durumun delili niteliğindedir. Bunun yanı sıra 35 ila 49 yaşlarında olan katılımcıların çoğunun “*anlıyorum ama konuşamıyorum*” şeklindeki ifadeleri, hayatlarında öğrendikleri ilk dilin Boşnakça olmasına rağmen günümüzde Boşnakçayı aktif bir şekilde kullanamadıkları sonucuna götürülmüştür. Çalışmada 15-29 yaş aralığını kapsayan ve gençlerden oluşan katılımcı grubu, Boşnakça ile hiçbir şekilde ilgilerinin olmadığını ifade etmiştir. Dil konusunda kuşaklar arasında yaşanan farklılaşma görüşme sırasında bir katılımcının torununun “*Baba, nine neden bu abiyle İngilizce konuşuyor?*”, sorusunda kendini en güzel şekilde göstermektedir.

Çalışmada Boşnakçanın uzun yıllar boyunca korunabilmesinin temel faktörü, önceki paragraflarda bahsi geçen köyün ve göçmenlerin uzun süre boyunca sosyo-kültürel ve fiziki açıdan izole kalması durumudur. Dil konusunda ve genel olarak köyün sosyo-kültürel resminin değişmesinde, 1964 yılında açılan ilkokulun doğrudan bir etkisinin olduğu görülmektedir. Eğitimde meydana gelen bu değişimi, görüşmeye katılanların büyük çoğunluğu bizzat tecrübe ettiği için, ortaya çıkan etkiyi gerçek ölçüleriyle tespit etmek imkân dâhilinde olmuştur. İlk etkiler, 1964 yılı sonrasında köyün genelinde artan okuryazarlık oranında ve Türkçenin aktif bir şekilde kullanımında görülmektedir. Bu durum daha önce görülmeyen eğitim seviyesinin artışına ve yeni iş bölümlerinin ortaya çıkışına neden olmuştur.

Araştırmada, eğitim durumunun değişmesine paralel olarak ülke çapında ekonomide ve sanayi sektöründe de gelişimin meydana geldiği görülmektedir. Bu gelişimin bir sonucu olarak yeni yapılan Bursa-Ankara kara yolunun Turanköy’ün önünden geçmesiyle, göçten bu yana yaşanan fiziki izolasyon da sona ermiştir. Turanköy’de eğitim seviyesinin artması, sosyo-kültürel ve fiziki izolasyonun bitmesi, hem köyden büyük sanayi merkezlerine hem de Anadolu’nun farklı kırsal alanlarından köye doğru olan bir göç hareketliliğini başlatmıştır. Yaşanan bu göçün, yüz yıl boyunca Turanköy’ün homojen

kültür, dil ve nüfus yapısının bozulmasına ve değişmesine neden olduğu görülmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonucunda o dönemde ilk defa; karma evliliklerin yapılmaya başlandığı, köy kahvehanesinde Boşnakça yanında Türkçenin de kullanıma girdiği, aile yapısının farklılaştığı, geçiş adetleri olan: doğum, sünnet ve evlenme gibi adet ve pratiklerde farklılaşmaların meydana geldiği tespit edilmiştir.

Çalışmada bunların yanı sıra, son 30 yıl içerisinde geleneksel boş zaman pratikleri, oyunlar ve alışkanlıkların, aynı zamanda geleneksel bayram adet ve uygulamalarının ortadan kalktığı ve yeni nesiller tarafından bunların hiç bilinmediği görülmüştür. Bu döneme ait bir diğer değişim örneği ise, köyün iş bölümü konusunda meydana gelmiştir. Göçten sonra en çok yapılan ve tercih edilen ormancılık mesleği, ulaşımın gelişmesiyle yerini nakliyeciliğe bırakmıştır. Görüşmelere katılan erkek katılımcıların 60%'ının hayatlarının bir döneminde bir şekilde nakliyecilik işiyle uğraştıkları tespit edilmiştir.

Araştırmada Turanköy'ün geleneksel sosyo-kültürel yapısına etki eden ve günümüzde de hala etki etmeye devam eden bir diğer faktör, modernleşmenin sonucu olarak meydana çıkan iletişim araçlarının gelişmesi olmuştur. Görüşme sırasında iletişim araçlarının, özellikle Boşnak göçmenlerin en genç kuşağı üzerinde çok büyük etki yarattığı ve onları neredeyse geleneksel kültürden tamamen kopardığı görülmektedir.

Bu çalışmada Turanköy Boşnak kültürü konusunda, 1964 yılı bir dönüm noktası kabul edilerek, iki farklı tarihsel döneme rastlanmıştır. Boşnak göçmenlerin geleneksel kültür konusunda yaşadıkları değişimi tespit etmeyi hedefleyen araştırmada, değişimin kendisi bu tarih sonrasında hızlı bir şekilde yaşanmış ve son 60 yıl içerisinde kuşakları birbirine benzemeyecek duruma getirmiş, hatta çoğu zaman da kuşaklar arasında çatışmaya neden olduğu görülmüştür. Yaşam boyunca farklı faktörlerin etkisinde farklı biçimlerde sosyalleşme yaşayan bu kuşaklar, Türk kültürüne farklı derecelerde uyum sağlamışlardır. Bir tarafta Boşnak ve etnosentrik bir sosyo-kültürel yapıya sahip ve Türk kültürüne sadece belli noktalarda adaptasyon sağlayan eli yaş ve üstü olan kuşaklar bulunurken, öbür tarafta onların tersine, egemen Türk kültürüne tam uyum sağlamış ve asimile olmuş olan genç kuşakların var olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak çalışmanın giriş bölümünde sunulan varsayımların tamamıyla doğru ve tutarlı olmadığı görülmüştür. Göç sonrasında Turanköy'de yerleşen Boşnakların, hemşerileriyle aynı mekânı paylaşmaları ve orada kümeleşmeleri ve aralarındaki ağ ilişkilerini sürdürmeleri, geleneksel sosyo-kültürel yapının korunmasında ciddi rol

oynadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra II. Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen sanayileşme ve modernleşmenin de kültürel değişimi tetikleyen nedenlerden olduğu görülmüştür. Tutarlılığı bakımından varsayımların en doğru olanı, göçmenlerin eğitim ve ekonomik durumu konusundaki varsayım olmuştur. Çalışmada, Turanköy Boşnaklarının sosyo-kültürel hayatlarını en çok bu iki kurumda meydana gelen gelişmelerin etkilediği ortaya çıkmıştır.

Bunun yanı sıra göç sonrasında anavatanla yaşanan iletişim kopukluğunun, Türkiye ve Türk toplumu ile olan tarihsel bağ, ortak geçmiş ve din faktörünün, göçmenlerin yeni yerleşim alanı ve yeni egemen kültür ile bütünleşmelerini hızlandırıcı bir etkiye sahip olduğu şeklindeki varsayımın tutarlılığının olmadığı da tespit edilmiştir.

Berlin Kongresi sonrasında başlamış olan Boşnakların göç serüveni, tarihin belli dönemlerinde tekrarlanarak günümüzde de varlığını göstermektedir. Bu çalışma, o serüvenin ilk katılımcıları olan Turanköy Boşnaklarının, 133 yıl sonra sosyo-kültürel durumunu tespit etmeyi ve kayıt altına almayı hedeflenmiştir. Çalışmanın eksik ve yetersiz olduğu gerçeğini kabul ederek, bundan sonra yapılacak olan araştırmalara bir ışık tutabileceğini ümit etmekteyiz.

BİBLİYOGRAFYA

- “Culture”, *New Webster’s Dictionary of the English Language*, Chicago: Consolidated Book Publishers yay., 1975.
- “Kültür”, *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. XIV, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., 1989.
- ABAZOVIĆ Dino, “Bosanskohercegovački muslimani između sekularizacije i desekularizacije”, *Migracije i Etničke Teme*, Sarajevo: Synopsis, S. 3., 2012.
- AKYILDIZ Ali, “Tanzimat”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XL., İstanbul: TDV yay., 1989.
- ARDA Erhan Ed., “Adaptasyon”, *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, İstanbul: Alfa yay., 2003.
- ARSLANTÜRK Zeki, *Sosyal Bilimciler İçin: Araştırma Metod ve Teknikleri*, 3. b., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi vakfı yayınları, 1997.
- ASLAN Demo Ahmet, *Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2011.
- ASLAN Hasan, “Kültür Kavramının Tarihsel Gelişimi”, *Folklor Edebiyat*, 2007 Sayı: 52, ss. 93-102.
- ASSMANN Jan, *Kültürel Bellek*, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı yay., 2001.
- AŞKIN Deniz, *Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- ATALAY Beşir, *Sanayileşme ve Sosyal Değişme: Kırıkkale Araştırması*, Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı Planlama Dairesi, 1983.
- AYDIN Mustafa, *Kurumlar Sosyolojisi*, 2. b, Ankara: Vadi yay., 2000.
- AYVERDİ Samiha, “Göç”, *Türkçe Sözlük*, ed. Şükrü Haluk Akalın, 11. b., Ankara: Türk Dili Kurumu yay, 2011.
- BÂB-I ÂLÎ EVRAK Odası. 176/13139.

- BABUNA Aydın, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, 2. b, İstanbul: Tarih Vakfı Yut yay., 2012.
- BAŞBAKANLIK Osmanlı Arşivi, İ.HD, 77656.
- BAŞEL Halis, *Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- BİLGİN Vejdi, *Sosyal Çözülme ve Din*, Samsun: Etüt yay., 1997..
- BOJIC Mehmedalija, *Historija Bosne i Bosnjaka*, Sarajevo: Sahinpasic yay., 2001.
- BOSTANCI Naci, "Toplum ve Kültür" *Sosyolojiye Giriş*, Haz. İhsan Sezal, 3. b., Ankara: Mart Kitabevi, 2003.
- BOSTANTZİ Chousein, *Yunanistan Gümölcine İli Mehrikoz Bölgesindeki Doğum, Sünnet, Evlenme ve Ölüm ile İlgili Örf ve Adetlerin Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- BULAK Abdulnasır, *Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- CANATAN Kadir, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, İstanbul: Endülüs yay., 1990.
- CASTLES Stephen, MİLLER Mark J., *Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilge Üniversitesi yay., 2008.
- ÇAY Abdulhaluk M., *Hıdırellez: Kültür- Bahar Bayramı*, 2. b., Ankara: Kültür Bakanlığı yay., 2006.
- DAHİLİYE Nezâreti Mektubî Kalemi 1/33.
- DEMİR Ömer, ACAR Mustafa, "Beyin Göçü", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 3. b., Ankara: Vadi yay., 1997.
- DEMİR Ömer, ACAR Mustafa, "Doğum", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi yay., 1997.
- DEMİR Ömer, ACAR Mustafa, "Göç", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 2. b., Ankara: Vadi yay., 1993.
- DEMİREL Muammer, "Türkiye'de Bosna Göçmenleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XXII, S. 2., 2008., ss. 285-306.

- DENİZ Orhan, ETLAN Erol, “Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C: VI, S 2., 2009, ss. 472-498.
- DOĞAN Mehmet, “Gelenek”, *Büyük Türkçe Sözlüğü*, c. I, 24. b., Ankara: Yazar yay., 2011.
- DOĞAN Özlem , *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, 4. b., İstanbul: İnkılap yay., 2000.
- DURKHEİM Emile, *The Division of Labor in Society*, çev. W. D. Halls, New York: The Free Press yay., 1984.
- EDLES Laura Desfor, *Uygulamalı Kültürel Sosyoloji*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Babil yay., 2007.
- EKİCİ Süleyman, TUNCEL Gökhan, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum*, C. V, S. 9, Ankara, 2015, ss. 9-22.
- EMİROĞLU Kudret, AYDIN Suavi, “Göç”, *Antropoloji Sözlüğü*, 1. b., Ankara: Bilim ve Sanat yay., 2003.
- ERGİNSOY, “İstanbul’da Üç Kuşak Loç Anlatıları: Yerel Topluluk ve Küresel Koşullar”, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, ed. Firdevs Gümüsoğlu, Ankara: Bağlam yay., 2001.
- FICHTER Joseph, *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi, Konya: Toplum yay., 1990.
- FREİRE Paulo, *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, 3. b., İstanbul: Ayrıntı yay., 1998.
- GANS Herbert J., *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2005..
- GIDDENS Anthony, *Sosyoloji*, çev. Hüseyin Özel vd., Ankara: Ayraç yay., 2000.
- GÖKALP Ziya, *Türk Medeniyet Tarihi*, Ankara: Elips Kitap yay., 2007.
- GÖKÇE Birsen, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1-2, Mart-Ekim 1976, ss. 46-67.
- GÖKER Göksel, MEŞE Gülümser, “Türk Göçmenlerin İtalyanlara Bakış Açısı: Bir Kültürlerarası İletişim Araştırması”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, C: VII, S. 1, Ocak 2011, ss. 65-82.
- GRAMSCİ Antonio, *Hapishane Defterleri Felsefe ve Politika Sorunları*, çev. Adnan Cemgil, 3. b., İstanbul: Belge yay., 1997.
- GÜLEÇ Cengiz, *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*, Ankara: Verso yay., 1992.

- GÜLER Sümer, “Türkiye’de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı”, 21. *Karşısında Kent ve İnsan*, ed. Firdevs Gümüoğlu, 1. b., Ankara: Bağlam yay., 2001.
- GÜNAY Ünver, *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi yay., 1993.
- GÜNDÜZ Tufan, *Alahimanet Bosna Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü*, İstanbul: Yeditepe yay., 2012.
- GÜNGÖR Veyis, *Bizimkilerin Pedagojisi: Göç, Kültür, Kimlik Holandalı Türkler*, Ankara: Liman yay., 2005.
- GÜVENÇ Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, 2. b, İstanbul: Remzi Kitabevi yay., 1974.
- GÜVENÇ Bozkurt, *Kültürü abc’si*, İstanbul: Yapı Kredi yay., 1997.
- İDARE. Dahiliye Nezareti 984/77656.
- İNALCIK Halil, *Bursa Araştırmaları*, Bursa: Furkan Ofset yay., 2012.
- İPEK Nedim, *Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri*, 2. b, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- İSLAH İbrahim, *Türklerde Bayram*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- KARTARİ Asker, *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*, İstanbul: İletişim yay., 2006.
- KAYA Yahya Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Politika, Eğitim, Kalkınma*, 2. b., Ankara: Nüve Matbaası yay., Şubat 1977.
- KELEŞ Rüsen, *Kentleşme Politikaları*, Ankara: İmge yay., 1983.
- KELEŞ Rüsen, “Dış Göç”, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. b., Ankara: İmge yay, 1998.
- KROEBER A.L. ve KLUCKHOHN C., *Culture: A Critical Review of Concept and Definitions*, Massachusetts: Harvard Üniversitesi yay., 1952.
- LEE, Everett S., “A Theory of Migration”, *Demography*, C. III, S. 1., Population Association of America, 1966,
- MALCOLM Noel, *Bosna Kratka Povijest*, Sarajevo: Buybook yay., 2011.
- MALINOWSKI Bronislaw, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, çev. Deniz Uludağ, İstanbul: Doğubatı yay., 2016.
- MARSHALL Gordon, “Asimilasyon”, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat yay., 1999.
- MARSHALL Gordon, “Sosyolojik Göç Araştırmaları”, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat yay., 1999.
- MECLİS-İ VÜKELÂ Mazbataları. 74/62.

- MERİÇ Cemil, *Kültürden İrfana*, 3. b., İstanbul: İnsan yay. 2015.
- MERTER Feridun, *1950-1988 Yılları Arasında- Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*, 2. b., Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yay., 1990.
- NAZ Yasemin, *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- ÖRNEK Sadet Veyis, *100. Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, 2. b., İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1988.
- ÖRNEK Sedat Veyis, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- ÖZDEMİR Cevdet, "Kimlik ve Söylem", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2001.
- ÖZKALP Enver, *Sosyolojiye Giriş*, 8. b., Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı yay., 1995.
- ÖZKAN Mustafa, *İnsan, İletişim ve Dil*, b. 4, İstanbul: Filiz Kitapevi, 2009.
- ÖZYAKIŞIR Deniz, *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- PEŞEMBE Erkan, *Almanya'da Türk Kimliği: Din ve Entegrasyon*, İstanbul: Araştırma yay., 2005.
- SAİD Edward, *Entelektüel- Sürgün, Marjinal, Yabancı*, çev. Tuncay Birkan, 2. b., İstanbul: Ayrıntı yay., 2004.
- SAPANCALI Faruk, *Sosyal Dışlanma*, Ankara: Dokuz Eylül yay., 2005.
- SCHROEDER Ralph, *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Bilim ve Sanat yay., 1996.
- SENNETT Richard, *Yeni Kapitalizmin Kültürü*, çev. Aylin Onacak, İstanbul: Ayrıntı yay., 2009.
- SMITH Philip, *Kültürel Kuram*, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil yay., 2005.
- STRAUSS Claude Levi, *Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji*, çev. Akın Terzi, 2. b., İstanbul: Metis yay., 2014.

- TALAS Cahit, *Sosyal Ekonomi*, 6. b., Ankara: Savaş yay., 1983.
- TAN E. Mine, *Toplumbilimine Giriş Temel Kavramlar*, Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi yay., 1981.
- TEZCAN Mahmut, *Sosyolojik Açısından Boş Zamanların Değerlendirmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi yay., 1982.
- TOK Nafiz, *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul: Ayrıntı yay., 2003.
- TOKSÖZ Gülay, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., 2006.
- TOURAİNE Alain, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, 2. b., İstanbul: Yapı Kredi yay., 2002.
- TURAN Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, 3. b., İstanbul: Bilgi yay., 2000.
- TURHAN Mümtaz, *Kültür Değişimleri Sosyal Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik*, 2.b, Altınordu yay., Ankara, 2016.
- TÜRKKAHRAMAN Mimar, *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar: Kurumlar Sosyolojisine Giriş*, Ankara: Alp yay., 2006.
- TÜRKÖNE Mualla Gülnaz, *Erol Güngör'de Kültür ve Kültür Değişimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.
- TÜRKYILMAZ Ahmet vd., *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Aileler*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yay., 1998
- ÜLKEN Hilmi Ziya, "Bütünleşme (İntegrasyon)", *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- WILLIAMS Raymond, *Anahtar Sözcükler*, çev. S. Kılıç, İstanbul: İletişim yay., 2006.
- WILLIAMS Raymond, *Kültür*, çev. Aydın Suavi, Ankara: İmge yay., Nisan 1993.
- YALÇIN Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Ani yay., 2004.
- YEŞİL Yılmaz, "Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum (Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, C.II, S. 9 Kış 2014, ss. 117-136.
- YILDIZ Fatma, *Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Entegrasyon Süreçleri: Mersin Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, 2018.

Elektronik kaynaklar:

GÜRHAN Nazife, “Toplumsal Değişim ve Yemek Kültürü Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Mardin Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. X, S. 54, 2017, <http://sosyalarastirmalar.com>, s. 563. (18.07.2018)

SAĞIR Adem, “Bir Yemek Sosyolojisi Denemesi Örneği Olarak Tokat Mutfağı”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 7/4, 2012, <http://turkishstudies.net> , s. 2677. (18.07.2018)

TBMM Kütüphanesi, Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerin Adları, 0437-0436 BURSA, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.eser_bilgi_q?ptip=EHT&pdemirbas=197102258. (14.03.2018)

<https://www.google.com/maps/@40.1786108,29.2175046,35760m/data=!3m1!1e3>,
(15.02.2018)

<http://haritamaps.net/tag/rakim>, (15.02.2018)

https://hr.wikipedia.org/wiki/Bosanska_krajina (23.03.2018)

<https://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=240611> (15.01.2018)

<http://www.nufusune.com/184217-bursa-kestel-turankoy-mahallesi-nufusu> (20.02.2018)

EKLER

EK-1

Kültür Değişmeleri Bağlamında Turanköy

Bu araştırma Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Yüksek Lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Çalışma tamamen bilimsel amaçlı olup Turanköy Boşnak göçmenlerinin göç sonrasında yaşadıkları kültür değişmeleri belirlenmesini hedeflenmektedir. Bu nedenle sorular cevaplanırken gösterilecek titizlik konu ile ilgili sağlıklı ve gerçek verilere ulaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Çalışmada bilimsel ahlak ilkelerinin tamamına hassasiyetle uyulacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve verdiğiniz samimi yanıtlardan dolayı teşekkür ederiz.

Muhamed Sporışević

Uludağ Üniversitesi

Mülakat Soruları

Kişisel Bilgiler:

1. Adı ve Soyadı:
2. Cinsiyet:
3. Doğum Tarihi ve Yaş:
4. Doğum Yeri:
5. İkamet Yeri:

Dil Bilgileri:

1. Hangi dili anadili olarak kabul ediyorsunuz?
2. Hangi dili kendinize daha yakın buluyorsunuz?
3. Boşnakçayı gündelik hayatta ne oranda kullanıyorsunuz?
4. Evinizde kullanılan dil nedir?
5. Ailenizde kullanılan İsimler ve Lakaplar?
  - Baba, Dede, Dayı, Amca
  - Anne, Nine, Teyze, Hala
  - Çocuklar ve Torunlar
  - Aile Soyadı ve lakabı
6. Boşnakça dilinde bildiğiniz Dua, Beddua, Yemin?

7. Boşnakça dilinde bildiğiniz Nasihat, Deyim, Atasözü, Argo?
8. Boşnakça dilinde bildiğiniz Bayram veya Özel günü kutlama sözleri?
9. Boşnakça dilinde bildiğiniz Ağırhama ve Uğurlama sözleri?
10. Köyde Boşnakça ismini taşıyan yerleri hangileridir?

Din Bilgileri:

1. Dini bilgileriniz nasıl ve nerde öğrendiniz?
2. Dini ibadet ve pratikleri yerine getirme konusunda kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?
3. Sizce köyde yaşayan insanlar dini yükümlülüklerini ne derecede yerine getirmektedir?

Demografi Bilgileri:

1. Aile yapınız nasıldır? Kaç kişiden oluşmaktadır?
2. Eğitim durumunuz nedir?
  - Baba, Anne, Dede, Nine ve Torunların eğitim durumu nedir?
3. Ailenizin toplum içindeki sosyo-kültürel konumu nasıldır?
4. Mesleğiniz nedir?
  - Baba, Anne, Dede, Nine ve Torunların meslek durumu nedir?
5. Ailenizin toplum içindeki sosyo-ekonomik konumu nasıldır?
6. Aile, akraba ve komşular arasında dayanışma, yardımlaşma ve misafirlik konusu nasıldır?

Milli Aidiyet ve Kimlik

1. Aidiyet bakımından kendinizi hangi yere ait görüyorsunuz?
2. Kimlik bakımından kendinizi nasıl görüyorsunuz?
3. Bosna Hersek'e karşı ne duyguları besliyorsunuz?
4. Yapılan göçe ne gözle bakıyorsunuz?
5. Türkiye'de kendinizi yabancı olarak hissediyor musunuz?

Geçiş Dönem Adetleri

Doğum

1. Hamilelik dönemi ve doğum öncesi inanışlar ve uygulamalar nelerdir?
2. Doğumdan önce yapılan hazırlıklar nelerdir?
3. Hamile kadının uyması yada yapmaması gereken davranışlar nelerdir?
4. Doğum sonrası inanışlar ve uygulamalar nelerdir?
5. Yeni doğan bebek ile ilgili olarak neler yapılır?

Sünnet

1. Çocuklarınızı kaç yaşlarında sünnet ettirdiniz?
2. Sünnet töreni ilgili yapılan uygulamalar nelerdir?
3. Sünnet olan çocuğa ne tür hediyeler verilir?

Evlilik

1. Köyde evlilikler nasıl yapılır?
2. Akraba evliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Gelin veya damat seçme konusunda Milli aidiyet önemli mi?

4. Çok eşlilik konusunda ne düşünürsünüz? Köyde örnekleri var mıdır?
5. Köye dışardan kız alır mısınız?
6. Köyden dışarıya kız verir misiniz?
7. Evlilik ile ilgili adet ve uygulamalar nelerdir?
8. Siz nasıl evlendiniz?
9. Günümüzde kız kaçırma âdeti var mıdır?

Ölüm

1. Ölüm anı öncesi uygulama ve pratikleri nelerdir?
2. Ölüm anı sonrasında yapılan uygulama ve pratikleri nelerdir?
3. Ölüm ile ilgili törensel uygulamalar nelerdir?
4. Baş sağlığı ziyaretleri nasıl yapılır?
5. Mezar ziyaretleri ne zaman ve nasıl yapılır?
6. Dul konusu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bayram ve Özel Günler

1. Köyde kutlanan dini bayramlar nelerdir?
2. Köyde kutlanan milli bayramlar nelerdir?
3. Köyde kutlanan özel günler nelerdir?
4. Köyde yapılan kutlama, uygulama ve pratikleri nelerdir?
5. Gençliğimize göre kutlamalar konusunda neler değişti?

Boş Zaman

1. Köyde boş zamanları nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Köy kahvesinde ne kadar vakit geçiriyorsunuz?
3. Komşularla günlük ziyaretler yapıyor musunuz?
4. Eski dönem ile günümüzü değerlendirdiğinizde boş zaman konusunda neler değişti?
5. Çocuk iken oynadığınız oyunların isimleri nelerdir?
6. Bu oyunlar nasıl oynanır?

Mutfak ve Yemek Kültürü

1. Köyde geleneksel Boşnak yemekleri ve tatlıları nelerdir?
2. Gündelik hayatta en çok ne yemek yapılır?
3. Kışlık hazırlıkları yapar mısınız?
4. Özel günlerde yaptığınız yemekler nelerdir?
5. Günde kaç öğün yemek yersiniz?
6. Gündelik hayata kahve ne oranda içersiniz?

EK-2

Katılımcılar:

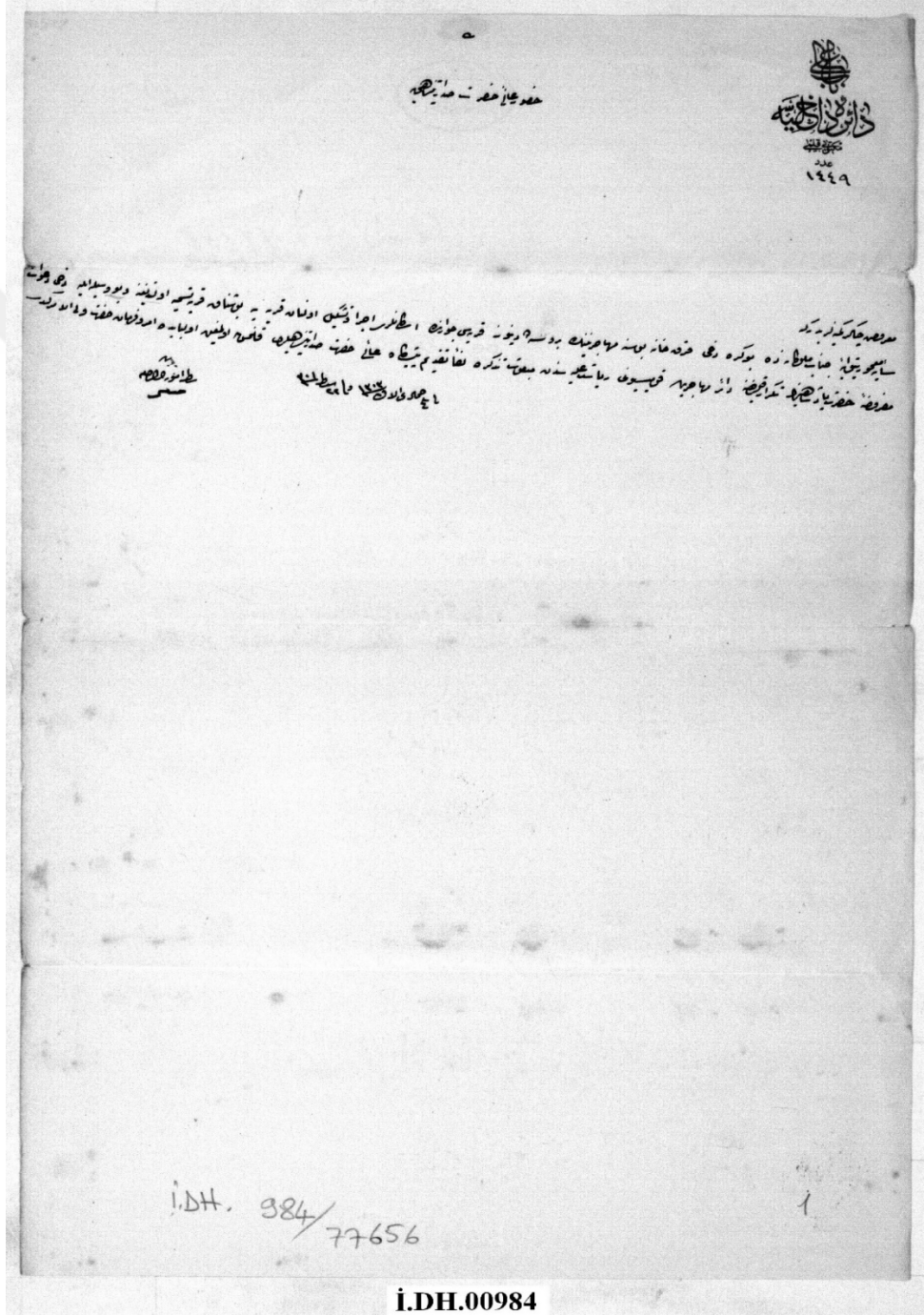
1. R. Ş. Kadın 88 yaşında, Emekli.
2. B. Ç. Erkek 66 yaşında, Şoför (Emekli).
3. Ç. Kadın 63 yaşında, Ev hanımı.
4. O. Ç. Erkek 38 yaşında, Depo Sorumlusu.
5. Ç. B. Erkek 66 yaşında, İnşaat ustası (Emekli).
6. H. T. Kadın 85 yaşında, Ev hanımı.
7. R. T. Erkek 88 yaşında, Şoför/ Nakliyecisi (Emekli)
8. A. A. Erkek 85 yaşında, Oduncu/ Çiftçi (Emekli)
9. Z. E. Erkek 63 yaşında, Şoför/ Nakliyecisi/ Muhtar
10. H. H. Kadın 73 yaşında, Ev hanımı (Emekli)
11. K. H. Kadın 43 yaşında, Ev hanımı.
12. L. H. Kadın 22 yaşında, Öğrenci.
13. M. Ç. Erkek 40 yaşında, Esnaf.
14. N. B. Kadın 83 yaşında, Çiftçilik/ Hayvancılık / Ev hanımı (Emekli)
15. H. T. Kadın 50 yaşında, Çiftçilik / Ev hanımı.
16. İ. H. B. Erkek 16 yaşında, Öğrenci

17. R. B. Erkek 33 yaşında, Tekstil sektöründe alışan.
18. R. A. Erkek 58 yaşında, Tavukçuluk / Yumurtacılık (Emekli)
19. M. A. Kadın 57 yaşında, Ev hanımı.
20. S. K. Erkek 51 yaşında, Esnaf.
21. S. E. Erkek 59 yaşında, Nakliyecisi.
22. N. E. Kadın 57 yaşında, Ev hanımı.
23. S. E. Erkek 23 yaşında, Öğrencisi.
24. S. E. Kadın 25 yaşında, Öğrencisi.
25. B. T. Kadın 35 yaşında, Ev hanımı.
26. O. A. Erkek 37 yaşında, Müdür.
27. D. E. Kadın 28 yaşında, Memur.
28. Y. C. Kadın 44 yaşında, Ev hanımı.
29. T. R. Erkek 55 yaşında, şoför/ nakliyecisi.
30. R. H. Kadın 39 yaşında, Ev hanımı.

EK-3

Arşiv Belgeleri

Belge: 1 Mart 1886 tarihli tezkire. Boşnak göçmenlerin köyde iskân edilmesinde gösterdikleri gayretten dolayı iskân-ı muhacirin memurlarının tarafından verilen takdirname belgeleri.

بسم الله الرحمن الرحيم

مكتوبه قلمی

عقار
۹۹

راحمه الله

روایتی
اقام
حکایتی
سید محمد یونس حبیبی از جمله
مرفوعه نیک از روی و عهد (بوسه و فریب) سید محمد یونس حبیبی از جمله
اسکانه و جهره و کوری فرزند با تحریک از جمله
و طبعه و عهد و بیاید معاونت قنور او سابقه و فرزند حضرت سید محمد یونس حبیبی از جمله

i.DH. 984/77656

2

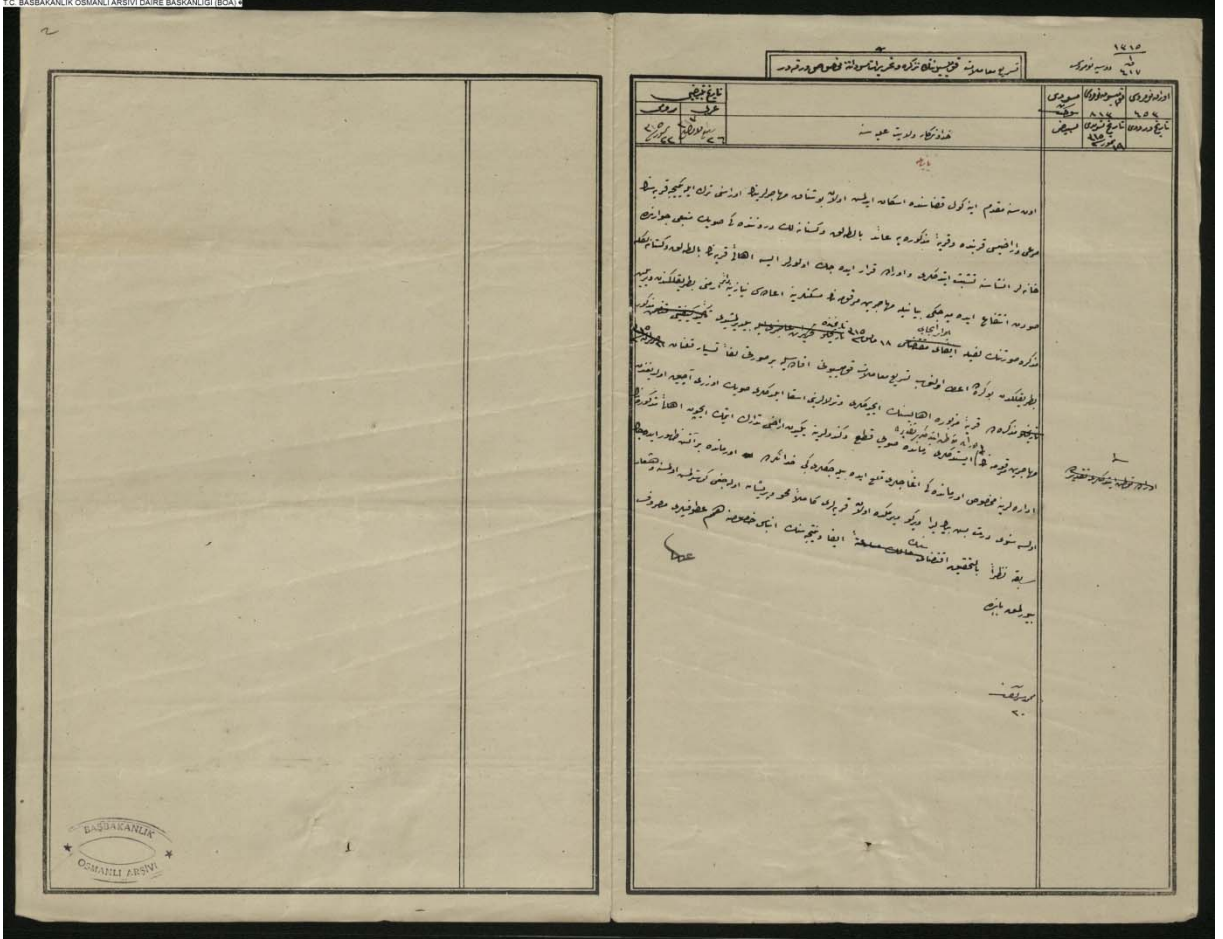
در این خصوص به جناب آقای دکتر محمد باقری بزرگوار، مدیر کل اسناد و کتابخانه ملی، اطلاع داده شد که این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید. این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید. این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید.

این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید. این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید. این اسناد و کتابخانه ملی، در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۰۲ به این مرکز ارسال گردید.

I.DH. 984 / 77656

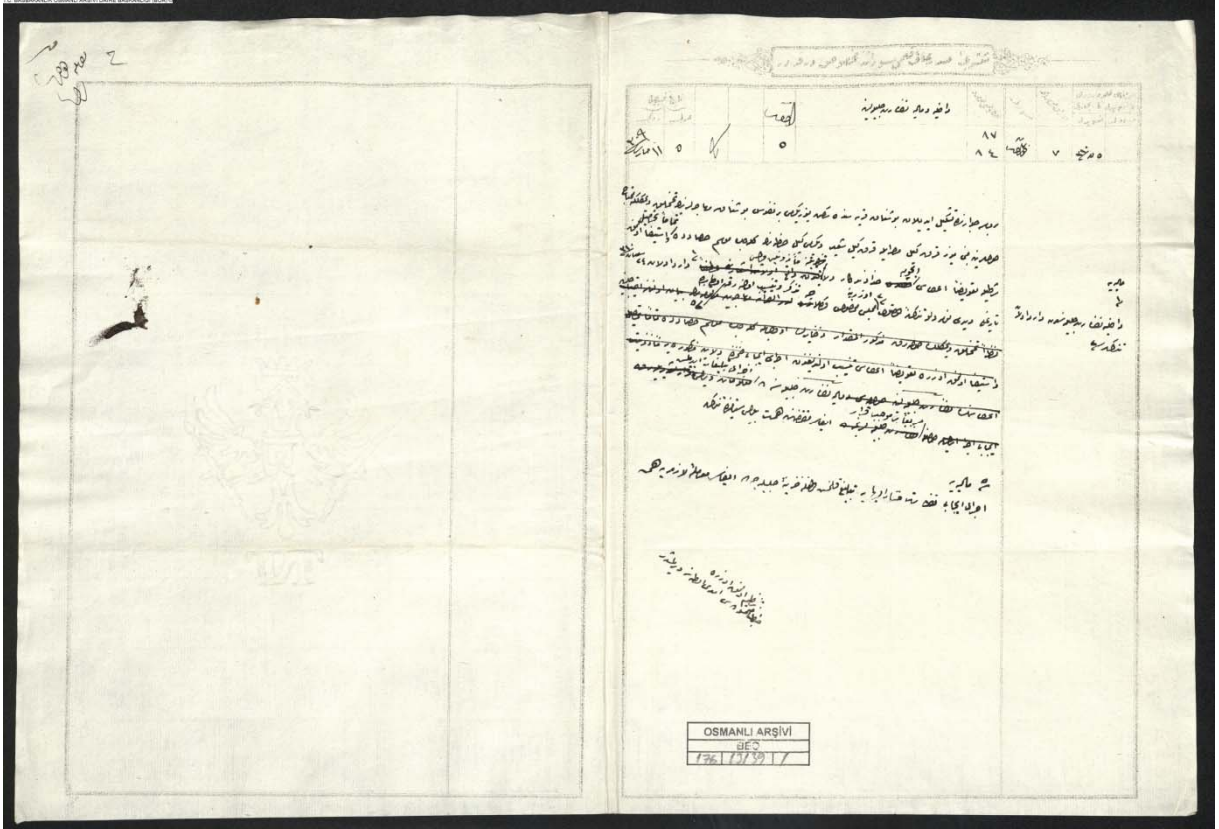
Belge: 11 Mayıs 1893 tarihli belge. Turanköy'ün kuruluşunun üzerinden henüz çok geçmeden 1892 ve 93 yıllarında üst üste iki yıl kuraklık ve şiddetli kış yaşadıklarını, bu nedenle evlerde hiç yiyecek kalmadığını ve böyle giderse açlıktan öleceklerini ilgili makamlara bildirdiklerini ve köy halkına devlet tarafından zahire yardımının yapılmasının talep eden belge.

DH.TMİK.M.00070.00088.004

Belge: 1893 tarihli belge. Bab-ı Ali Evrak Odası arşiv belgesinin konusu "Bursa civarında teşkil edilen Boşnak karyesinde sakin yüz yirmi bir nüfus muhacirine ta'vizen zahire i'tâsı" hakkındadır.

BEO.000176.013139.001

 وزارت امور خارجه
 مکتوبی
 عدد
 ۷

مکتوب حقنه صدریه

معروضه
 چنانکه فرمودید که
 بدو سه جواری نسیب آید بر شانه و پسته اسکانه در تمام و کینه ملک صیفق قورقلفند و بعد از ده ساند شسته حکم اجرا ایکنند نه نامی محسوس آید در صورت
 و احتیاج هر چند بعد تخلفه و بکلدا ذخیره اعطاس اندکا ایلیه یکس سکه خانه ده یوز بر نفوس بر شانه و لاجریه یوز و قد کید طرایم قره کید سعید
 دیگرین کید خطوند که بدست ملک معارده استیفا و قسلی نامه ادرک تعریفاً اعصا استبداد در خدوندک و لایه جلد سنده قوردا یه تمیزیه
 لفا تقدیم قلمه و ردیج اسفاره امور فروریه ده بنامه ۱۳۳۸ اجری ایجاب و از سه سعه جیلد صدریه همیریه و از بیه ه لفظان حقیقت لویکده
 در امور داهد
 ایچ معاشق و ایبار مع
 ۱۳۳۸

OSMANLI ARŞIVI		
BEO		
176	13139	2

خداوندگار اولدوق

مکتوبی قلمی

عدد ۲۵۹

۵
راغبی نظر تجمیدینه

دولت اضم حفته
 بریم جواریه تکید اولانه بوستانه قریب هفت اختار به طرفنه اعنه ارض عنماله کجه موس صفاک قوراققنه و سنانک سدره کون اجرا ایلمده طوبی محصولات
 ارمقندنه وفورت وایا جدرنه جده قنوق و عیالک اولرجه نفوس معلوم لر به نسبت ضاب مقدار زهارک اعصه اناده واسعه ارضه نای باشمله نیکه سکره نزه یوز
 بر نفوس بوستانه لاجرینه یوز قردکله صراط قره کید سحر ویکه کید ضلک کجهک موس صفاک اوزره نفوساً عیالک و قنوقه لر نه تویضی قنوق مادونیت اعصه
 ارضنک صوبه کون قنوقه ایله اشعاره مجلس ارض ولیدنه بایلمه اعلامه اناده قنوق ارضه اولو جرم مقضاتک نسیم وایا یویش بانه امر و زمانه هفت مره اولر
 ۱۷۱۱ سال اولر ۱۷۱۱ سال اولر

OSMANLI ARŞIVI
BEO
176   13139   5

Belge: 1928 yılında yapılan “Son Teşkilatı Mülkiye”, Bursa vilayeti, Kestel nahiyesinde Boşnak / Turan köyü.

— ۴۹ —

مرکز قضایی

روسه ولایتی

کوی اسماری	لاتین حرفلریله	کوی اسماری	لاتین حرفلریله
ده ییلر کبیر	Deliler québir	تپه جک	Tépédjik
ده ییلر صفیر	« saghir	تشریفه	Tèchvikié
ده لیجه	Delidjé	جانبازلر	Djanbazlare
دمیریجی	Demirdji	جمعی قیریق	Djoomla kizik
سلطانیه	Sultanié	چتال تپه	Tchatale tépé
سیاهیلر	Syahiler	حسن	Hassan
شیطان بوداقلر	Chéylan boudaklare	حامیل قیریق	Hamamlikizik
صفر ایشیقلر	Safer Ichiklar	دوداقلی	Doudakti
طاق دیجی	Tagh dibi	دره قیریق	Dérékizik
عثمانیه	Ossmanié	دیمبوز	Dimboz
فیروزه	Firouze	سرمه	Sermé
قره اصلاح	Kara islah	شادان	Chadan
قره سی	Karassi	شوکتیه	Chévquétié
قوز بوداقلر	Kose boudaklar	صمانلی	Samanli
قوغه چیق	Kokadjik	صیفیه	Sayfié
قیزیل	Kizil	عثمانیه	Ossmanié
کوک اوز	Queuqu euz	هصه تیه	Issmétié
کوندوره ت	Gundret	عیسی بک	Issa béy
کونی بوداقلر	Guney boudaklar	قارا حضر	Kara hidir
کونیک بیلن	Guynuc bélen	قازقلی	Kazikli
کلهس	Queles	قاجاق	Kayadjik
کیرازی	Quirazli	قوزلوویران	Kozlou viran
سرسلر	Moursallar	قوملق آلاستی	Koumlouk alanı
یانغیلر	Yaghdjilar	کیر صوصغیران	Sousigirlouk Kebir
		کوزده	Gueuzédé
		کول باشی	Queul bachi
		کویلکه	Queultcheque
		کستل	Questel
		وقف ضوصغورلق	Vakifsousighirlik
آخی	Ali		
آطه	Ada		
آغلشان	Aghlichan		
آقصو	Aksou		
اورخانیه	Orhanié		
ایکدیر	Iydire		
بابا سلطان	Baba soultan		
باراق فقه	Berak fakih		
بوشناق «توران»	Bochnak		

EK-4

Resimler:

Resim 5: Turanköy: Güneybatı tarafından bakış.

Resim 6: Turanköy ve Glavica tepesi: Kuzey tarafından bakış.

Resim 7: Turanköy’de batı tarafında kalan sokak.

Resim 8: Turanköy meydanında bulunan mahalle konağı ve kiraathanesi.

Resim 9: Ali Akbulut (Alinovic) 85 yaşında.

Resim 10: Rukiya Şentürk (Peçanın) 88.yaşında

Resim 11: Nuriya Bayır (Şargan) 83 yaşında.

Resim 13: Pita günü kutlaması.

Resim 14: Geleneksel Boşnak böreği (Pita)

Resim 15: Bosna Hersek'te 1993'te şehit olan Turanköy'lü İlhan Atlı

EK 5

1896 yılında Bosna Hersek Mostar şehrli şair Aleksa Şantić tarafından, Osmanlı'ya göç eden Boşnaklara atfen yazdığı şiir.

Burada kalın!
Başkasının güneşi burası gibi ısıtmaz
Lokması kazanmakta zor ve acı olur
Kendisinin kardeşi değilken,
Öz annesinden daha iyisini kim bulacak
Oysa bu vatan sizin anneniz!
Dedelerinizin mezarlarına bir bakın
Şu karşınızdaki taşlı topraklarda yatan
Onlar, bu vatanı koruyan
Bir yıldızlar parıldayan

Sizde burada kalın
Şah damarınıza kadar
Kanınızı akıtın onun için
Güz rüzgârlarının dallarını
Kopardığı yapraklar gibi
Buzla kazıdığı zaman gibi
Sizde burada Kalın!

Anne vatan oldu sizin için ağlar oldu
Akıtmayın onun gözyaşını
Ölmek için yaşıyorsunuz
Zaten bu dünyada
Kimse tanımaz sizi oralarda
Dönün onun şöhretli kucağına
Bilmez misiniz bahçedeki çiçek
Yer toprağında pelin otu açar
Burada herkes kardeş diye elini sıkar
Burada herkes sizi tanır
Hepimiz için kutsal olan
Kardeşlik, isim, dil, vatan

Öyleyse burada kalın! Burada kalın!

Başkasının güneşi burası gibi ısıtmaz
Lokması kazanmakta zor ve acı olur
Kendisinin kardeşi değilken,
Öz annesinden daha iyisini kim bulacak
Oysa bu vatan sizin anneniz!

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Muhamed SPORIŠEVIĆ
Tez Adı	Kültür Değişmeleri Bağlamında Turanköy
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	Din Sosyolojisi
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Abdurrahman KURT Prof. Dr. Kemal ATAMAN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☐ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih:
10.08.2018

İmza:
